

Mestermunka

Lengyelné Molnár Tünde – Tóvári Judit

MÉDLAINFORMATIKAI KIADVÁNYOK

Mestermunka

Lengyelné Molnár Tünde – Tóvári Judit

Eger, 2013

Korszerű információtechnológiai szakok magyarországi adaptációja

TÁMOP-4.1.2-A/1-11/1-2011-0021

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszeceniyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Lektorálta:

Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ

A 4., 5., 6., 7., 8., 9. fejezetet írta: Tóvári Judit

Felelős kiadó: dr. Kis-Tóth Lajos

Készült: az Eszterházy Károly Főiskola nyomdájában, Egerben

Vezető: Kérészy László

Műszaki szerkesztő: Nagy Sándorné

Tartalom

1.	<i>Bevezetés</i>	11
1.1	Célkitűzések, kompetenciák a tantárgy teljesítésének feltételei.	11
1.1.1	Célkitűzés	11
1.1.2	Kompetenciák	11
1.1.3	A tantárgy teljesítésének feltételei	12
1.2	A kurzus tartalma (1-12-ig)	12
1.3	Tanulási tanácsok, tudnivalók	12
2.	<i>Választott terület felderítése</i>	15
2.1	Célkitűzések és kompetenciák	15
2.2	Tananyag	16
2.2.1	Szakdolgozat	17
2.2.2	Szakdolgozat értékelő lap	21
2.2.3	Portfólió	25
2.2.4	Portfólió értékelése	28
2.2.5	Mestermunka	31
2.2.6	Tudományos Diákköri munka	32
2.2.7	Szabályzatok	34
2.3	Összefoglalás, kérdések	34
2.3.1	Összefoglalás	34
2.3.2	Önellenőrző kérdések	34
3.	<i>Témaválasztás</i>	35
3.1	Célkitűzések és kompetenciák	35
3.2	Tananyag	36
3.2.1	Terület megtalálás	36
3.2.2	A kérdés megfogalmazása	38
3.2.3	A kutatás menetének megtervezése	40
3.2.4	Előzetes kutatási eredmények feltérképezése (az irodalomkutatás)	40
3.3	Összefoglalás, kérdések	41
3.3.1	Összefoglalás	41
3.3.2	Önellenőrző kérdések	42
4.	<i>Szakirodalom-kutatás</i>	43
4.1	Célkitűzések és kompetenciák	43

4.2	A lecke témakörei	44
4.2.1	Az információ-gyűjtési technika	45
4.2.2	Az irodalomkutatás intézménye, a könyvtár.....	46
4.3	Összefoglalás, kérdések	52
4.3.1	Összefoglalás	52
4.3.2	Önellenőrző kérdések.....	53
5.	<i>Az irodalomkutatás eszközei .....</i>	55
5.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	55
5.2	Tananyag.....	56
5.2.1	A könyvtári katalógus	56
5.3	Összefoglalás, kérdések	69
5.3.1	Összefoglalás	69
5.3.2	Önellenőrző kérdések.....	69
6.	<i>Hivatkozás .....</i>	71
6.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	71
6.2	A lecke témakörei	72
6.2.1	A hivatkozás jelentősége a tudományos munkában.....	72
6.2.2	A bibliográfiai hivatkozás módszereinek áttekintése.....	75
6.2.3	A szerző nevének alakja az irodalomjegyzékben	79
6.2.4	A bibliográfiai adatokban használt központosítási jelek és jelölések a Felhasznált irodalom fejezetben	83
6.3	Összefoglalás, kérdések	84
6.3.1	Összefoglalás	84
6.3.2	Önellenőrző kérdések.....	85
7.	<i>A Harvard-szisztéma (szerző-év módszer) részletesen .....</i>	87
7.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	87
7.2	A lecke témakörei	87
7.2.1	A hivatkozás részei	87
7.2.2	Hivatkozási problémák elektronikus források felhasználásakor	89
7.2.3	Hivatkozás könyvre.....	90
7.2.4	Hivatkozás folyóiratcikkre	99
7.2.5	Konferencia-anyagok.....	102
7.2.6	Kutatási jelentések (az ún. "report"-ok).....	103
7.2.7	Kormányzati és egyéb igazgatási szervek kiadványai.....	104

7.2.8	Kiállítási katalógusok	104
7.2.9	Audiovizuális források	105
7.2.10	Egyéb elektronikus források	107
7.2.11	Kép.....	107
7.2.12	Korlátozott hozzáférésű, hálózaton elérhető elektronikus tananyag	109
7.2.13	Blogok	109
7.2.14	Wikipédia	110
7.2.15	Hivatkozás teljes weblapra	110
7.2.16	Publikációk CD-ROM-on vagy DVD-ROM-on	111
7.2.17	Hivatkozás nem publikált dokumentumokra	111
7.2.18	Másodkézből történő idézés, ha az eredeti forrás interneten nyilvánosan elérhető digitalizált folyóiratból származik.....	111
7.2.19	A „Felhasznált irodalom” fejezet az előzőekben felhozott példák alkalmazásával.....	112
7.3	Összefoglalás, kérdések	114
7.3.1	Összefoglalás	114
7.3.2	Önellenőrző kérdések.....	115
8.	<i>A jegyzetekben megadott hivatkozás .....</i>	117
8.1	Célkitűzések és kompetenciák	117
8.2	A lecke témakörei.....	117
8.2.1	Számozásos módszer	117
8.2.2	A jegyzetekben megadott hivatkozás variánsai	118
8.2.1	A számozásos módszer előnyei és hátrányai.....	120
8.3	Példák közvetlen számozásos módszerrel készült hivatkozásokra	123
8.3.1	Hivatkozás levéltári forrásokra és egyéb kéziratokra	123
8.3.2	Hivatkozás levelezésekre	124
8.3.3	Könyvre történő hivatkozás számozásos módszerrel.....	125
8.3.4	Könyvrészletre történő hivatkozás.....	125
8.3.5	Folyóiratcikkre történő hivatkozás számozásos módszerrel	125
8.4	Összefoglalás, kérdések	126
8.4.1	Összefoglalás	126
8.4.2	Önellenőrző kérdések.....	128
9.	<i>Tanulmányírás.....</i>	129

9.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	129
9.2	A lecke témakörei.....	129
9.2.1	A szakirodalmi mű nagyobb szerkezeti egységei	129
9.2.2	A címlap és adatai	130
9.2.3	A copyright-oldal (címlapverző) és adatai.....	134
9.2.4	A tartalomjegyzék.....	135
9.2.5	A bevezetés	135
9.2.6	Az elemzés, vagyis a kutatás eredményének részletes ismertetése.....	135
9.2.7	A függelék.....	136
9.2.8	Képek és ábrák jegyzéke.....	137
9.2.9	Bibliográfia? Irodalomjegyzék? Felhasznált irodalom jegyzéke? Hivatkozásjegyzék?	138
9.3	Összefoglalás, kérdések	141
9.3.1	Összefoglalás	141
9.3.2	Önellenőrző kérdések.....	142
10.	<i>Melyik platformot válasszam? .....</i>	143
10.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	143
10.2	Tananyag.....	143
10.2.1	Multimédia	143
10.2.2	Webes alkalmazás	144
10.2.3	Szoftverfejlesztés?	146
10.2.4	Melyik válasszuk?	146
10.3	Összefoglalás, kérdések	146
10.3.1	Összefoglalás	146
10.3.2	Önellenőrző kérdések.....	147
11.	<i>Tesztelés. Utómunkálatok. A projektmunka PR-ja .....</i>	149
11.1	Célkitűzések és kompetenciák.....	149
11.2	Tananyag.....	149
11.2.1	Fejlesztés lépései.....	149
11.2.2	Tesztelés	152
11.2.3	Utómunkálatok.....	152
11.2.4	A projektmunka PR-ja.....	153
11.3	Összefoglalás, kérdések	158
11.3.1	Összefoglalás	158
11.3.2	Önellenőrző kérdések.....	158

---

12. Összefoglalás.....	159
12.1 Tartalmi összefoglalás	159
12.1.1 Hivatkozási módszerek	160
12.1.2 Tanulmányírás	162
13. Kiegészítések	165
13.1 Irodalomjegyzék (címsor 2).....	165

1. BEVEZETÉS

1.1 CÉLKITŰZÉSEK, KOMPETENCIÁK A TANTÁRGY TELJESÍTÉSÉNEK FELTÉTELEI

1.1.1 Célkitűzés

A mestermunka tankönyv célkitűzése, hogy a hallgatók a megismerjék a tanulmányaik lezárásaként készítendő szakdolgozat, portfólió, mestermunka fogalmak jelentését, értékelési rendszerét. A könyv felkészíti a hallgatókat a tudományos igényességre, melynek szellemében képessé válnak a szakdolgozat megírására.

Megismerkednek a különböző forrásokból származó művekre történő hivatkozási rendszerekkel, és ezen túllépve a könyvtári kutatómunka egészével.

A tananyag elsajátítása által képessé válnak a szakdolgozat kiegészítéseként, vagy önálló mestermunkaként szolgáló informatikai termék (multimédia, webfejlesztés, szoftverfejlesztés) előállítási folyamatának áttekintésére, valamint a szakdolgozathoz történő illesztésére.

A tananyag kitér az előálló produktum továbbfejlesztési lehetőségeire, a képzést követő munkakeresési folyamat során történő felhasználására.

1.1.2 Kompetenciák

Kompetenciák:

- Tudományos kutatások fontosabb módszereinek, elemzési eljárásainak alkalmazása,
- tudás
- Ismerik a kutatás lépéseit, a hipotézis fogalmát.
- Ismerik a kvantitatív és kvalitatív kutatási módszereket

Attitűdök/nézetek

- Az információs társadalom oktatási alapproblémái ismeretében, a kihívások tudatában legyen képes konstruktív, innovatív személyes és szervezeti stratégiákat, cselekvési programokat kialakítani és megvalósítani,
- a tananyag elsajátítása révén képes az infokommunikációs eszközök által nyújtott lehetőségek kihasználására, ismereteit képes szakszerűen alkalmazni és továbbadni,

Képességek

- Képessé válnak egy megbízható és érvényes kutatás körülményeinek megtervezésére és a kapott eredmények publikálására
- Képessé válnak a probléma megfogalmazásától, a felmérés lépéseinek megtervezésén át egy komplett kutatás felépítésére.

1.1.3 A tantárgy teljesítésének feltételei

Önállóan választott témakörben mestermunka elkészítése, mely magában foglalja a témához kapcsolódó elmélet áttekintését, és ez alapján történő mester munka kivitelezését. Témától függően IKT terv készítése a csoportmunka beosztásától mellyel projektje hatékonyan kivitelezhető.

1.2 A KURZUS TARTALMA (1-12-IG)

1. Bevezetés
2. Választott terület felderítése
3. Témaválasztás
4. Szakirodalom-kutatás
5. Az irodalomkutatás eszközei
6. Hivatkozás
7. A Harvard-szisztéma
8. A jegyzetekben megadott hivatkozás (számozásos módszer)
9. Tanulmányírás
10. Melyik platformot válasszam?
11. Tesztelés. Utómunkálatok. A projektmunka PR-ja
12. Összefoglalás

1.3 TANULÁSI TANÁCSOK, TUDNIVALÓK

A leckékben – ahol a lecke jellege azt indokolja – talál feladatokat, és önellenőrző kérdéseket. Ezeket a feladatokat és az önellenőrző kérdésekre adott válaszokat *nem kell beküldenie*, viszont azok megválaszolása jelentős mértékben növeli a jobb vizsgaeredmény elérésének esélyeit.

A kutatástervezés tantárgy tanulásának végső célja a kutatások menetéhez és lefolytatásához tartozó elméleti és gyakorlati ismeretek megtanulása.

A sikeres munkához feltétlenül szükséges, hogy

- Először a tananyag egyes leckéinek elméletét sajátítsa el, mert e nélkül nem fogja érteni a következő leckék anyagát, és nem lesz képes az önálló ismeretszerzésre más kutatásmetodikai irodalomban.
- Olvassa el a jegyzetben található példákat is, melyek segítik a megértést, és próbáljon minden esetben a témához kapcsolódó példát kitalálni, vagy felidézni. Gondolja végig Ön is hasonlóképpen oldotta volna meg a problémát, vagy vezette volna az adott kutatást?
- Ha a leckéhez tartoznak feladatok, vagy önellenőrző kérdések, oldja, vagy válaszolja meg őket!

1. ábra:

2. VÁLASZTOTT TERÜLET FELDERÍTÉSE

2.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A mestermunka elkészítése a két éves elsajátított ismeret gyakorlatban történő realizálását jelenti. El kell döntení melyen jellemű munkát szeretnénk készíteni, illetve mit enged a szak szabályzata. A felsőfokú tanulmányokat lezáró munkák az alábbi kategóriák valamelyikét jelenti:

- Szakdolgozat
- Portfólió
- Mestermunka

Továbbá meg kell említeni a tudományos diákköri munkát is, mely ugyan nem a tanulmányok lezárására szolgál, de olyan tudományos igényességgel előállított mű, melyre a szakdolgozathoz hasonló elvek betartása szükséges.

A hallgatók előtt nem mindig világos a fogalmak közti különbség, viszont ezek pontos ismerete nélkül nem lehet megfelelni a követelményeknek.

Ezért könyvünket az előzőekben fogalmak jelentésének és szabályzatainak bemutatásával kezdjük!

2.2.1 Szakdolgozat

Az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet úgy fogalmaz, hogy

„A szakdolgozat (diplomamunka) a hallgató tanulmányait lezáró, önállóan elkészített dolgozat, melynek kreditértékét az adott szak képzési és kimeneti követelményei határozzák meg. A szakdolgozat megvédése a záróvizsga része.”

3. ábra: Szakdolgozat

A gyakorlatban a szakdolgozatírást meghatározza, hogy teljesen elméleti, vagy pedig gyakorlati/empirikus mérésen alapuló szakdolgozatról van szó.

Az Eszterházy Károly Főiskolán kidolgoztak a mester szakos hallgatók számára egy összefoglalót, mellyel a hallgatók munkáját szeretnék megkönnyíteni, e dokumentum tartalmazza az elvárásokat és a követelményeket, ezért megismerése minden mester hallgató számára ajánlott:

A szakdolgozati tanulmány követelményei mesterszintű tanár szakon¹

Elméleti tanulmány esetén

A szakdolgozati tanulmány célja, hogy a hallgató tanúbizonyságot tegyen arról, hogy kritikai, elemző módon képes önálló szakmai vélemény megformálására, aktuális pedagógiai problémák megfogalmazására, átlátására. A képzés során szerzett ismereteit, tapasztalatait a kiválasztott problémák megoldása során tudja alkalmazni, képes a pedagógiai elméleti kérdések probléma-centrikus feltárására, bemutatására és önálló következtetések levonására. A szakdolgozati tanulmány elkészítésével a hallgató bizonyítja, hogy ismeri a szakszerű kutatás szabályait és a szükséges formai követelmények betartása mellett képes alkalmazni azokat.

Az elméleti tanulmány lehet:

1. általános neveléstudományi probléma tudományos alaposságú bemutatása,
2. elméleti probléma bemutatása, amely kiegészül empirikus kutatásokkal,
3. empirikus kutatások eredményeit elemző tanulmány (szakirodalmi tanulmány).

Az elméleti tanulmányban a hallgató megindokolja a témaválasztását, megnevezi a problémát (a dolgozat tárgyát), meghatározza a vizsgálandó problémaköröket (résztémákat), kitér a probléma aktualitására, utal a probléma képzési célhoz való illeszkedésére.

A hallgató részletesen bemutatja a vizsgált problémához kiválasztott módszereket, indokolja a források és az alkalmazott módszerek illeszkedését, kutatás-módszertani jelentőségét.

A hallgató áttekinti a hazai és nemzetközi szakirodalom azon fontosabb forrásait, amelyek a probléma vizsgálatához az elemzés tárgyát szolgálják. Számba veszi az egyéb forrásokat, dokumentumokat, amelyek kiegészítik a kutatást, és kiemeli a kutatás alapját szolgáló főbb tendenciákat, vélekedéseket.

A hallgató a megfogalmazott problémák (kérdések) alapján elemzi a rendelkezésére álló forrásokat. Az elemzéshez hozzárendeli a megfelelő kutatásmetodológiai eljárást, biztosítja a forrásokkal a probléma többoldalú megvilágí-

---

¹ A szakdolgozati tanulmány követelményei, értékelő lapjai és az e-portfólió értékelő lapja mesterszintű tanár szakon / EKF TKTK Neveléstudományi Tanszék, Dr. Sallai Éva tanszékvezető; munkacsoportvezető: Dr. Vincze Beatrix

tását, illetve a többszintű elemzéssel a kutatás mélységét, a következtetések levonásához szükséges elégséges tartalmi és módszertani elemeket.

A hallgató bemutatja az elméleti probléma megválaszolása során kibontakozó összefüggéseket, eredeti következtetéseket von le, amelyeket összeveti a már korábbi álláspontokkal, kiemeli az új eredményeket, összegzi saját a kutatás során kialakult véleményét.

A hallgató elemzését, következtetéseit, összegzését hivatkozásokkal látja el, képekkel, táblázatokkal, egyéb mellékletekkel kiegészítve teszi hiteles egyéni munkává.

A tanulmány elkészítéséhez ajánlott irodalom:

- Falus Iván (szerk.) (2000): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Kéri Katalin (2001): Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Módszertani tanulmány esetén

Az EKF TKTK kidolgozott követelményei mesterszintű tanár szakon az alábbiakra módosulnak, ha módszertani tanulmányról van szó:

A szakdolgozati tanulmány célja, hogy a hallgató tanúbizonytságot tegyen arról, hogy kritikai-elemző módon képes önálló szakmai vélemény megformálására, aktuális pedagógiai problémák megfogalmazására, átlátására. A képzés során szerzett ismereteit, tapasztalatait a kiválasztott problémák megoldása során tudja alkalmazni, képes a pedagógiai elméleti kérdések probléma-centrikus feltárására, bemutatására és önálló következtetések levonására. A szakdolgozati tanulmány elkészítésével a hallgató bizonyítja, hogy ismeri a szakszerű kutatás szabályait és a szükséges formai követelmények betartása mellett képes alkalmazni azokat.

A módszertani tanulmány témája egy nevelési vagy tantárgy-pedagógiai kérdés vizsgálata akciókutatás vagy más empirikus kutatás keretében.

A hallgató a bevezetésben meghatározza a pedagógiai problémát, a kutatás átfogó célját, indokolja a témaválasztást. A továbbiakban kitér a probléma-terület szakirodalmi hátterére, a vonatkozó kutatások eddigi eredményeire. Indokolja a kiválasztott pedagógiai módszer vagy módszerek alkalmazását, ismerteti a módszert és annak szakirodalmi hátterét. Megfogalmazza a pedagógiai folyamat célját és az értékelés szempontjait.

Leírja a vizsgált pedagógiai folyamatot, a kutatás módját, elemzi az empirikus vizsgálatban kapott adatokat. Akciókutatás esetén részletesen dokumentálja a folyamatot.

A hallgató összegzi a kutatás eredményeit, felhívja a figyelmet a nehézségekre, a kutatás erősségeire, megfogalmazza azokat az összefüggéseket, amelyeket egyéni kutatásában továbbgondolásra érdemesnek tart.

A hallgató elemzését, következtetéseit, összegzését hivatkozásokkal látja el, képekkel, táblázatokkal, egyéb mellékletekkel kiegészítve teszi hiteles egyéni munkává.

A tanulmány elkészítéséhez ajánlott irodalom:

- Falus Iván (szerk.) (2000): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Taneszköz fejlesztését bemutató tanulmány

IT szakon a taneszköz fejlesztését bemutató tanulmány szempontrendszer emelném ki leghasznosabbnak:

A szakdolgozati tanulmány célja, hogy a hallgató tanúbizonyságot tegyen arról, hogy kritikai-elemző módon képes önálló szakmai vélemény megformálására, aktuális pedagógiai problémák megfogalmazására, átlátására. A képzés során szerzett ismereteit, tapasztalatait a kiválasztott problémák megoldása során tudja alkalmazni, képes a pedagógiai elméleti kérdések problémacentrikus feltárására, bemutatására és önálló következtetések levonására. A szakdolgozati tanulmány elkészítésével a hallgató bizonyítja, hogy ismeri a szakszerű kutatás szabályait és a szükséges formai követelmények betartása mellett képes alkalmazni azokat.

A *taneszköz fejlesztését bemutató* tanulmány témája egy pedagógiai innováció és bemutatása.

A dolgozat tartalmazza a pedagógiai probléma meghatározását, a fejlesztés megszületésének ötletét, a szakirodalmi háttér és az eddigi tapasztalatok ismertetését, az alkalmazott taneszköz (tananyag) megválasztásának indoklását, a fejlesztés kitűzött céljait, tervét (forgatókönyvét), folyamatleírását, a kipróbálás bemutatását, a taneszköz (tananyag) hatékonyságának, eredményességének igazolását. A dolgozat részét képezi maga a taneszköz.

A dolgozat a pedagógiai innovációs folyamatot a formai követelményeknek megfelelően foglalja össze, képekkel, táblázatokkal, mellékletekkel egészíti ki és

teszi hitelessé. Amennyiben a fejlesztés multimédiás oktatócsomag, annak értékelésében a következő szempontok érvényesülnek:

1. Az üzenet pontossága, érthetősége
2. Rendszerben való gondolkodás, rendezettség
3. Tartalmi, fogalmi strukturáltság
4. Előrehaladás, navigáció
5. A kommunikáció – interakció egyszerűsége
6. Pedagógiai didaktikai elvek érvényesülése
7. A pszichológiai – ergonómiai elvek
8. A mediális (kompozíció, formanyelv) közlési elvárások
9. A technikai kivitelezés minősége
10. Járulékos elemek (borító, installálás)
11. On-line elérés, frissítés
12. A fejlesztő szubjektív észrevételei

A taneszköz fejlesztését bemutató szakdolgozat elkészítésével kapcsolatos további tájékozódást segíti az ajánlott szakirodalom:

- Forgó Sándor – Hauser Zoltán – Kis-Tóth Lajos (2001): A multimédia oktatás-technológiája In: *Médiainformatika*. Eger: Líceum Kiadó, 406 p.

2.2.2 Szakdolgozat értékelő lap

Az Eszterházy Károly Főiskolán a tanári mester szakosok szakdolgozati a Sallai Éva és Vincze Beatrix és munkatársaik által kidolgozott értékelési rendszer szerint történik. Ahhoz hogy jó munkát készíthessünk ismerni kell az értékelés szempontjait, ezért nézzük a három szakdolgozattípushoz elkészült értékelési szempontrendszert.

Az elméleti szakdolgozat értékelése

Értékelési szempont				Elért pontszám
	0-4	5-8	9-10	
1. A témaválasztás aktualitása, illeszkedése a szak képzési céljához, a dolgozat eredetisége, szakmai üzenete	A vizsgált téma kevésbé illeszkedik a képzés céljához, nem vagy alig tartalmaz új megközelítéseket.	A témaválasztás kapcsolódik a képzési célokhoz, tartalmaz újszerű szempontokat.	A dolgozat fontos szakmai kérdéssel foglalkozik, a szerző a probléma vizsgálatára eredeti megközelítést választott.	
2. A probléma, megfogalmazása és a kutatási módszer(ek) megválasztása, bemutatása	A probléma megfogalmazása felületes vagy részleges, a választott módszer (ek) csekély mértékben alkalmas a probléma kezelésére.	A probléma megfogalmazása többé-kevésbé világos, a módszer(ek) megválasztása adekvát.	A probléma megfogalmazása részletes és újszerű, a kiválasztott kutatási módszer indokolt és megalapozott.	
3. Szakirodalmi háttér feltárása és bemutatása, szakszerűsége	A szakirodalom nem adekvát.	A szakirodalom feltárása szűk körű, de a lényeges forrásokat tartalmazza.	A szakirodalom feltárása széleskörű, tartalmazza a korábbi releváns kutatási eredmények kritikai elemző bemutatását.	
4. A vizsgált probléma ismertetése, elemzése, összefüggések megfogalmazása	A vizsgált problémát felszínesen, kevés és gyengén bizonyított összefüggés bemutatásával prezentálja.	A probléma vizsgálatát megfelelő mélységű. A dolgozat lényeges összefüggéseket jelenít meg.	A dolgozat a probléma vizsgálatát komplex módon mutatja be, az összefüggések széles körét feltárja.	
5. Önálló véleményformálás, következtetések	A dolgozat kevés önálló véleményt és következtetést tartalmaz.	A dolgozat elegendő önálló véleményt, következtetést tartalmaz.	A dolgozat gazdag önálló gondolatokban és kongruens következtetéseket von le.	
6. Az elemzésbe bevont dokumentumok/források	A választott dokumentumok/források kevésbé alkalmasak a vizsgált kérdés bemutatására.	A dokumentumok/források kiválasztása szűk körű, de azok elemzése megfelelő színvonalú.	A dokumentumok/források feltárása, kiválasztása széleskörű, az elemzés és feldolgozás magas színvonalú.	
7. A dolgozat szerkesztettsége, áttekinthetősége, koherenciája, stílusa, nyelvhelyessége	A dolgozat felépítése zavaros, szerkezete egyenetlen, nyelvhelyességi hibákat tartalmaz.	A dolgozat szerkezete logikus, stílusa, nyelvhelyessége megfelelő.	A dolgozat szerkezete világos, a szöveg koherens, kiváló stílusú, nyelvhelyességi szempontból jó.	
8. A szaknyelv alkalmazása	A dolgozat írója a szaknyelvet alig és/vagy hibásan alkalmazza.	A dolgozat írója a szaknyelvet megfelelően alkalmazza.	A dolgozat írója a szaknyelvet kiválóan és következetesen alkalmazza.	
9. Formai jellemzők: hivatkozások, források jelölése, betűtípus, képek és táblázatok jelölése, tartalomjegyzék, mellékletek	A hivatkozások, források jelölése hiányos, nem egységes, a dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kevésbé felelnek meg.	A hivatkozások többnyire pontosak, a források jelölése egységes. A dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kisebb hiányosságokkal megfelelnek.	A hivatkozások, források jelölése pontos, szakszerű és egységes. A dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kifogástalanul megfelelnek.	
10. Összbenyomás, bírálói vélemény	A dolgozat szakmailag nem releváns, a tartalmi követelményeknek nem vagy részben felel meg.	A dolgozatban korrekt szakmai és módszertani felkészültség tükröződik.	A dolgozat kiváló szakmai felkészültséget tükröz.	
Összes pontszám:				
Javasolt érdemjegy (számmal, betűvel):				

4. ábra: Mestertanári szakdolgozati Tanulmány. Értékelő lap

A módszertani tanulmány jellegű szakdolgozat értékelése

Értékelési szempont	Adható pontszám			Elért pontszám
	0-4	5-8	9-10	
1. A témaválasztás aktualitása, illeszkedése a szak képzési céljához, a dolgozat eredetisége, szakmai üzenete	A vizsgált téma kevésbé illeszkedik a képzés céljához, nem vagy alig tartalmaz új megközelítéseket.	A témaválasztás kapcsolódik a képzési célokhoz, tartalmaz újszerű szempontokat.	A dolgozat fontos szakmai kérdéssel foglalkozik, a szerző a probléma vizsgálatára eredeti megközelítést választott.	
2. A probléma megfogalmazása és a kutatási módszer megválasztása	A probléma megfogalmazása felületes vagy részleges, a választott módszer csekély mértékben alkalmas a probléma kezelésére.	A probléma megfogalmazása többé-kevésbé világos, a módszer megválasztása adekvát.	A probléma megfogalmazása részletes és újszerű, a kiválasztott kutatási módszer indokolt és megalapozott.	
3. Az alkalmazott módszer bemutatása és szakirodalmi háttér	A szakirodalom nem adekvát, a módszer bemutatása szakszerűtlen.	A szakirodalom megválasztása korrekt, a módszer bemutatása vázlatos.	A módszer szakirodalmi háttérének feltárása széleskörű, bemutatása sokrétű, magas fokú szakmai felkészültséget tükröz.	
4. A vizsgált folyamat ismertetése, elemzése, összefüggések megfogalmazása	A tanulmány a vizsgált folyamatot felszínesen, kevés és gyengén bizonyított összefüggéssel jeleníti meg.	A tanulmányban vizsgált folyamat ismertetése megfelelő mélységű. A bemutatás a lényeges összefüggéseket kellőképpen megjeleníti.	A tanulmány a vizsgált folyamatot komplex módon mutatja be, az összefüggések széles körét feltárja.	
5. Önálló véleményformálás, következtetések	A dolgozat kevés önálló véleményt és következtetést tartalmaz.	A dolgozat elegendő önálló véleményt és következtetést tartalmaz.	A dolgozat gazdag önálló gondolatokban, probléma-érzékeny és kongruens következtetéseket von le.	
6. A folyamat dokumentáltsága	A folyamat dokumentáltsága hiányos.	A dokumentumok kellőképpen alátámasztják a dolgozat legfőbb megállapításait.	A tanulmány dokumentációja széleskörű, alapos és biztosítja az eredmények ellenőrizhetőségét.	
7. A dolgozat szerkesztettsége, koherenciája, stílusa, nyelvhelyessége	A dolgozat felépítése zavaros, szerkezete egyenetlen, nyelvhelyességi hibákat tartalmaz.	A dolgozat szerkezete logikus, stílusa, nyelvhelyessége megfelelő.	A dolgozat szerkezete világos, a szöveg koherens, kiváló stílusa, nyelvhelyességi szempontból jó.	
8. A szaknyelv alkalmazása	A dolgozat írója a szaknyelvet alig és/vagy hibásan alkalmazza.	A dolgozat írója a szaknyelvet megfelelően alkalmazza.	A dolgozat írója a szaknyelvet kiválóan és következetesen alkalmazza.	
9. Formai jellemzők: hivatkozások, források jelölése, betűtípus, képek és táblázatok jelölése, tartalomjegyzék, mellékletek	A hivatkozások, források jelölése hiányos, nem egységes, a dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kevésbé felelnek meg.	A hivatkozások többnyire pontosak, a források jelölése egységes. A dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kisebb hiányosságokkal megfelelnek.	A hivatkozások, források jelölése pontos, szakszerű és egységes. A dolgozat formai jellemzői a követelményeknek kifogástalanul megfelelnek.	
10. Összbenyomás, bírálói vélemény	A dolgozat szakmailag nem releváns, a tartalmi követelményeknek nem vagy részben felel meg.	A dolgozatban korrekt szakmai és módszertani felkészültség tükröződik.	A dolgozat kiváló szakmai felkészültséget tükröz.	
Összes pontszám:				
Javasolt érdemjegy (számmal, betűvel):				

5. ábra: Módszertani tanulmány esetén szakdolgozat értékelőlap

A taneszköz fejlesztését bemutató tanulmány értékelőlapja

Szempontok	Adható pontszám			Elért Pontszám
	0-4	5-8	9-10	
1. A témaválasztás aktualitása, illeszkedése a szak képzési céljához, a dolgozat eredetisége, szakmai üzenete	A választás indoklása több vonatkozásban is hiányos, nélkülözi az eredetiséget	A fejlesztés több tekintetben is újszerű, illeszkedik a képzéshez, szakmai üzenete korszerű szemléletet tükröz	A fejlesztés és a szaktárgyi képzés között szerves kapcsolat van, az innováció eredeti, gazdagítja a pedagógiai kultúrát	
2. A probléma megfogalmazása a módszer és/vagy a média kiválasztás indoklása	A probléma megfogalmazása, a módszer és/vagy a média kiválasztás nem kielégítő, hiányos.	A fejlesztés és a módszer/ média megválasztása szakmailag megfelelő.	A fejlesztésben megfogalmazott probléma szakszerű, módszer/média megválasztása, szakmailag releváns, sokrétűen alátámasztott.	
3. Szakirodalmi háttér és a taneszköz hatékonyság vizsgálatának bemutatása	A fejlesztés szakirodalmi háttére szegényes, az eszköz hatékonyságának bemutatása hiányos, nem meggyőző.	A fejlesztést bemutató szakirodalmi háttér elegendő, az eszközhatékonyság jellemzőinek bemutatása főbb vonalakban megtörténik.	A fejlesztés széles körű bibliográfia (hazai és nemzetközi) segítségével kerül bemutatásra, az eszközhoz sokoldalú hatékonysági mutatók kapcsolódnak.	
4. A vizsgált folyamat ismertetése, elemzése, összefüggések megfogalmazása, a médiatartalom technikai formai, műfaji szakszerűsége	A fejlesztés tartalmi és formai egysége nem teljes, a műfaji kritériumoknak csak részben felel meg, a fejlesztés elemzése részleges.	A fejlesztés tartalmi és formai egysége érvényesül, a műfaji összefüggő követelményeket jól valósítja meg, az innovációs folyamatot nagyobb részben szakszerűen bemutatja.	Az innováció szerves egységben és adekvát módon valósítja meg a műfaji, technikai és formai követelményeket. Szakszerűen, komplex módon mutatja be a fejlesztést.	
5. Tanítási-tanulási folyamat tervezésének és irányításának lépései. A fejlesztés hatékonyság-vizsgálata. Önálló véleményformálás, következtetések	A fejlesztés alkalmazása a tanítási-tanulási folyamatban nem vagy csak korlátozottan lehetséges. Nincsenek (alig vannak) következtetések az alkalmazhatóságra.	A fejlesztés jól illeszkedik a tanítási-tanulási folyamathoz, érvényesíti az ergonómiai szempontokat, amelyeket a szerző alá is támaszt. Önálló következtetések levonása jellemző.	A fejlesztés technikai kivitelezése, minősége és a tanulás-tanítás folyamatában magas hatékonysága révén kiváló (önálló, eredeti) eszközöz jutatta a tanárokat.	
6. A fejlesztési folyamat (pl. média-források) dokumentáltsága	Hiányos dokumentáltság, kevésbé megbízható adatok, rossz áttekinthetőség.	Kevés, de jól megválasztott és igényesen beépített források, a fejlesztés lefedése a dokumentumokkal, szűkebb körű kitérítés.	Széleskörű, kellően illeszkedő, színvonalas elemzés és dokumentáció jellemzi a fejlesztést.	
7. A dolgozat szerkesztettsége, koherenciája, stílusa, nyelvhelyessége	Szerkezetileg nem vagy kevésbé tagolt, nem összefüggő szövegszerkezet, kifogásolható stílus.	Jól tagolt, az egyes részek aránya jól megválasztott, koherens szöveg, jó stílus, kisebb hiányosságokkal.	Szerkezetileg és nyelvhelyességi tekintetben egyaránt igényes munka, koherens, jó stílusú szöveg.	
8. A szaknyelv alkalmazása	A szaknyelv használata hiányos, hibás, nem következetes.	A szaknyelvi fordulatokat a szerző jól és kellő mértékben használja.	A szerző igényesen, színvonalasan és adekvát módon alkalmazza a szaknyelvet.	
9. Formai jellemzők: hivatkozások, források jelölése, betűtípus, képek és táblázatok jelölése, tartalomjegyzék, mellékletek	A formai követelményeknek a dolgozat alig vagy nem felel meg. A hivatkozások és a források jelölése pontatlan és vagy/	Kisebb hiányosságoktól eltekintve, a szerző pontosan jár el a források és a hivatkozások megjelölésénél.	Kifogástalan az idézetek, források és hivatkozások alkalmazásának gyakorlata.	

6. ábra: A taneszköz fejlesztését bemutató tanulmány értékelőlapja

2.2.3 Portfólió

A felsőoktatási intézmények a portfóliót, mint zárómunkát a pedagógusképzésben résztvevő hallgatóktól várják el.

Portfólió olasz eredetű kifejezés, jelentése dokumentumdoszié, szakértői dosszié.

☞ **„A portfólió olyan dokumentumok gyűjteménye, amelyek megvilágítják valakinek egy adott területen szerzett tudását, jártasságát, hozzáállását”.²**

De érdemes megnézni a tanulók oldaláról megfogalmazva a portfólió meghatározását is:

☞ **„a portfólió a tanuló munkáiból összeállított célirányos gyűjtemény, amely bemutatja készítőjének erőfeszítéseit, fejlődését és eredményeit egy vagy több területen. A tanulónak részt kell vennie a tartalom összeállításában; a gyűjteményeknek tartalmazniuk kell a dokumentumok kiválogatására szolgáló szempontrendszert, az értékelési szempontokat és a tanulók önreflexióit.”³**

A portfóliókészítés célját Arter⁴ a következőképpen fogalmazza meg: „Alapvetően két céllal készíthetünk portfóliót: értékelési céllal, vagy a tanulás elősegítése érdekében. Az értékelési célú felhasználás során azt akarjuk megállapítani a portfólió segítségével, hogy mit tudnak és mire képesek diákjaink. Ha a tanulás elősegítésére használjuk a portfóliót, akkor pedig az a cél, hogy a diákjaink tanuljanak valamit a portfólió összeállításából”

Ha mesterképzést lezáró összefoglaló mű elkészítéséről beszélünk, akkor Arter meghatározásnak első részeként kell felfogni a portfóliót, és összeállítása során arra törekedni, hogy tükrözze a munka: mit tudnak, és mire képesek a készítője.

Az oktatási minisztérium 15/2006. évi rendeletének 4. számú mellékletének 5.1.3. pontja szerint:

„A portfólió a pedagóguspálya megismerésére irányuló és a vezetőtanár irányításával végzett gyakorlat tapasztalatainak, valamint az összefüggő, szak-

² Bird 1990; idézik: Barton, J.-Collins, A. (1993): Portfolios in Teacher Education. Journal of Teacher Education, 44/3, 200-210.p. 203.

³ A portfólióA portfólió. Oktatás kutató és fejlesztő Intézet. <http://mag.ofi.hu/magtar-otletek/portfolio>

⁴ Arter, J. A. és mtsai(1995): Portfolios for Assessment and Instruction. ERIC Digest, p.2.

képzettségenkénti egyéni gyakorlatok során gyűjtött, illetve a tanítást, gyakorlatot kíséri szeminárium tapasztalatainak a rendszeres összegzése, e tapasztalatoknak vagy a szaktárgy egy részterülete tanításának valamely szakpedagógiai, illetve általános neveléstudományi szempont szerinti, tudományos alaposágú bemutatása, elemzése, értékelése vagy tanításához szükséges segédlet készítése.”

Portfólió típusai

Egy portfólió összeállítását segíti, ha ismerjük a típusait!

Barrett⁵ az alábbi típusokat határozza meg:

- **Munkaportfólió** (fejlődést dokumentáló gyűjtemény): a hallgató a tanulási folyamathoz kapcsolódó dokumentumokat gyűjti a munkaportfólióban. A munkaportfólió segítségével a tanár és a diák folyamatosan megbeszéli a diák előrehaladását egy adott tárgyból vagy egy adott projektben, és visszajelzést kap a tanuló. Ebben a portfóliótípusban a diák az összes, a tanulási folyamathoz tartozó dokumentumot gyűjti.
- **Bemutató portfólió:** A munkaportfólióból a legjobb munkák összeválogatásával kialakuló portfólió. A portfólió készítője saját véleménye alapján dönt, hogy mely munkák kerüljenek be a bemutató portfólióba, de fontos, hogy világosan megadott értékelési szempontsor a döntéshez.
- **Értékelési portfólió** (eredmények minősítése): alternatív osztályozást, értékelést szolgáló portfólió. Ez az alternatív értékelési módszer „külső sztenderek köré szerveződik. Minden dokumentum valamely sztender teljesítését, elérését hivatott bizonyítani, tehát ennek a portfóliótípusnak az értékelési szempontok a szervezői. A fő cél az, hogy a tanár hagyományos osztályzással szemben a hallgató teljesítményét holisztikusan, a jellemző dokumentumok segítségével ítélhesse meg. A következő értékelési szempontokat javasoljuk a portfólióhoz:
  - A gyűjtemény dokumentumai és a tanári kompetenciák megfelelése. A tanári kompetenciák a kulcskompetenciák hármasságában jelennek meg (szakmai ismeretek, tudás, szakmai képességek, szakmai szerepvállalás és elkötelezettség, azaz attitűdök) a képesítési követelményekben, ezért ezt is mérlegelni kell az értékeléskor.
  - A kompetenciák színvonalára kell következtetni a dokumentumokból. Ez természetesen felételezi, hogy az értékelő tanár számára egyértelműen megnyilvánul. Ki kell emelnünk a hallgatók reflexióinak értékelését. Ez viszont azt is jelenti, hogy hagyományos értéke-

⁵ Idézi Falus Iván – Kimmel Magdolna: A portfólió. Budapest: Gondolat Kiadó, 2009.

lési szempontokon (mennyiségi, minőségi) túl, azt is figyelembe kell vennie az értékelést végző tanárnak, hogy a hallgató milyen magyarázatot fűzött az adott dokumentumhoz; mi célja az önértékelésének, a reflexióinak, s továbbá a kompetenciák fejlődéséről is képet kell kapnia.”⁶

A portfóliónak összegyűjtötte Cshachesz Erzsébet a kifejezetten mester-szakos hallgatók számára lényeges típusokat:⁷

- **„Eredménybemutató portfólió:**

Meghatározott típusú dokumentumokat kérnek a portfólióban, amelyeket nem szabad sem kihagyni, sem mással helyettesíteni. Az értékelési kritériumok adottak, de a portfólió készítője számára nem feltétlenül ismertek. Az így elkészített portfóliók jól összehasonlíthatók. (Ilyen például az álláskeresés céljára készített portfólió.)

- **Tematikus portfólió:**

olyan interdiszciplináris portfólió, amelyben a diákok egy bizonyos témával kapcsolatban összegyűjtött ismereteiket mutatják be. Egy ilyen portfólió összeállítása általában több tantárgyban szerzett ismeretek szintetizálását követeli meg. (Például, ha valaki a magyar reformkorról készítené egy tematikus portfóliót, akkor szükségképpen történelmi, irodalmi, művelődéstörténeti ismeretek összegzésére kellene törekednie.)

- **Kutatási portfólió:**

célja az, hogy bemutassa a tanuló egy kutatási projektjét és annak eredményeit. Ez a portfólió is tematikus, de nem feltétlenül iskolai tárgyak köré szerveződik. A kutatás célja bármi lehet, például a helytörténet bármely szelete, vagy egy író életművének feltárása, esetleg egy társadalmi jelenség, például a footballhuliganizmus vizsgálata.

- **Projektportfólió:**

egy projekt megvalósulásának folyamatát és a tanulónak a projektben játszott szerepét dokumentálja. (Például egy iskolai színelőadás megvalósulását.)

---

⁶ Hóllósi Hajnalka Zsuzsanna, Szabó Antal: Tanári portfólió.

http://www.nyf.hu/pkk/sites/www.nyf.hu.pkk/files/tanarkepzo_anyagok/tanari_mesterkepzes/osszef_szakm_gyak/06_tanari_portfolio.pdf

⁷ Cs. Czachesz Erzsébet: Portfólió készítése – oktatási segédlet. <http://www.arts.u-szeged.hu/karunkrol/formai-tartalmi/portfolio-keszitesi>

- **Reflektív portfólió:**

középpontjában a diák tanulási folyamatainak bemutatása és a diák reflexiói állnak. A cél a tanuló metakognitív készségeinek fejlesztése. A reflektív portfólióból a diák, a tanár, a szülő számára egyaránt kibontakozik a tanuló portréja: tanulói típusa, tanulási stratégiái, technikái, azok fejlődése, kibontakozása különböző területeken.

- **Kimeneti portfólió:**

az érettségi vizsgát magántanulók esetében helyettesítő portfólió, amely leginkább a szakdolgozatvédésre hasonlít. A tanuló bemutatja egy kutatási projektjének dokumentumait, és megvédi eredményeit.”

Végezetül nézzük meg az Eszterházy Károly Főiskolán hogy határozzák meg a portfóliót, mint vizsgakövetelményt: „A pedagóguspálya és pedagógusi feladatok megismerésére irányuló és a vezetőtanár irányításával végzett gyakorlat tapasztalatainak, valamint az összefüggő, szakképzettségenkénti egyéni gyakorlatok során gyűjtött, illetve a tanítást, gyakorlatot kísérő szeminárium tapasztalatainak a rendszeres összegezése.”⁸

2.2.4 Portfólió értékelése

A portfólió készítésekor szem előtt kell tartani, hogy az adott intézmény milyen szempontrendszer alapján végzi az értékelést.

Nézzük meg mintaként egy-két értékelési szempontrendszert az Eszterházy Károly Főiskolán alkalmazottak közül!

A két bemutatásra kerülő értékelési rendszer közül az első a tanárképzésben alkalmazott, Vincze Beatrix és Sallai Éva vezetésével állított össze egy szakértői csoport által kidolgozott értékelés:

---

⁸ Eszterházy Károly Főiskola tanulmányi és vizsgaszabályzata. <http://tik.ektf.hu/szabalyzatok>

E-PORTFÓLIO ÉRTÉKELÉSE	
A tanárjelölt neve:	NEPTUN-kódja:
Az értékelő neve, beosztása:	
<p>1. A dokumentumok milyen mértékben fedik le a tanulmányok különböző területeit (a szaktudományi, szakmódszertani, pedagógiai, pszichológiai kurzusok és szemináriumok) és a tanítási gyakorlatot? (0–5 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>2. A portfólióban elhelyezett dokumentumok a pedagógiai szaktárgyi feladatkörökből mennyire széles körből merítenek? (Pl. tanórai munka, osztályfőnöki feladatok, tanórán kívüli tevékenység, kompetenciafejlesztés, konfliktuskezelés, felzárkóztatás, tehetséggondozás, egyéni fejlesztés) (0–10 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>3. A portfólió milyen mértékben jeleníti meg a lehetséges dokumentálási módokat, milyen műfaji gazdagságot képvisel? (Pl. hospitálási jegyzőkönyv, megfigyelés, esettanulmány, óravázlat, taneszköz fejlesztése, tervezéshez, szervezési feladathoz kapcsolódó dokumentum, modulterv, projektterv, feladatlap, szöveges értékelés, kérdőív, esszé, tanulmány, diagram, fotó, videó, PPT bemutató) (0–10 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>4. A bemutatott dokumentumok kiválasztásának indoklása, tartalmi elemzése és értékelése. (Maximális pontszám adható mind a színvonalas, ötletes munkák bemutatására, mind a kevésbé sikeres feladatmegoldások színvonalas kritikai elemzésére.) (0–15 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>5. A hallgató munkáiban megjelölt tanári kompetenciák, a képzés során a kitűzött célok megvalósításának bemutatása, értékelése. (0–15 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>6. A hallgató munkáiban megjelenő pedagógiai kultúra, módszertani gazdagság (alkalmazott pedagógiai, szakmódszertani, tanulás-tanításszervezési eljárások, stratégiák). (0–10 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>7. A személyes szakmai fejlődés, a tanári kompetenciák terén történt személyes változások elemzése, értékelése, reflexiók megfogalmazása. (0–10 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>8. A portfólió technikai megvalósítása, a feltöltött anyag tagolása, tartalmi elrendezése, az egyes dokumentumok formai megjelenítése (kialak, helyesírás, megismerhetőség). (0–10 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>9. Összbenyomás. (Az értékelő személyes szakmai véleménye a portfólió egészéről.) (0–15 pont)</p> <p>Szöveges indoklás: Pontszám: .....</p> <p>Összes pontszám:.....</p> <p>Javasolt érdemjegy (számmal, betűvel):.....</p> <p>A portfólió értékelési szempontjai alapján összességében 100 pont adható. Ponttáblák:</p> <p>0–50 pont: elégtelen 51–62 pont: elégséges 63–75 pont: közepes 76–89 pont: jó 90–100 pont: jeles</p> <p>Javasolt kérdés a portfólió bemutatásához:</p>	

7. ábra: E-portfólió értékelése

A másik bemutatásra kerülő portfólió értékelést azért tartom fontosnak bemutatni, mivel az Infokommunikációs technológiák területének specialitásait figyelembe vételével került kidolgozásra.

Tartalmi mutatók	Adható	Kapott pontszám
Bevezetés, célkitűzés	3	
Tartalmi feldolgozás – <i>Multimédia értékelés és fejlesztés az oktatásban/ Hálózati médiakommunikáció</i>	7	
Tartalmi feldolgozás – <i>Hálózatalapú oktatásszervezés/ A tanári mesterség IKT eszközei és használatuk</i>	7	
IKT módszertani eljárások változatos alkalmazása, relevanciája	4	
Kompetenciák szakszerűségének megjelenítése	2	
A portfólió technikai tagolása, a feltöltött anyag tagolása, tartalmi elrendezése, az egyes dokumentumok formai megjelenítése	2	
Az elhelyezett dokumentumok szakmai széleskörűsége és műfajai gazdagsága	2	
Az alkalmazott hivatkozási rendszer, felhasznált irodalom színvonala	3	
Összegzés, lényegkiemelés	2	
Formai megjelenítés	2	
A portfólió összpontszáma:	34	
Érdemjegy: 0 - 34 pont=elégtelen (1); 35 - 45 pont=elégséges (2); 46 - 56 pont=közepes (3); 57 - 63 pont=jó (4); 64 - 70 pont=jeles (5)		

8. ábra: IKT szak értékelési szempontrendszer

A főiskolán a portfólióértékelést minden hallgató megkapja írásban, majd van egy nap, amikor „megvédik” a munkájukat, és erre az alkalomra készítenek egy bemutatót a portfólió anyagukból (rendszerint powerpoint formájában), és ennek eredménye az előző értékeléssel együtt adja a végleges jegyet.

A védésen három terület kerül értékelésre:

1. Tartalom (célkitűzések, szakszerűség, dolgozat és az elektronikus anyag, valamint a személyes szakmai fejlődés bemutatása, saját gyakorlatba történő illesztése, szakirodalom megléte)
2. Forma – tagolás, olvashatóság, kiemelés
3. Előadásmód

2.2.5 Mestermunka

A mestermunka fogalma a középkori céhek világától ered. Eredeti jelentése „a középkori céheknél mestermunka szaktudás + az egyediség beleadása”.⁹

A tanulmányok lezárására jellemzően a műszaki és a művészeti területeken használják a mestermunka kifejezést.

Nézzünk meg néhány esetet:

„A mestermunka:

A vizsgabizottság a mesterjelölttel közös megegyezés alapján határozza meg az elkészítendő mestermunkát, mely a szakmában használatos áramköri egység, illetve részegység kell legyen.”¹⁰

Lehet tanári tevékenységhez is kapcsolódó, hiszen műszaki és művészeti terület az oktatásban is megjelenik, de gondolhatunk egy informatika órán létrejött „alkotásra” is, mint a tanuló mestermunkája.

Madarassy András: Rajzok című kiállításának megnyitóján a festő az alábbi módon foglalta össze a mestermunka lényegét:

„Arra kértem fejtse ki, hogy véleménye szerint mikor keletkezik egy műből mestermunka, mikor nevezhetjük azt alkotásnak.

A következő egyszerű magyarázatot adta:

„Tételezzük fel, hogy egy barátoddal kimész a Duna-partra a naplementét lefesteni. Tételezzük fel, hogy a barátodat történetesen Monet-nek hívják.

Zárójelben mondom, hogy ilyen ismert személyt barátaim között még nem volt alkalmam egy közös festésre a Duna-partra hívni. Mindketten megfestitek a naplementét.

Az egyik egy korrekt naplementét ábrázol, a másikba viszont Monet barátod olyan plusz dolgot jelenít meg, ábrázol, mely neked eszedbe sem jutott.

⁹ dr. Bagdy Emőke: A segítő kapcsolat pszichológiája. – 7. p. [online]

<<http://art.pte.hu/muveszetterapia/download/bagdy/segito-kapcsolat-pszichologiaja.doc> >

¹⁰ Magyar Kereskedelmi és Iparkamara: Rádió- és hangtechnikai műszerész. Mestervizsga szakmai követelmények

[online] >< http://inszmik.hu/userfiles/dokutar/Rdi_s_hangtechnikai_mszersz.doc >

Ez által válik az ő műve alkotássá, a tied pedig legjobb esetben egy kiváló giccsé.”¹¹

2.2.6 Tudományos Diákköri munka

A diákok tanulmányok alatt folyó kutatási-tudományos tevékenységének szervezett formája. A tudományos Diákköri munka, vagy röviden TDK lehetőséget ad a felsőoktatásban a tehetséggondozásra. A diákok a tanáraik koordinálásával mélyülnek el egy kiválasztott témában, mélységeiben ismerik meg a választott területet. „Az önképzés, az elitképzés és a tudósképzés színtere, ahol a kiemelkedő tudósok, mesterek körül kialakuló, serkentő és demokratikus légkör iránt fogékony, tehetséges hallgatóknak az első tudományos sikerek élményét adja.

A hallgató-tanár műhelymunka olyan szakmai, emberi kapcsolat, amely hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatóban kialakuljon a kitartó munka iránti belső igény, hogy elsajátítsák az érvelés képességét, amely egyrészt jelenti a saját szellemi tevékenységük melletti érvelés képességét és a másik fél szakmai tevékenységének megismerését, elfogadását, azaz a szellemi hozadék iránti tiszteletet és alázatot, amelyek a legalapvetőbb kutatói tulajdonságok. Az intézmények oktatóinak, kutatóinak pedig lehetőséget ad a diákok szakmai jártasságának megismerésére, a szakmai utánpótlás, a PhD-képzésre jelentkezők érdemi kiválogatására.”¹²

A tudományos és diákköri konferencia országos weboldalán informálódhatunk az aktuális és korábbi OTDK eredményekről:

---

¹¹ Elhangzott 2009. november 3-án, Madarassy András: Rajzok című kiállítása megnyitóján. Forrás: [online] < <http://www.hubagroup.hu/index.php?info=galeria&action=read&id=78&megnyito=78> >

¹² A tudományos és művészeti-diákköri tevékenység.
[online]< <http://otdt.hu/cms/tdk/> >

9. ábra: <http://otdt.hu/>

Az egri eredményekhez és kutatási területek megtekintéséhez érdemes megtekinteni a helyi TDK webfelületét:

10. ábra: <http://tdk.ektf.hu/>

2.2.7 Szabályzatok

A tökéletes kivitelezéshez ismerni az elvárásokat is! Ennek forrása az adott intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzata. Ennek rendszerint van a szakdolgozatra/mester munkára vonatkozó fejezete, vagy külön rendelkezése.

Az Eszterházy Károly Főiskola tanulmányi és vizsgaszabályzata az alábbi oldalon érhető el:

11. ábra: <http://tik.ektf.hu/szabalyzatok>

2.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

2.3.1 Összefoglalás

A fejezetben megismerhettük a felsőoktatási képzések legjellemzőbb lezárási formáit: a szakdolgozat, portfólió, valamint a külföldön alkalmazott mestermunka kifejezések értelmezéseit, és a sikeres elkészítésnél szem előtt tartandó értékelési szempontokat.

2.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Sorolja fel az elméleti tanulmány jellemzőit!
2. Sorolja fel a módszertani szakdolgozat jellemzőit!
3. Mi a portfólió lényege?
4. Mit jelent a mestermunka?
5. Milyen portfólió típusokat ismer?
6. Hol szerezhet információt az aktuális országos tudományos diákköri tevékenységről?

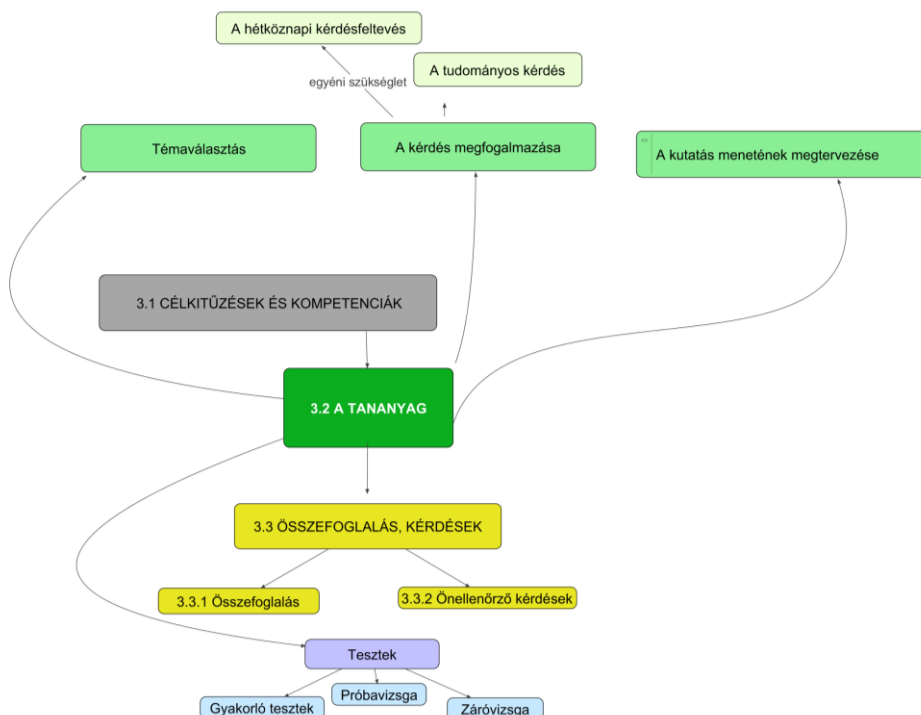
3. TÉMAVÁLASZTÁS

3.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A több éves tanulmányt lezáró munka legnehezebb lépése kiválasztani azt a területet, amelyben el akarunk mélyülni. Egy alapos szakdolgozat, mestermunka megírásához, előállításához szükséges legalább egy év, ezért tényleg fontos, hogy olyan témakört válasszunk, mellyel szívesen foglalkozunk egy éven át, illetve az is fontos szempont, hogy a jövőnk számára is hasznos területet válasszunk.

A fejezet tanácsokat ad a téma kiválasztáshoz, valamint konkrétat a kutatás kezdeti lépéseihez:

- a kérdés megfogalmazása
- a kutatás menetének megtervezése
- előzetes kutatások feltérképezése (irodalomkutatás).

12. ábra: Fogalomtérkép

3.2 TANANYAG

3.2.1 Terület megtalálás

Ha van olyan terület, amely a szívügye, akkor könnyű helyzetben van, „csak” azt kell kitalálnia mit alkosson azon a területen.

Legokosabban akkor járunk el, ha találunk egy olyan területet, amelyben való elmélyülés egyben a karrierépítésünket is szolgálja. Ha már van állásunk, akkor érdemes végig gondolni mely területen alkothatunk valamit, ami előbbre viszi a munkahelyet –ezáltal a saját karrierünket, esetleg érdemes megkérdezni a cég vezetését és közösen megtalálni ezt a területet, majd megkeresni a kapcsolódási pontját a szakhoz, amelyen tanulunk.

Ha nem rendelkezünk állással, akkor olyan szemmel gondoljuk végig a szakterületünket, hogy milyen munkahelyen dolgoznánk szívesen. Van-e olyan téma, ami kapcsolódik ehhez? Ha találunk, akkor mélyüljünk el benne, és az önéletrajzunkba a szakdolgozat címét is tüntessük majd fel.

Ha egyik eddig felsorolt terület sem vezet el a szakdolgozati téma megszületéséig, akkor érdemes számba venni, milyen tárgyakat tanult a képzés során!

Minden tárgyat olyan szemmel gondoljunk végig, hogy mi volt a tananyag, és annak volt-e olyan része, amiben szívesen elmélyülne.

Segítségként az IT szak tantárgyak listája:

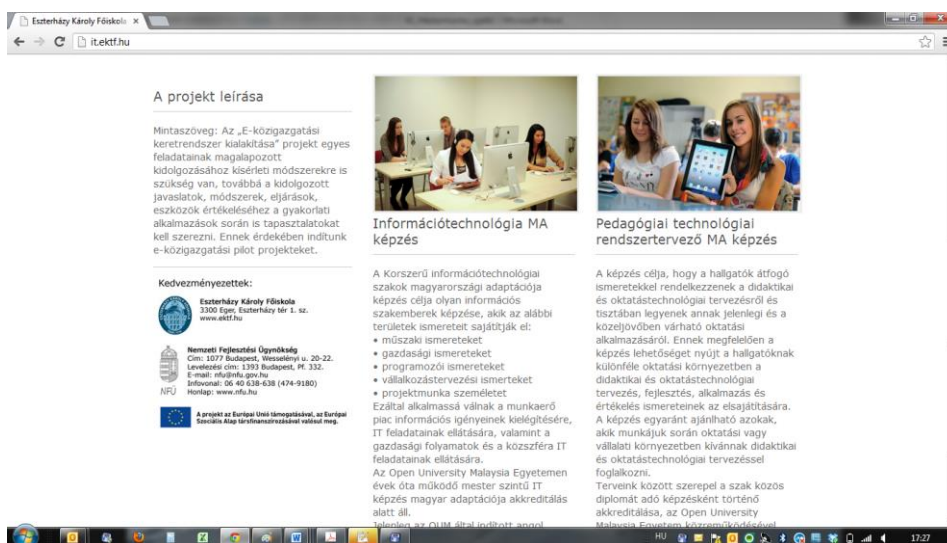
- Korszerű IKT alkalmazások Mac OS X környezetben
- Adatbázis fejlesztés és üzemeltetés
- Programozás Javában
- Algoritmusok
- Információs rendszerek tervezésének módszertana
- A Mac OS X operációs rendszer
- Technológiával támogatott vállalkozások
- IKT projektmenedzsment
- Webprogramozás
- Kutatásmódszertan
- Hálózati operációs rendszerek
- Hálózatbiztonság
- IKT stratégia
- Multimédiafejlesztés
- Telekommunikáció
- Rendszertervezés
- Rendszeradminisztráció

- IKT erőforrás-menedzsment
- Emberi erőforrás gazdálkodás
- Vezetési ismeretek, szervezetfejlesztés
- Szoftverfejlesztés
- Weblapfejlesztés
- Webdesign
- Számítógép architektúrák

Figyelmesen minden egyes tárgynál gondolja végig, hogy melyik tárgynak:

- Mi volt a lényege.
- Szerette-e?
- Mit szeretett benne?
- Van-e olyan ötlete/a kiinduló ötletét el lehetne-e vinni az adott tárgy irányába?

Segítségként a tematikájukat is felelevenítheti:

13. ábra: <http://it.ektf.hu/>

Ha kiválasztotta a területet, akkor folytassa tovább a munkát a következő lépéssel!

3.2.2 A kérdés megfogalmazása

A hétköznapi kérdés

Életünk döntések sorozatából áll. Nap mint nap döntenünk kell kisebb-nagyobb jelentőségű kérdésekben, amelyek valamilyen szinten befolyásolják további életünket. Ahhoz, hogy bármilyen ügyben dönteni tudjunk, alapos információkra van szükségünk. Ezeket az információkat körültekintéssel fel kell kutatnunk, össze kell gyűjtenünk. Talán nem is vagyunk tudatában mindennek, mégis végezzük ezt a tevékenységet. Kutatjuk, keressük a legmegfelelőbb választ mindennapi életünk kisebb-nagyobb kérdéseire. Jelentős döntés előtt állunk például akkor, ha mondjuk autót szeretnénk vásárolni. Számos *kérdésre kell választ keresnünk*, mielőtt vásárolunk. A döntéshez információkat kell gyűjtenünk: elolvassuk az autós szaklapokat, kereskedőket keresünk fel, hogy tájékozódjunk kínálatukról, áraikról, szerződési feltételeikről, hitellehetőségekről és így tovább. A döntéshez tehát az információk legszélesebb körét használjuk fel, legyen az írott, elektronikus úton terjesztett, vagy szóbeli információ.

Mindenféle kutatás kérdéssel kezdődik!

A hétköznapi életben előforduló kutatás, a keresés olyasféle kérdéseket kíván, hogy például

Melyik autót, bútort stb. vásárolok meg?

Mit főzzek vacsorára?

Melyik mozit válasszam, vagy melyik filmet nézzem meg?

Melyik iskolát válasszam a gyermekem tanulásához?

Melyik bankot válasszam pénzem legbiztonságosabb és legjövödelmezőbb elhelyezésére?

Ezek a kérdések a személyes kutatás – vagy még helyesebben a személyes keresés – fogalomkörébe tartoznak, de a helyes válasz megtalálásához ezekben az esetekben is körültekintő kutatómunkára van szükség. A keresés eredménye azonban megmarad az egyéni felhasználás szintjén, a keresés mélysége és módszere csupán az egyénre vagy szűkebb környezetére van hatással.

A tudományos kutatás kérdésfeltevése

A mindennapi élet kereséseivel szemben a szakterületi kutatás feltételezi a

- téma mélyebb ismeretét,
- kitekintést a rokon szakterületekre, illetve határtudományokra,

- tájékozottságot a kutatási módszerekben,
- hitelesen bizonyítja (vagy cáfolja) a hipotézisben feltett állításokat és
- az eredményt mások számára is hozzáférhető és ellenőrizhető formában teszi közzé.

A kutatás legnehezebb része annak a kérdésnek vagy kérdéseknek a megfogalmazása, amely(ek)re a kutatás során választ kell adni. Ezek a kérdések jellegüknél fogva kétfélék lehetnek:

1. Tényadatokkal megválaszolható kérdések
2. Filozófiai kérdések.

A tényadatokkal megválaszolható kérdések egyik típusa, amikor úgy teszik fel a kérdést, hogy arra több jó válasz is adható, attól függően, hogy a kérdést befogadó mit részesít előnyben.

Például:

Milyen mélyen fekszik az óceánban a Titanic?

A mélység, mint mértékegység többféle módon is kifejezhető. Megadhatja méterben, láb-ban, inch-ben vagy másféle módon is. Ennek ellenére ez egy egyszerű kérdés, egyetlen, de igazolható tényadatra irányult.

Ettől komplexebb kérdés:

Milyen arányban látogatják a megyei könyvtárat a bölcsészhallgatók egy olyan városban, amelynek egyetemén csak most indult bölcsészképzés? (Az egyetemi könyvtár korábban a műszaki képzésre volt felkészülve).

A válaszban a statisztikai tényező jelentős szerepet fog betölteni, hiszen alátámasztja vagy cáfolja, hogy látogatják-e a könyvtárat a bölcsészhallgatók azért, hogy felkészüljenek a záróvizsgájukra.

Egy történeti kutatás egyetlen kérdése szintén lehet rendkívül összetett is:

Milyen gazdasági, társadalmi és politikai tényezők befolyásolták 1870-ben a polgári kor első közigazgatási törvényének a megalkotását?

Társadalmi és politikai tényező egy új polgári réteg gazdasági felemelkedése, amely részt kér a kormányzásból. Gazdasági tényező a kapitalizálódás hatásának vizsgálata.

A kérdés megközelítő pontosságú meghatározásának tehát már a kutatás tervezésének időszakában is jelentősége van, mert befolyásolja, hogy milyen

intézmények felkeresésére lesz szükség az anyaggyűjtéshez, milyen irányban induljon el a szakirodalom összegyűjtése stb.

3.2.3 A kutatás menetének megtervezése

Amikor témát választ tanulmányának megírásához, egy valamit tud biztosan, nevezetesen azt a határidőt, amikor be kell nyújtania a kész művet. Ez meghatározza munkájának időkereteit. A jó időgazdálkodás igen erősen befolyásolhatja a munka minőségét. Mindenfajta kutatás időigényes munka. Hogy az idővel gazdálkodni tudjon, meg kell terveznie a kutatás lépéseit és a felmerülő költségeket. Célszerű egy időtáblát készíteni, amelyben felvázolja a munka egyes fázisait, a felkeresendő intézményeket, az utazási, szállás- és egyéb költségeket, feljegyzi, hogy a kutatáshoz szükségesek-e engedélyek, mert azokat időben be kell szereznie.

3.2.4 Előzetes kutatási eredmények feltérképezése (az irodalomkutatás)

Bármilyen tudományterületen kezd valaki kutatómunkába, legelső feladata a tájékozódás arról, hogy választott témájában mások milyen eredményeket értek már el. Ez azért nagyon fontos, mert kutatómunkánkban – természetesen megfelelő hivatkozásokkal – ezekre az eredményekre támaszkodhatunk, nem kell mindent előlről kezdenünk, egyetérthetünk más kutatók eredményeivel, de meg is cáfolhatjuk azokat. Ehhez szükség van a könyvtárak állományában található, a könyvtári szolgáltatásokon keresztül kutatható és az interneten elérhető források ismeretére. A lényeg, hogy legyen információnk az előzményekről. Első megközelítésben lényegtelen, hogy a számunkra fontos információ megjelent-e nyomtatásban vagy sem, folyóiratban jelent-e meg vagy könyvben, nyomtatásban, vagy elektronikusan, értjük-e azt a nyelvet, amin megjelent, vagy sem. Ezek másodlagos kérdések, amelyek majd akkor kapnak jelentőséget, ha felhasználásra kerülnek. Ekkor kell majd például arról döntenünk, hogy szükségünk lesz-e idegennyelvi fordító munkájának az igénybevételére, vagy magunk is megértjük az adott nyelvet.

Adott tehát a feladat, össze kell gyűjteni a szakirodalmi információkat, azaz irodalomkutatást kell végezni. Az irodalomkutatás eredménye az az irodalomjegyzék, amelyre a kutatómunka során a továbbiakban támaszkodni fogunk. Munkánk eredményességét nagymértékben befolyásolja, mennyire lelkiismeretesen végeztük a feladatot.

Hogyan induljunk tehát el?

A rendszeres irodalomkutatás kiindulópontja a könyvtár. A tájékozódást érdemes a kutatott téma könyvtárban hozzáférhető másodlagos forrásaival, például a kutatott téma kézikönyveivel, lexikonjaival kezdeni.

Nem hagyhatók figyelmen kívül a különböző típusú referensz-művek, amelyek megjelenhetnek mind nyomtatott, mind elektronikus formában. Direkt tájékoztatást nyújtanak, azaz azonnal felhasználható adatokat, információkat nyújtanak

- a szótárak,
- lexikonok,
- enciklopédiák,
- életrajzi források,
- évkönyvek,
- atlaszok,
- statisztikai kiadványok,
- folyóiratok,
- teljes szövegű adatbázisok,
- digitális könyvtárak keresőfelületei.

Indirekt tájékoztatást nyújtanak, azaz nem közvetlenül a felhasználható adatot, információt kínálják, hanem az adat forrásához vezetnek el

- az indexek,
- a bibliográfiák,
- a könyvtári katalógusok,
- „kapuk” internetes források szolgáltatóihoz.

3.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

3.3.1 Összefoglalás

A fejezet végére remélhetőleg sikerült kiválasztani azt a területet, melyen szakdolgozatát, mestermunkáját el fogja készíteni.

Bármilyen tudományterületen kezd valaki kutatómunkába, legelső feladata a tájékozódás arról, hogy választott témájában mások milyen eredményeket értek már el. Ez azért nagyon fontos, mert kutatómunkánkban – természetesen

megfelelő hivatkozásokkal – ezekre az eredményekre támaszkodhatunk, nem kell mindent előlről kezdenünk, egyetérthetünk más kutatók eredményeivel, de meg is cáfolhatjuk azokat. Ehhez szükség van a könyvtárak állományában található, a könyvtári szolgáltatásokon keresztül kutatható és az interneten elérhető források ismeretére. A lényeg, hogy legyen információnk az előzményekről. Első megközelítésben lényegtelen, hogy a számunkra fontos információ megjelent-e nyomtatásban vagy sem, folyóiratban jelent-e meg vagy könyvben, nyomtatásban, vagy elektronikusan, értjük-e azt a nyelvet, amin megjelent, vagy sem. Ezek másodlagos kérdések, amelyek majd akkor kapnak jelentőséget, ha felhasználásra kerülnek. Ekkor kell majd például arról döntenünk, hogy szükségünk lesz-e idegennyelvi fordító munkájának az igénybevételére, vagy magunk is megértjük az adott nyelvet.

Adott tehát a feladat, össze kell gyűjteni a szakirodalmi információkat, azaz irodalomkutatást kell végezni. Az irodalomkutatás eredménye az az irodalomjegyzék, amelyre a kutatómunka során a továbbiakban támaszkodni fogunk. Munkánk eredményességét nagymértékben befolyásolja, mennyire lelkiismeretesen végeztük a feladatot.

3.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Melyek a kutatási terv elemei?
2. Mit kell végig gondolni a tudatos témaválasztás során?
3. Mit feltételez a szakterületi kutatás feltételezi?
4. Fogalmazzon meg néhány kutatási kérdést!
5. Milyen módszereket használhat a kutatás menetének megtervezése
6. Miért szükséges az előzetes kutatási eredmények feltérképezése?
7. Soroljon fel direkt tájékoztatást nyújtó információforrásokat!
8. Mely információforrások nyújtanak indikert tájékoztatást?

4. SZAKIRODALOM-KUTATÁS

4.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

Mint minden munkát az életben, a kutatómunkát is előre meg kell tervezni. Ez nem jelent mást, mint felállítani azt a stratégiát, amit követni fog választott témájának tudományos megismerése folyamán. A szakirodalom-kutatás javasolt helye a kutatási tervben, a kutatás folyamatában:

- a kérdés megfogalmazása
- a kutatás menetének megtervezése
- előzetes kutatások feltérképezése (irodalomkutatás)
- a hipotézis felállítása (saját elképzelése a témáról)
- adatgyűjtés
- a szakirodalom feldolgozása, jegyzetelés
- a rendelkezésére álló adatok elemzése
- hipotézisének bizonyítása vagy cáfolása, azaz a tanulmány megírása
- következtetések, további kutatás lehetőségének a felvázolása.

Az első három lépés az előző leckében ismertetésre került, ezen lecke célja a kutatómunka irodalomkutatás szakaszának áttekintése, módszertani és forrásjavaslatok megfogalmazása

4.2.1 Az információ-gyűjtési technika

Mielőtt hozzákezd az irodalom összegyűjtéséhez, ki kell alakítania egy információ-gyűjtési rendszert annak érdekében, hogy az információ forrásához a későbbiek során is vissza tudjon nyúlni.

Pár alapvető elvet célszerű szem előtt tartani:

Mindig cédulára jegyzeteljen, ne füzetbe! A cédulák a későbbiek során különböző szempontok szerint rendezhetők (akár többször is).

A leggyakrabban előforduló rendezési szempontok:

- a szerző neve,
- a mű címe,
- valamilyen földrajzi név, személynév, testületi név, cím, amiről a mű szól,
- téma,
- időrend stb.

Ez a rendezés nem lehetséges, ha az adatokat füzetbe jegyzi fel, vagy egy lapra több mű adatait írja. Fontos, hogy a cédulákat rendezni tudja, hiszen ez lesz az alapja a tanulmány elengedhetetlen részének, az irodalomjegyzéknek.

Minden dokumentumot/művet (könyv, könyvrészlet, folyóiratcikk, szóbeli közlés stb.) külön cédulára jegyezzen fel.

A gyűjtőcédulának minden esetben tartalmaznia kell

- a dokumentum teljes bibliográfiai adatait, valamint
- annak a forrásnak a megnevezését, ahonnan az adatot kiírta. A kutatómunka folyamatában szükség lehet az adatok pontosítására, ezért sok fáradságtól kíméli meg magát, ha a gyűjtőcéduláról azonnal megállapítható, hogy honnan származik valamely könyvészeti adat.

Picasso, Pablo

Hyman, Kay
Picasso és a kubizmus. – Budapest. : Kossuth, 1995. – 63 p. : ill.

MNB. Könyvek. 1995. 12. füz.

a mű
témája

bibliográ-
fiai adatok

az ada-
tok for-
rása

15. ábra:

A könyv kötetei és közreműködői

☒ Ady Endre összes műve

☒ Arany János összes műve

☒ Árkai Márk összes műve

☒ Shakespeare összes műve

☒ Irodalmi szereplőnevek

☒ Gondolatjár

☒ A Biblia világa

☒ Az Osztrák-Magyar Monarchia irásiban és képen

☒ Impresszum

☒ I. kötet

☐ II. kötet

☐ III. kötet

☐ IV. kötet

☐ V. kötet

☐ VI. kötet

☐ VII. kötet

☐ VIII. kötet

☐ IX. kötet

☐ X. kötet

☐ XI. kötet

☐ XII. kötet

☐ XIII. kötet

☐ XIV. kötet

☐ XV. kötet

☐ XVI. kötet

☐ XVII. kötet

☐ XVIII. kötet

☐ XIX. kötet

☐ XX. kötet

☐ XXI. kötet

☒ Közreműködők

☒ Az Osztrák-Magyar Monarchia

☒ Bécs

☐ Bécs és környéke Rudolf trónörökös főhercege

☐ Bécs története. Weisz Károlytól

☐ Bécs építészeti fejlődése

☐ Bécs népelet. Stippler Frigyes

☐ Az énekes Bécsben. Hanslick Eduárd

☐ A német irodalom Bécsben és Ausztriában

☐ A városzat Bécsben. Spadler Lajosról fordította

☐ Festészet és szobrászat Bécsben

☐ Bécs művészei 1848-1849. Jankóczy István

☐ Bécs közgazdasági élete. Esterházy Pál

☐ Ausztria

☐ Felső-Ausztria

☐ Salzburg

☐ Szlovénia

☐ Karintia

☐ Kraina

Közreműködők

E nagy irodalmi vállalat intézésében a következő bizottságok működtek közre:

Az igazgató-tanács, a melynek tagjai:
 Székely-Mátyás László, aranygyapjas vitéz, valóságos belső titkos tanácsos, cs. és kir. Nagykövet a berlini udvarnál, elnök,
 Graf Wilczek János, valóságos belső titkos tanácsos,
 Zedlitz-Filip József, valóságos belső titkos tanácsos,
 Bara Chertek Emil, valóságos belső titkos tanácsos,
 Ganglbauer Ernő, udvari tanácsos, a cs. kir. Udvari és állományvondó igazgatója,
 Samokovci József, Hermengild lovag, osztályfőnök,
 Jókai Mór, a magyar kiadás főszerkesztője,
 Nagy Miklós, a magyar kiadás főszerkesztője,
 Thallóczy Lajos, udvari tanácsos, a közös pénzügyminisztérium levéltárának igazgatója, az elnök meghatalmazottja.

A magyar kiadás szerkesztő-bizottsága:
 Jókai Mór, a magyar kiadás főrendje, elnök,
 Berzevics Albert, valóságos belső titkos tanácsos,
 Fraknói Vilmos, püspök,
 Hermann Antal, egyetemi magántanár,
 Graf Keglevich István, valóságos belső titkos tanácsos,
 Király Pál, a polgári iskolai tanítóképző-intézet tanára,
 Kruszka József, egyetemi tanár,
 Krieger József, novellásköltő, osztályfőnök, zsigárdi egyetemi tanár, Horvát-Szlavonország katonai szerkesztője,
 Löczy Lajos, egyetemi tanár,
 Nagy Miklós, a magyar kiadás szerkesztője,
 Pauer Gyula, miniszteri tanácsos, országos főlevéltárnok,
 Pászti Árpád, horvát közoktatási osztályfőnök,
 Thallóczy Lajos, udvari tanácsos,
 Graf Zichy János, valóságos belső titkos tanácsos.

A magyar kiadás pénzügyi bizottsága:
 Baró Harkányi Frigyes,
 Hegedűs Sándor, valóságos belső titkos tanácsos, magyar királyi kereskedelemügyi miniszter.

16. ábra: Gyűjtőcédula adatai

4.2.2 Az irodalomkutatás intézménye, a könyvtár

Az irodalomkutatás legkézenfekvőbb kiindulópontja a hagyományos és a virtuális könyvtár. A közgyűjtemények(könyvtárak, levéltárak, múzeumok) tevékenységének minden korban központi kérdése volt a nemzeti emlékezet megőrzése, függetlenül attól, milyen technikával rögzítették annak forrásait. A

gyűjtemények sajátos szervezeti keretet kaptak aszerint, hogy a tartalom milyen kifejezési formát öltött. Eszerint szerveződtek könyvtárrá, múzeummá, levéltárrá, bár gyűjtőkörük tekintetében teljesen tisztán soha nem tudták ezt az elvet érvényesíteni, hiszen a múzeumnak és a levéltárnak is volt (van) könyvtára, adott esetben hangtára is, a könyvtárak legféltettebb kincsei, állományrészei pedig a kéziratok. E források fizikai megőrzésének módja mindig az adott kor technikai színvonalának volt a függvénye. Addig, amíg ez a megőrzés „csupán” a hőmérséklet, a páratartalom, a fényviszonyok és egyéb tárolási körülmények kérdésére szorítkozott, ez technikai feladat volt. A 20. század második fele magával hozta a másolási technikák fejlődését, így a mikrofilmzés lett a nyomtatott anyagok konzerválásának nagy reményekkel kecsegtető megőrzési lehetősége. Az ehhez szükséges berendezések meglehetősen költségesek voltak, ezért csak leginkább a nemzeti feladatokat is ellátó gyűjtemények alkalmazták nagy igénybevételnek kitett, vagy sérülékeny állományrészeik mikrofilmre másolására. Az igazán nagy áttörést a számítástechnika alkalmazása, majd a világháló megnyílása hozta az 1990-es évek legelején. Ez utóbbi anyagtalanná tette a szellemi tartalmat hordozó dokumentumot, lebontotta az intézményi falakat, túllépett az egyes országok és kontinensek határain és soha nem látott sebességgel tette elérhetővé – kis túlzással mindenki számára – az addig falak közé zárt információt. Mind az angolszász országok, mind az Európai Unió a hagyományos könyvtári felfogásnál szélesebben értelmezi a digitális könyvtár fogalmát. Az értelmezés kiinduló gondolata maga a kulturális örökség, aminek a dokumentumait eredetileg a hagyományos könyvtár, múzeum és levéltár őrzi. A digitális és hálózati technológia lehetővé tette a különböző gyűjtemények digitalizált anyagainak egy közös keresőfelületen való megjelenítését, így származzék az a forrás bármelyik örökségi gyűjteményből, magát a digitális gyűjteményt digitális könyvtárnak nevezik, amiben nyomtatott anyag éppúgy található, mint múzeumi tárgy, levéltári irat, vagy éppen kép, hang, film elektronikus változata. A köznyelv váltakozva használja a digitális könyvtár, archívum, elektronikus könyvtár, virtuális könyvtár kifejezéseket ugyanarra a fogalomra, holott nem teljesen egymás szinonimái.

Első megközelítésben – tudományágtól függetlenül – igénybe veheti a hagyományos közkönyvtár szolgáltatásait, hiszen ez a könyvtártípus általános gyűjtőkörű, azaz az emberi tudás legszélesebb területéről gyűjti az anyagát. Az általános gyűjtőkör azonban nem teszi lehetővé minden szakterületen az információk mély feltárását, ezért azoknak, akik természettudományi, műszaki, mezőgazdasági, orvostudományi terület vagy más tudományág témáit kutatják, elengedhetetlen, hogy igénybe vegyék a tudományterület szakkönyvtárainak szolgáltatásait.

A szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak nyilvános, azaz bárki által látogatható intézmények, ha azok állami egyetemeken működnek, országos jellegűek, vagy kérték felvételüket a nyilvános könyvtárak jegyzékébe. Ez a jegyzék megtekinthető a Könyvtári Intézet honlapján:

<http://ki.oszk.hu/content/nyilvanos-konyvtarak-jegyeke>

- Országos tudományos, illetve szakkönyvtárak tudományterületek szerint:
- Állam- és jogtudomány: Országgyűlési Könyvtár
- Filozófia: ELTE Központi Könyvtára
- MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára
- Közgazdaságtudomány: Corvinus Egyetem Könyvtára
- Pedagógia: ELTE Központi Könyvtára
- Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
- Pszichológia: ELTE Központi Könyvtára
- MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára
- Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
- orvostudományi egyetemek könyvtárai
- Statisztika: Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat
- Szociológia: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
- Jelentős szociológiai gyűjteménnyel rendelkezik még az MTA Szociológiai Intézete, a KSH, a Debreceni Egyetem Egyetemi Könyvtár és az Országgyűlési Könyvtár
- Történettudomány: Országos Széchényi Könyvtár (magyar történelem)
- Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (ókori és középkori egyetemes történelem, magyar történelem)
- MTA Történettudományi Intézete (új- és legújabb kori egyetemes történelem, magyar történelem)
- ELTE Központi Könyvtára (magyar történelem)
- Országgyűlési Könyvtár (legújabb kori egyetemes történelem, magyar történelem)
- Vallás: ELTE Központi Könyvtára

- Jelentős egyháztörténeti, hittudományi és művelődéstörténeti könyv- és kéziratok anyaggal rendelkeznek az egyházi könyvtárak:
- Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár,
- Ráday Gyűjtemény (Budapest),
- Szent Benedekrend Főkönyvtára (Pannonhalma),
- Tiszáninneni Református Egyházkerület Nagykönyvtára (Sárospatak),
- Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (Debrecen).

További országos szakkönyvtárak:

- Hadtörténeti Intézet Könyvtára
- Magyar Filmintézet Könyvtára
- Országos Idegennyelvű Könyvtár
- Országos Mezőgazdasági Információs Központ és Könyvtár
- BME Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
- Országos Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár

Az elektronikus könyvtár

Az *elektronikus könyvtár* a hagyományos könyvtár elektronikus hasonmása, ahol mindazok a funkciók megtalálhatók, amelyek egy könyvtárat jellemeznek, csak ezeket az elektronizáció eszköztárával valósítja meg. Ebben az amerikai könyvtárak sokkal előbbre tartanak, mint például a magyar. Az elektronikus könyvtár felületén éppúgy megvalósul az interakció felhasználó és könyvtáros között, mint a hagyományos könyvtár esetében, virtuális közösségek megteremtésére nyílik lehetőség. A felhasználók kommenteket fűzhetnek az egyes művekhez, sőt elektronikus formában kölcsönözhetnek is. Ahogyan a hagyományos könyvtár esetében, belelapozhatnak a könyvekbe, amit a szerzői jog szigorú betartásával vagy csak bemutató oldalak közzétételével, vagy – ha már a mű közkinccsé vált – teljes szövegű elektronikus eléréssel kínálnak a felhasználóknak. Van katalógusa, tájékoztató szolgálata, vannak rendezvényei, mint például virtuális kiállítás. Mindezeknek a szolgáltatásoknak a hagyományos könyvtár saját honlapja ad keretet. Az elektronikus könyvtár szép példája az amerikai Darien Library¹³.

---

¹³ Elérhetősége: <http://www.daryenlibrary.org>

A digitális könyvtár

Digitális könyvtár többféle szervezeti formában is megvalósulhat. Gyakori formája a digitalizált anyagok különgyűjteménye, amit a hagyományos könyvtár, múzeum, levéltár saját szervezeti keretein belül hoz létre és tesz közzé akár dedikált hálózaton keresztül, akár a teljes nyilvánosság számára. Jellemzője, hogy a digitalizált anyagok metaadatait is közzéteszi és megadja az eredeti forrás elérhetőségét. Egyes könyvtárak itt is lehetővé teszik, hogy a felhasználók például történeteket fűzzenek egy-egy képhez, vagy elmondják véleményüket. Digitális könyvtár önálló szerveződésként is létrejöhet, mint például a Magyar Elektronikus Könyvtár. A MEK létrejöttékor még viszonylag kevés könyvtár üzemeltetett interaktív honlapot, ezért kevésbé volt differenciált az elektronikusan elérhető források gyűjtőhelyének a megnevezése. Kevésbé köztudott, hogy a MEK három, önálló URL-címmel elérhető gyűjteményrészből áll:

- a) az eredetileg vagy csak digitálisan létező és a nyomtatott könyvek digitalizálásával létrehozott szövegek (<http://www.mek.oszk.hu>),
- b) az időszaki kiadványok, az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis, az EPA (<http://www.epa.oszk.hu>) és
- c) a képek gyűjteménye, a Digitális Képtár (<http://keptar.oszk.hu>).

Az önálló digitális könyvtárak nem egy meglévő hagyományos könyvtár saját állományrészének a digitalizálásából jönnek létre, hanem a gyűjtőköri szabályzatukban meghatározott témákban gyűjtik be az anyagot akár digitalizálással, akár úgy, hogy eleve csak digitális formában létező forrásokat szereznek be. Az egyes művek beszerzésének és közzétételének – még ha bele is tartoznának azok a könyvtár gyűjtőkörébe – a szerzői jogi korlátozások szabnak határt. A digitális könyvtárnak van saját katalógusa, de ez csak a gyűjteményből teljes terjedelemben elérhető forrásokról tájékoztat, szemben egy hagyományos könyvtár elektronikus másával, ahol a katalógusból történő keresés eredményeképpen a szerzői jogi védelemben részesülő műveknek vagy csak metaadatairól kapunk tájékoztatást, vagy bemutató oldalakat is közzétesznek, a közkinccsé vált művek viszont teljes szöveggel olvashatók. A hálózati technológia és a törvényhozói akarat igen gyorsan lehetővé tette, hogy több digitális könyvtár állománya egy közös keresőfelületen jelenjék meg.

Az új technika új problémákat is felszínre hozott, amelyek egy része technikai jellegű, más része viszont felveti a képlékeny, gyorsan változtatható elektronikusan létező forrás eredetiségének, hitelességének kérdését és számos, eddig nem létező (vagy nem érzékelhető) szerzői jogi problémát, a forrásra való hivatkozás módját. Az elektronikus bibliográfiai forrás képlékeny, változtatható, linkekkel összekapcsolható, fizikai, de nem szerzői jogi értelemben korlátlanul másolható.

Kulturális, tudományos örökségünk egyre növekvő hányada található elektronikus formátumban vagy azért, mert eleve így születtek, vagy azért, mert az eredeti dokumentum megőrzésének és könnyebb hozzáférhetőségének soha nem látott távlatait nyitotta meg a hálózaton történő közzététel. A digitális forma számos technikai kihívást rejt, de a hozzáférésnek nem elhanyagolható szervezeti és jogi dimenziói is vannak. Mindezek mellett egyetlen téma kutatása során sem hagyhatók figyelmen kívül, hiszen forrásaink jelentős hányada a virtuális térben kínálja az információt helytől, időtől függetlenül.

A virtuális könyvtár

A *virtuális könyvtár* gyűjtőfogalom, beletartozik mind az elektronikus, mind a digitális könyvtár, a lényege, hogy megvannak mindazok a szolgáltatásai, amelyek egy könyvtárat jellemeznek, de anyagai csak virtuálisan, nem a maguk fizikai valóságában használhatók.

A könyvtári anyag rendszerezése

Könyvtárat minden korban azért hoztak létre, hogy abban az emberi tudás és szellemi alkotás legjavát összegyűjtsék és megőrizzék az utókor számára. Ahogy újabb és újabb anyagokat fedeztek fel, úgy szaporodtak, sokasodtak az emberi gondolat lejegyzésére alkalmas információhordozók. Napjaink könyvtárában így már nemcsak könyv, hanem a dokumentumtípusok sokfélesége együttesen alkotja az állományt.

Minden könyvtár és minden könyvtári munka alapja a rendszerszemlélet, a rendszerezés. Nem nevezhető könyvtárnak a mégoly sokféle dokumentumtípusból álló gyűjtemény sem, ha nem rendszerezik az anyagát és nem tárják fel a dokumentumokban rejlő információkat

Rendszerezés dokumentumtípusok szerint

A könyvtár dokumentumainak legegyszerűbb rendszerezése a dokumentumtípusok szerinti rendszerezés. Ennek folyamán külön válogatják a könyveket, folyóiratokat, hangzó dokumentumokat, filmeket, kisnyomtatványokat, mágneslemezeket és így tovább. Ezt követően a dokumentumtípus jellegének legmegfelelőbb tárolási módot kiválasztva elhelyezik a dokumentumokat a tárolóeszközökön. (Például a könyveket polcokon, a hanglemezeket függőtasakos tárolókban, a mikrofilmeket lemezszekrényekben.)

Ezt követően egy-egy dokumentumtípuson belül további rendszerezés lehetséges. Az állomány elhelyezésekor (rendszerezésekor) többféle szempont tartanak szem előtt, de mindig a használatból indulnak ki. Rendszerezési szempont lehet:

- a) a könyvtárhasználók keresési szempontjai,
- b) gazdaságossági szempontok.

A könyveket például a használók keresési szempontjai alapján tovább bontják szépirodalomra és szakirodalomra. A szépirodalmat szerzői betűrendben, a szakirodalmat témák szerint, azon belül pedig szerzői betűrendben helyezik el a pocokon.

Belső raktárban történő elhelyezéskor általában gazdaságossági szempontok játszanak szerepet. A legtöbb könyvtár helyhiánnyal küzd, ezért a függőleges térvesszést nagyságrendi raktározással próbálja kiküszöbölni. Nagyságrendi raktározás esetén a rendszerezés szempontja a könyv gerincmérete, így egymás mellé az azonos gerincmagasságú könyvek kerülnek, a beérkezés sorrendjében.

A raktározás módja befolyásolja a dokumentum visszakeresésének a módját is. A könyvtárhasználó keresési szempontjaival összevetve kell dönteni a legmegfelelőbb állomány-elhelyezésről.

A könyvtárba betérő olvasó *keresési szempontja* attól függ, hogy mit tud arról a dokumentumról, amit keres.

Mindazokban az esetekben, amikor közvetlenül nem található meg a dokumentum, a tájékozódáshoz segédeszközre van szükség.

4.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

4.3.1 Összefoglalás

A rendszeres irodalomkutatás kiindulópontja a könyvtár. A tájékozódást érdemes a kutatott téma könyvtárban hozzáférhető másodlagos forrásaival, például a kutatott téma kézikönyveivel, lexikonjaival kezdeni.

Nem hagyhatók figyelmen kívül a különböző típusú referenz-művek, amelyek megjelenhetnek mind nyomtatott, mind elektronikus formában. Direkt tájékoztatást nyújtanak, azaz azonnal felhasználható adatokat, információkat nyújtanak

- a szótárak,
- lexikonok,
- enciklopédiák,
- életrajzi források,
- évkönyvek,
- atlaszok,

- statisztikai kiadványok,
- folyóiratok,
- teljes szövegű adatbázisok,
- digitális könyvtárak keresőfelületei.

Indirekt tájékoztatást nyújtanak, azaz nem közvetlenül a felhasználható adatot, információt kínálják, hanem az adat forrásához vezetnek el

- az indexek,
- a bibliográfiák,
- a könyvtári katalógusok,
- „kapuk” internetes források szolgáltatóihoz.

4.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Hol kezdi az irodalomkutatást?
2. Milyen adatokat ír a gyűjtőcédulára?
3. Mi jellemzi az elektronikus könyvtárat?
4. Mondjon példát digitális könyvtárra!
5. Mi jellemzi a virtuális könyvtárat?

5. AZ IRODALOMKUTATÁS ESZKÖZEI

5.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A fejezet a könyvtári katalógusok világába vezeti be az olvasót. A cédulakatalógussal megismerkedhettünk az előző fejezetben, most az elektronikus katalógusokon van a sor. A fejezetben bemutatásra kerül a legismertebb közös katalógus a MOKKA.

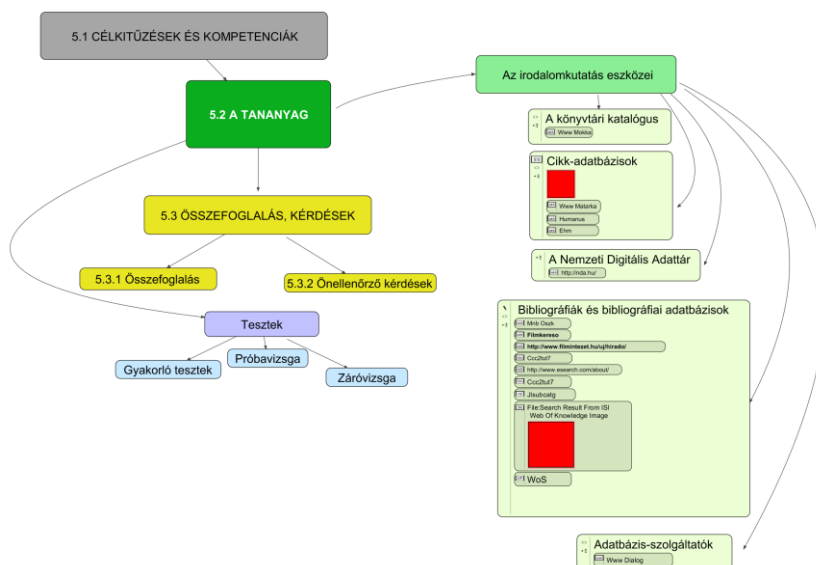
Leghasznosabb információforrásokat a cikkek jelentik, ezért érdemes ismerni néhány cikkadatbázist. A fejezetben a

- MATARKA
- HUMANUS
- EPA
- NDA

adatbázisok kerülnek bemutatásra.

A fejezetet a bibliográfiák és bibliográfiai adatbázisok ismertetése zárja az alapfogalmainak tisztázásával, illetve két nagy képviselőjének az EBSCO és DIALOG szolgáltatónak a bemutatásával.

5.2 TANANYAG

17. ábra: Fogalomtérkép

5.2.1 A könyvtári katalógus

A könyvtár állományáról tájékoztató segédeszköz a katalógus.

Létrehozásának módja, anyaga szerint lehet

- a) cédulakatalógus, vagy
- b) elektronikus katalógus.

A könyvtárak legnagyobb része mára már áttért az elektronikus katalógusok építésére, amelyek a könyvtár weblapjáról bárholnan elérhetők, de helyben is használhatók. Az elektronikus katalógusok nagy előnye, hogy már nem feltétlenül csak egy könyvtár állományáról tájékoztatnak, hanem konzorciumba tömörülő gyűjtemények anyagát egy közös felületen is kereshetővé teszik. Legismertebb közös katalógus a Magyar Országos Közös Katalógus, a MOKKA¹⁴, amiben nyomtatott könyv, kotta, e-dokumentum, film, dia, folyóirat, térkép, zenei és egyéb hangfelvétel, kiadatlan könyv adatai és ezek lelőhelyei kereshetők. Ezeknek a dokumentumoknak nagy részét a könyvtárak analitikusan is fel-

¹⁴ URL: <http://www.mokka.hu>

tárják, így a gyűjteményes kötetekben megjelent részdokumentumok is kereshetők.

A keresés formai szempontja lehet:

- a szerző, a közreműködő, a possessor neve,
- a mű címe,
- a kiadó neve, a megjelenés helye, dátuma,
- ISBN, ISSN,
- a dokumentum nyelve, típusa.

Tartalmi jellemzők alapján is lehet keresni, úgymint:

- kulcsszó,
- tárgyszó,
- ETO szakjelzet.

The screenshot shows the MOKKA search interface. At the top, there's a header with the 'mokka' logo and navigation links like 'MOKKA-ODR katalógus', 'Infoportál', and 'MOKKA Egyesület'. Below this, there are tabs for 'Egyszerű keresés', 'Összetett keresés', 'CCL keresés', and 'Böngészés'. The main search area has three input fields with dropdown menus for 'Szerző', 'Cím', and 'Tárgyszó'. There are also radio buttons for 'És', 'Vagy', and 'Nem' to combine search terms. To the right, there's a 'Szűkítse keresését!' section with filters for 'Kiadás dátuma', 'Kiadás helye', 'Nyelv', and 'Dokumentumtípus'. The 'Dokumentumtípus' section includes checkboxes for 'Könyv', 'Folyóirat', 'Kotta', 'Térkép', 'e-dokumentum', 'Zene', 'Film, dia', and 'Kiadatlan könyv'. At the bottom, there are 'Töröl' and 'Keres' buttons.

18. ábra: Dokumentumok keresésének szempontjai a MOKKA-ban

A találatok változatos megjelenítéssel tekinthetők meg. Ha a felhasználónak ismertebb a hagyományos cédulakatalógus tételfelépítése, „cédula” formátumban is kérheti a találatok megjelenítését.

19. ábra: A találat megjelenítése a cédulakatalógus formátumában(Vekerdy

A közös katalógusban való keresés eredménye arra is választ ad, hogy a keresett mű a konzorciumi tagok melyik könyvtárában található meg.

20. ábra: A keresett könyv adatai és a könyv lelőhelyei a MOKKA-ban

Cikk-adatbázisok

A részdokumentum szintű információkeresés eredménye kétféle lehet:

a) a dokumentumnak csak a bibliográfiai adatai (metaadatai) jelennek meg a találati listában,

b) a dokumentum metaadatain kívül a teljes szöveghez, képhez, hanghoz, audiovizuális dokumentumhoz stb. is hozzáférést enged a rendszer.

A MATARKA

A Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa¹⁵, a MATARKA 2002 óta dolgozza fel a magyar kiadású szakfolyóiratok tartalomjegyzékeit könyvtári konzorcium keretében. A szolgáltatást a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum működteti.

A cikkek szerző, cím, címrészlet és kulcsszavak alapján kereshetők. Az egyszerű keresésben is megadhat ezek közül egyszerre több szempontot. A találatok szűkítésére az évek megadásával van lehetőség, illetve választható szakterület, vagy konkrét folyóirat, aminek a cikkeit keresni szeretné.

21. ábra: Egyszerű keresés csonkolással a MATARKA-ban

A tájékozódó keresés mezőbe egyszerre írhat személynév- és cím-törödéket. Csúpn tájékozódásra alkalmas, a találatokat tovább kell válogatni.

¹⁵ URL: <http://www.matarka.hu>

Megadhatja, hogy csak teljes szöveggel elérhető találatok érdeklík-e, vagy a bibliográfiai adatsor is elegendő-e. Ebben az esetben a kereső űrlap bal alsó sarkában levő négyzetben kell érvényesíteni a kérést.

A találati listában megjelennek a cikkek metaadatai: a szerző(k) neve, a cikk címe és az időszaki kiadvány részegységének azonosító adatai. A periodikum címe egyúttal ugrópont a részegység tartalomjegyzékéhez, ahol újabb link jelzi a teljes szöveg elérhetőségét. Ez utóbbi akkor lehetséges, ha az valahol megtalálható az interneten. Ez vagy a kiadó szervere, vagy az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményrésze.

A találati listában a periodikum címe alatt plusz információ található abban az esetben, ha az Elektronikus Periodika Adatbázis archiválja ugyan azt az időszaki kiadványt, de az a részegység, amiben a keresett cikk megjelent, mégsem került archiválásra, vagy azért nem érhető el teljes szöveggel, mert ez a lehetőség csak előfizetők számára van fenntartva. Ebben az esetben a teljes szövegről tájékoztató információ az EPA kiadványlapjára mutat. A folyóiratszám tartalomjegyzéke akkor is megjelenik, ha a keresett cikk nem olvasható teljes szöveggel. A találati listából közvetlenül is el lehet jutni a szöveghez a cikk címe alatt olvasható „teljes szöveg” linkre kattintva.

Találati oldal:

1. ☐ Szerzők: Lengyelné Molnár Tünde - Tamásné Fekete Adrienn - Tóvári Judit
 Tanulmány a Könyv és Nevelés folyóiratról
[\[Teljes szöveg \(HTML\)\]](#)

[Könyv és nevelés](#), 2008. (10. évf.) 4. sz.
 Teljes szöveg: [Elektronikus Periodika Archivum](#) - 1999/1. számtól

22. ábra: A teljes szöveghez vezető link a cikk címe alatt

Ha a keresett részegység teljes szöveggel nem található az adatbázisban, 2007 óta lehetőség van cikkmásolat kérésére, aminek a szolgáltatását a Miskolci Egyetem könyvtára az OSZK-val közösen végzi.

23. ábra: Az egyszerű keresés eredménye, a teljes szöveg csak előfizetéssel érhető el

A Humántudományi tanulmányok és cikkek adatbázisa, a HUMANUS

Az Országos Széchényi Könyvtár konzorciumi partnerek bevonásával 2008-ban indult szolgáltatása¹⁶ a humán tudományok szakterületen nyomtatott vagy elektronikus formában megjelenő időszaki kiadványok cikkeit, tanulmány- és konferencia-kötetek tanulmányait, könyv- és más dokumentum-ismertetéseket tartalmazza. Azokat a dokumentumokat, amelyek az interneten elérhetők, teljes szöveggel szolgáltatja, más esetben bibliográfiai adatbázisként működik.

Minden folyóiratnak, évkönyvnek, tanulmánykötetnek van feldolgozó intézménye, amelyik felelős a rekordok továbbításáért és karbantartásáért. Az adatbázisba közvetlenül kerülő anyagok mellett a HUMANUS szolgáltatja a konzorciumi partnerek korábban már létezett és folyamatosan épített cikk-adatbázisait is, amelyek külön-külön és együttesen is kereshetők, így az adatbázis a humántudományi cikkek és tanulmányok közös katalógusaként is működik. A HUMANUS felületéről az alábbi cikk-adatbázisok is elérhetők:

- az IKER sajtórepertórium,
- a Hungarika Információ, a HUNI,
- a könyvtártudományi tematikájú MANCI,
- a háromszéki „Háziipar-egylet” és a „sepsiszentgyörgyi önkéntes tűzoltó-egylet” 1871 és 1888 között Brassóban és Sepsiszentgyörgyön megjelent hivatalos közlönyének, a Nemere-nek a cikk-repertóriuma az 1877-1879. évekből,
- az Országos Idegennyelvű Könyvtár nemzetiségi cikk-katalógusa,

¹⁶ URL: <http://www.oszk.hu/humanus/>

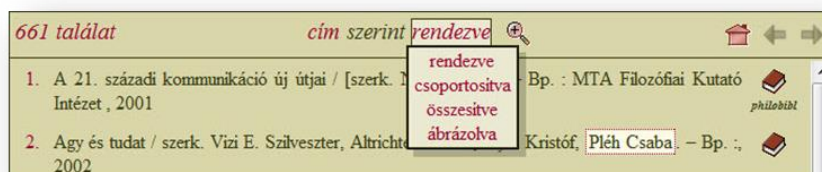
- a Romániai magyar társadalomtudományi irodalom nevű bibliográfiai adatbázis, ami az 1990 és 2003 között Romániában magyar nyelvű kiadványokban megjelent tanulmányokat és cikkeket tartalmazza,
- a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Bibliográfia nevű publikációs adatbázisa,
- a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Cikknek nevű adatbázisa,
- a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár Társadalomelméleti Gyűjteménye és a Filozófia tanszék Magyar nyelvű filozófiai irodalom nevű adatbázisa.

Azzal, hogy a HUMANUS a kereséskor lehetővé teszi az OSZK katalógusában történő egyidejű keresést, azt is eredményezi, hogy a találatok között nemcsak cikkek és tanulmányok fognak megjelenni, hanem más dokumentumtípusok is.

A HUMANUS-ban az irodalom-, nyelv-, történelem-, had-, politika-, könyvtár-, nevelés-, néprajz-, kisebbségtudomány, könyvtörténet, filozófia, vallás, művészetek tudományterületek cikkei, tanulmányai kereshetők.

A találati lista alapértelmezésben rendezetlenül jeleníti meg a találatokat, de lehetővé teszi azok változatos szempontok szerinti csoportosítását is. Rendezheti a találatokat

- egyszerű betűrendben szerző vagy cím szerint,
- csoportosítva
  - a cikket vagy tanulmányt befoglaló forrásdokumentum főcíme szerint, vagy
  - a keresett szerző műveit tartalmazó adatbázisok neve szerint,
- statisztikai kimutatás kérhető a művek előfordulási számáról a különböző adatbázisokban, vagy
- a fenti szempontok grafikonos ábrázolásával.

24. ábra: Találatok rendezési szempontjának kiválasztása

A HUMANUS navigációs lehetőségeinek részletes leírását lásd a <http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka> oldalról elérhető súgóból.

Az EPA – HUMANUS – MATARKA közös kereső

A magyar vonatkozású folyóiratok tartalomjegyzék-szolgáltatása, a humántudományi cikkek adatbázisa és a magyar vonatkozású periodikumok archívuma közös keresőfelületén egyszerre több adatbázisban is lehet keresni. A cikkek és tanulmányok teljes szövegű megjelenítésekor mind a HUMANUS, mind a MATARKA használja az Elektronikus Periodika Adatbázis archivált gyűjteményét, ezért természetes módon adódott a három szolgáltatás összekapcsolása¹⁷.

25. ábra: A közös kereső logója

A Nemzeti Digitális Adattár (NDA)

A Neumann-ház 1998 és 2006 között WebKat.hu néven gyűjtötte és kereshetővé tette a magyar kulturális örökség körébe tartozó internetes forrásokat. Feladatainak megváltozásával a gyűjtés és karbantartás 2006-ban leállt, az adatok átkerültek a hasonló céllal 2003-ban létrehozott Nemzeti Digitális Adattárba¹⁸, az NDA pedig a Neumann-ház kereteibe. Az NDA támogatja a szemantikus keresést, azaz a weblapok tartalmát is visszakereshetővé teszi, de nem

¹⁷ URL: <http://ehm.ek.szte.hu/ehm>

¹⁸ URL: <http://nda.hu/>

magában a digitális objektumban keres, hanem a szakemberek által készített metaadat-leírásokban. Az Open Archive Initiative (OAI) elven szolgáltatásgazdaként működik. A kulturális tartalommal rendelkező adatgazdák gondoskodnak a digitális forma előállításáról, azok őrzéséről és az objektumok metaadatokkal történő ellátásáról, az NDA pedig a Dublin Core elemkészlet használatával biztosítja az adatgazda archívumok anyagaihoz való hozzáférést a dokumentumok metaadatain keresztül.

26. ábra: Az NDA nyitólapja

A bibliográfiák és bibliográfiai adatbázisok

Az anyaggyűjtésnek nem szabad megállnia a könyvtári katalógusok átnézésénél, mert a katalógusok csak az adott könyvtár – közös katalógus esetén könyvtárak – állományáról és nem a téma teljes szakirodalmáról tájékoztatnak. Vagyis csak azt találja meg bennük, amit a téma világméreteken hatalmas irodalmából a könyvtár anyagi és egyéb lehetőségei figyelembevételével beszerezhetett.

Minden tudomány egyetemes, azaz ország-, nyelvi és etnikai határoktól függetlenül létezik. Ezért amikor egy szakterületen kutatómunkába kezd, tudomást kell szereznie arról, hogy témájában már milyen eredmények születtek, függetlenül annak keletkezési helyétől és az eredmények közzétételének nyelvétől. (Ha nem érti a nyelvet, még mindig van arra lehetőség, hogy lefordítsa valaki.)

Egy téma irodalmának az összegyűjtése, annak áttekintése, hogy a témában *mi jelent meg*, a bibliográfiák és bibliográfiai adatbázisok feladata. Hogy ezekben sikeresen kutathasson, érdemes néhány szempontra odafigyelnie.

Mielőtt egy bibliográfiában elkezdi keresni, olvassa el annak bevezetőjét, ami tájékoztat a *gyűjtőköréről*. Ha ugyanis éppen az a szakterület, időszak vagy dokumentumtípus nem tartozik az adott bibliográfia gyűjtőkörébe, amit kutatni szeretne, hiába tölti átnézésével az idejét.

A gyűjtőkör szempontjából a bibliográfia

- általános gyűjtőkörű, vagy
- szakbibliográfia.

Az általános gyűjtőkörű bibliográfiák viszont csak az összegyűjtött anyag *témája* szempontjából általános gyűjtőkörűek, más szempontokból (például a felvett dokumentumtípus, földrajzi határ, időhatár stb.) szigorú gyűjtőköri határokat vonnak.

Minden nemzet törvényekben is szabályozott kötelessége, hogy gondoskodjék a nemzet szellemi hagyatékának, a rögzített információknak a megőrzéséről és a róla szóló információknak a közzétételéről a világ minden nyelvén azonosan értelmezhető formában és szabályok szerint. Ezt a célt szolgálják a **nemzeti bibliográfiák**, Magyarországon a Magyar Nemzeti Bibliográfia, ami elektronikus úton is elérhető: <http://mn.b.oszk.hu/>. A Magyar Nemzeti Bibliográfiában való kereséshez tudni kell azonban, hogy

- csak a Magyarországon legalább 70, 1999-től 50 példányban megjelent (és kötelespéldányként beszolgáltatott) dokumentumok könyvészeti adatai találhatók meg benne függetlenül attól, hogy azok a dokumentumok könyvesbolti forgalomba kerültek-e vagy sem,
- a külföldön megjelent magyar vonatkozású irodalomról a Külföldi magyar nyelvű kiadványok és a Hungarika irodalmi szemle tájékoztat,
- a gyűjtésnek nincsenek viszont tematikai határai.

A Magyar Nemzeti Filmarchívum a kötelespéldányként kapott magyar gyártású filmekből filmadatbázist készít. A játékfilmek adatai a <http://www.filmintezet.hu/uj/filmkereso/>, a híradófilmek adatai pedig a

<http://www.filmintezet.hu/uj/hirado/> webcímen kereshetők. A filmek a Nemzeti Audiovizuális Archívum weboldaláról közgyűjteményekben tekinthetők meg.

A szakbibliográfiák/adatbázisok egy-egy szakterület irodalmát gyűjtik össze földrajzi és nyelvi határoktól függetlenül. Általában *válogatott* anyagot tesznek közzé, ezért a válogatás szempontjairól és az anyaggyűjtés lezárásának időpontjáról célszerű tájékozódni a bibliográfia bevezetőjéből.

Az ajánló bibliográfiák egy-egy korosztályt vagy foglalkozási réteget stb. céloznak meg, ezért ha ajánló bibliográfiából (is) tájékozódik, ne hagyja figyelmen kívül a megcélzott csoportot vagy a válogatás egyéb szempontjai!

Thomson Reuters (azelőtt ISI) Web Knowledge a tudományokban levő információra szolgáló mai első kutatóhely, társadalomtudomány, művészet, és humán tárgy

Az indexek

A bibliográfiák sajátos csoportját képezik a gyors tájékoztatást célzó, a Thomson Reuters ISI¹⁹ általában hetente megjelenő **Current Contents**²⁰ kiadványai, amelyek egy-egy szakterület és annak rokontudományai területéről teszik közzé a legfontosabbnak tartott könyvek, tudományos folyóiratok és kutatási jelentések tartalomjegyzékeit és a *Current Web Contents* és az *eSearch*²¹ használatával átjáróként szolgálnak a megfelelő weblapokhoz. Mutatóik téma, szerző és kiadó szerinti keresést tesznek lehetővé, sőt a szerző neve mellett munkahelyét és postacímét is megadják. A tudományosság egyik fokmérője, hogy egy adott könyvre, cikkre, tanulmányra valamely időszakban hányan hivatkoztak. A Current Contents rangsorolva teszi közzé az adott periódus első tíz helyezést elért publikációját.

Kifejezetten a hivatkozásokat teszik rendező elvvé a **Citation Index-ek**. Nagy előnyük, hogy a kutatott téma szempontjából fontos dokumentum ismeretében újabb művekhez juttatják el a kutatót. Egy valaha megjelent elmélet, hipotézis, felfedezés sorsát, alakulását képes egyetlen láncolattal követni. A Current Contents-ek kiadója, a Thomson Reuters teszi közzé a természet- és alkalmazott tudományok területén 1964-től a **Science Citation Index-et**, a tár-

---

¹⁹ Az 1960-ban Eugene Garfield által alapított Institute for Scientific Information (ISI) ma Thomson ISI néven ismert.

²⁰ Az Thomson Reuters ISI Current Contents kiadványainak használatát bemutató oktató oldal elérhető: <http://science.thomsonreuters.com/tutorials/ccconnect2/cc2tut7.html>

²¹ URL: <http://www.esearch.com/about/>

sadalomtudományok területén pedig a **Social Science Citation Index**²²-et. Az indexek online elérhetők a Web of Knowledge részét képező Web of Science-ből²³.

Az indexek felépítése:

- forrás-index (Source Index) tulajdonképpen egy bibliográfia,
- hivatkozási index (Citation Index),
- szabadalmi index (Patent Index),
- téma szerinti keresést lehetővé tevő Permuterm Subject Index,
- a szerzők munkahelye szerinti keresést biztosító Corporate Index.

A forrás-index (Source Index) egy olyan bibliográfia, ami tartalmazza az adott időszakban feldolgozott, hivatkozásokat tartalmazó folyóiratcikkek bibliográfiai adatait a szerzők vezetéknévének betűrendjében. A szerző nevén kívül egy index-tétel még a következő hasznos információkat szolgáltatja:

- a cikk címe mellett feltünteti annak nyelvét és angol címfordítását,
- a megjelenési adatokat, valamint azt is, hogy
- a cikk hány másik dokumentumra hivatkozik.

A hivatkozási index (Citation Index) azoknak a dokumentumoknak az adatait tartalmazza, *amelyekre az adott időszakban hivatkoztak a szerzők*. Szintén szerzői betűrendes, *a hivatkozott szerző* szerinti betűrendben. Csak az azonosításhoz szükséges legszűkebb adatokat tartalmazza, valamint azt a kódot, ami a hivatkozott cikket összeköti a hivatkozó szerző cikkét leíró tétellel. A Citation Index összeállítói tehát abból indultak ki, hogy ha a kutató ismer egy régebben megjelent publikációt kutatott témájából, annak a szerzőnek a neve alapján további művekhez juthat el az index segítségével. Egyedülálló szolgáltatása, hogy kéziratos vagy megjelenés alatt álló dokumentumokra történő hivatkozások alapján is lehet benne keresni. A hivatkozási index segítségével tehát igen kiterjedt irodalomkutatási feladatokat lehet végrehajtani, alkalmas arra is, hogy tudománytörténeti, statisztikai jellegű, a tudományterület kutatottságára vonatkozó vizsgálódásokat végezzenek vele.

A szabadalmi index (Patent Index) ugyanilyen elven épül fel, csak éppen a hivatkozott szabadalmakat tartalmazza.

---

²² A tartalomról tájékozódhat: a <http://ip-science.thomsonreuters.com/cgi-bin/jrnlist/jlsubcatg.cgi?PC=J> oldalon

²³ Egy keresés eredményének képét megtekintheti ezen az oldalon: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Search_result_from_ISI_Web_of_Knowledge_image.jpg

Az indexek általában felsőoktatási intézmények könyvtáraiban érhetők el, többnyire a Web of Science szolgáltatás keretében²⁴.

Adatbázis-szolgáltatók

Az EBSCO

Az EBSCO (Elton B. Stephens Company) adatbázis-szolgáltató cég előfizetéses csomagokat kínál, amelyek egy-egy szakterület világméretben legelismertebb, többnyire teljes szövegű szakirodalmi adatbázisait szolgáltatja a világ szinte minden pontján. Az adatbázisok folyóiratokat, tanulmányköteteket és konferencia-kiadványokat tartalmaznak.

Magyarországon nemzeti licence keretében történik az előfizetés nyilvános könyvtárak számára. Az előfizetett csomagban az alábbi adatbázisok találhatók:

- Academic Search Premier
- Business Source Premier
- Regional Business News
- MEDLINE
- Educational Resource Information Center
- MasterFILE Premier
- Health Source – Consumer Edition
- Health Source: Nursing/Academic Edition
- Clinical Pharmacology
- Newspaper Source
- Library, Information Science & Technology Abstracts

A DIALOG

A legnagyobb adatbázis-szolgáltató a világ minden pontján képviselőket fenntartó amerikai DIALOG²⁵. Az 1972 óta működő szolgáltatónál több mint 500 adatbázis 200 milliót meghaladó rekordja kutatható. Ezek között cégek, szervezetek jegyzékei, vállalatok pénzügyi helyzetéről közzétett információk, konferenciaanyagok, bibliográfiai és teljes szövegű adatbázisok találhatók. Ez utóbbiak folyóiratok és napilapok számainak teljes szövegét tartalmazzák, míg a bibliográfiai adatbázisok csak a publikációk bibliográfiai adatait, illetve a közlemények tartalmi kivonatait. Többek között a DIALOG is szolgáltatja a legna-

---

²⁴ A WoS használatáról bővebben olvashat ezen a címen: <http://www.mtakoztest.hu/WoS.pdf>

²⁵ URL: <http://www.dialog.com>

gyobb, de inkább amerikai tartalmi vonatkozású pedagógiai adatbázist, az ERIC-et is.

Az adatbázisokban történő kereséshez kutatási segédletek állnak rendelkezésre.

A DIALOG mellett a másik nagy szolgáltató a svájci székhelyű Data Star. Ez utóbbi szolgáltató méreteiben kisebb ugyan, viszont több európai vonatkozású információt szolgáltat.

5.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

5.3.1 Összefoglalás

A fejezetben az elektronikus információ-gyűjtési technika került bemutatásra, melyet érdemes alaposan elsajátítani, hiszen alkalmazása a későbbi tudományos igényű munkák elkészítése esetén is meg fogja könnyíteni a szakirodalom feltárását. Próbálják ki a gyakorlatban könyvtári irodalomgyűjtést alkalmazva, a fejezetben bemutatásra került weboldalakat megtekintve, kereszenek a saját témájukhoz szakirodalmat.

5.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Mi a MATARKA?
2. Mit érdemes keresni a MATARKA-ban?
3. Mi a HUMANUS?
4. Mit érdemes keresni a HUMANUS-ban?
5. Híradófilmek adatit hol keresi?
6. Hol tekintheti meg az 1950-es években készült magyar gyártású híradófilmeket?
7. Milyen információkat szolgáltatnak a Current Contents kiadványok?
8. Hol tudja megtekinteni az EBSCO adatbázisait?

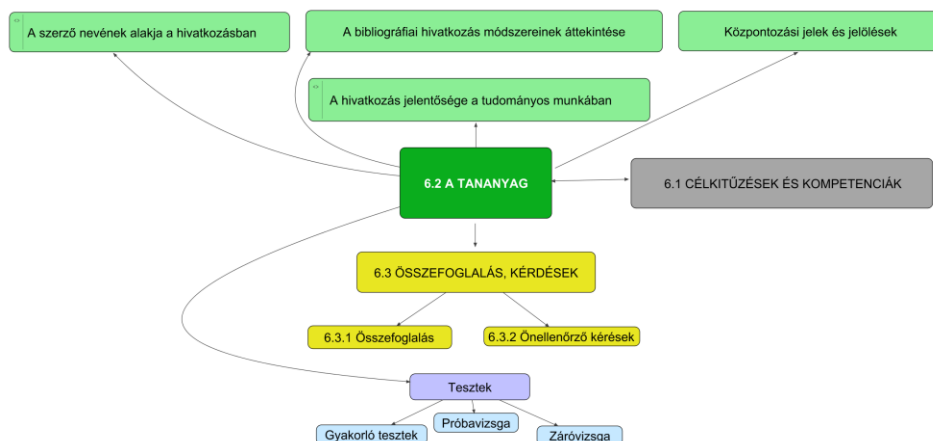
6. HIVATKOZÁS

6.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

Minden tudományos mű megszületését megelőzi a témában már korábban megjelent jelentősebb szakirodalom áttanulmányozása. Az ún. „szürke irodalom”, a kereskedelmi forgalomba nem kerülő kormányzati, üzleti, egyetemi, vállalati ágazatokban keletkező broszúrák, gyártmánykatalógusok, kutatási jelentések is rengeteg, kutatáshoz felhasználható információt tartalmaznak. De bátran mondhatjuk, hogy az internet megjelenésével még ennél is nagyobb mennyiségű szürke irodalom keletkezik, amelynek jó része ellenőrizetlen, viszont a kutatás során nem hagyható figyelmen kívül, csak mindennél erősebb forráskritikát, önálló gondolkodást igényel. A szakmai levelezőlisták, blogok, hírportálok – kellő forráskritika alkalmazásával – kutatási témánk forrásai lehetnek. Eredetileg nyomtatásban megjelent szép- és szakirodalmi művek férhetők hozzá CD-ROM-on, hangoskönyvben, interneten, ez utóbbi pedig az olvasók interaktivitását is lehetővé teszi, így egy-egy mű mellett megjelenhet olvasóinak véleménye, kritikája, vagy megerősítése is. Nem csupán arról van szó, hogy az elektronikus forma a tartalom új hordozóanyagát jelenti, hanem a szövegbe épített linkekkel a kapcsolódó művek egész hálózata, az eredeti mű új szövegváltozata jön létre. Mi lesz a digitalizált mű kiadója? Melyik a megjelenési év? Az elektronikus változat megtartja-e az eredeti folyóirat számozását vagy nem? Hogyan hivatkozzon gyűjteményes kötetben, folyóiratban megjelent részdokumentumra? Mindezek együtt a kutatómunka új dimenzióit, a felhasznált művek pontos hivatkozásainak problémás eseteit jelenthetik.

A lecke célja, hogy rávilágítson a tudományos munka lényeges szempontjára, a forráshivatkozás jelentőségére és bevezessen a hivatkozás-szerkesztés technikájába.

6.2 A LECKE TÉMAKÖREI

27. ábra: Fogalomtérkép

6.2.1 A hivatkozás jelentősége a tudományos munkában

Minden kutatás előző kutatások eredményeire épül. Más szerzők nyomtatásban vagy más hordozón megjelent munkáiból, mint másodlagos forrásokból áttekintés nyerhető a téma kutatásának állásáról, amelynek a megismerése minden folytatás kiindulópontja. Tudományos érték szempontjából nem elhanyagolhatók azok a dokumentumok sem, amelyek még nem jelentek meg, mint például disszertációk, kutatási jelentések, felmérések eredményei stb. Az elsődleges források a levéltári anyagok, intézmények irattáraiban, vállalatoknál őrzött iratok, feljegyzések, de akár szóbeli közlések is, amelyek fontos információkat tartalmaznak választott témájának a megírásához.

Egy tudományos munkának vannak kiemelkedően magas értékű és elhanyagolható forrásai, amit érdemes figyelembe venni. A másodlagos források, azaz a feldolgozások között kiemelkedő jelentőségűek például a referált folyóiratokban megjelent tanulmányok, cikkek, viszont elhanyagolható értékűek a hírlapcikkek. Ez utóbbi persze ilyen egyértelműen mégsem jelenthető ki, hiszen egy hír is tartalmazhat felhasználható információt, viszont a felhasználhatóságát mérlegelni kell, és a forráskritika alkalmazása is fontos szempont.

Ezeket a forrásokat a tanulmányában többféleképpen használhatja fel:

- szó szerinti idézetként
- parafrázisként, azaz az eredeti szöveg saját szavaival történő, tartalmilag hű átírásaként, tartalmi összegzésként, amikor nem szó szerint idéz, hanem a szerző gondolatait – hivatkozva a forrásra – főbb pontokba szedve saját szavaival összegezve adja vissza,
- tények, elméletek felvázolására.

A felhasználás bármelyik esetéről van is szó, a felhasznált műre valamilyen formában **hivatkozni kell**. A hivatkozott mű vagy dokumentum azonosításához elegendő információt kell a tanulmány olvasója számára biztosítani. Ezt az információt a felhasznált dokumentum könyvészeti adatainak pontos közlésével adhatja meg. Ezek az adatok a gyűjtőmunka első fázisában kerülnek az irodalomkutatás céduláira. Ha akkor lelkiismeretesen dolgozott, a hivatkozások készítésekor nem lesz gondja az adatok közlésével. Ha viszont a hivatkozás készítésekor derül ki, hogy hiányzik valamilyen adat, vissza kell keresnie az eredeti közleményt. Ekkor van jelentősége annak, hogy a gyűjtőcédula tartalmazott-e ehhez elegendő információt, azaz feltüntetett-e azon minden lehetséges adatot, beleértve az adat lelőhelyét is.

Mi a következménye annak, ha nem így cselekszik, azaz hivatkozás nélkül, vagy azonosíthatatlan, visszakereshetetlen formában használja fel valaki másnak a gondolatait?

Nem lesz hiteles a mondanivalója. A témavezetője tudni fogja, hogy a leírt elmélet, érvelés, bizonyíték nem a saját gondolata. De akkor honnan vette? Hiteles forrásai voltak-e vagy sem?

Sem önmaga, sem az olvasói nem fogják megtalálni az eredeti anyagot. Ezáltal megszegi a tudományosságnak azt az íratlan szabályát, hogy a közölt adatai, megállapításai igazoltak, mások számára ellenőrizhetők legyenek.

Plágiumot követ el. A plágium más szellemi alkotásának az eltulajdonítása, amikor sajátjának tünteti fel mások gondolatait. Ez akkor történik meg, amikor nem adja meg az átvett, idézett gondolat forrását.

A tudomány, az irodalom és a művészetek minden eredeti, egyéni jelleget tükröző alkotása – a mű – a szerző tulajdonát képezi. A tulajdonjogot a törvény is elismeri és szankcionálja a tulajdon megsértését, a mű eltulajdonítását, mások által sajátként feltüntetett használatát. Amikor a könyvesboltban megvesz egy könyvet, csak a szellemi tartalmat hordozó anyaggal, a papírral teheti szabadon azt, amit jónak lát, a tartalmat jelentő művel már nem. Azt megismerheti, de nem mondhatja sajátjának. Ugyanez igaz az interneten egyetlen kattintással elérhető művekre is, legyenek azok szöveges vagy képi alkotások, filmek, hangzó-, vagy multimédia dokumentumok. Nagyon csábító a könnyű elérhető-

ség, de a tudományos munka etikai követelményei (nem is beszélve a büntető-jogi szankciókról) megkívánják, hogy tiszteletben tartsák a jogszerű felhasználás korlátait és követelményeit. Jogszerű felhasználásnak nemcsak a művek megismerhetősége minősül, hanem a tudományos kutatások, viták előmozdítása érdekében törvényben is nevesített szabad felhasználási esetek is. A szabad felhasználás nem azonos a szabad rablással, azaz akkor minősül törvény által is megengedettnek, ha a felhasználó megadja a felhasznált mű elérhetőségének a forrását.

Más szerzők gondolatainak etikus felhasználása

Más szerzők gondolatainak, kutatási eredményeinek etikus, jogszerű felhasználása saját dolgozatában több szinten történhet.

1. Idézheti mások fontosnak tartott megállapításait, de nem korlátlan terjedelemben. Az idézés (mások gondolatának szó szerinti átvétele) célja lehet, hogy saját véleményét a téma egy vagy több szaktekintélyének gondolataival alátámassza, vagy éppen megcáfolja valaki más kijelentéseit, de lehet például egy irodalmi stíluselemzés is, amikor hosszabb idézésre van szükség. Az idézet hosszát még a szerzői jogi törvény sem határozza meg, mert az az idézés céljának a függvénye. Bármilyen hosszú is a szó szerinti idézet, a szó szerinti átvétel tényét tipográfiai jelölni kell. Kialakult egy gyakorlat, miszerint

- a) 30 szónál rövidebb idézés esetén az idézett mondat(ka)t dupla idézőjelbe („”) kell tenni,
- b) 30 szónál hosszabb idézés esetén pedig tipográfiai jelöléssel kell megkülönböztetni az idézett részt. Ennek többféle módja lehetséges, például:
  - új sorban nagyobb behúzással kezdi az idézet minden sorát, vagy
  - a szöveg többi részétől eltérő sortávolságot, vagy/és
  - betűméretet választ.

Ezekben az esetekben a dupla idézőjelet nem kell kitenni.

- A tipográfiai megkülönböztetés történhet szimpla idézőjel alkalmazásával is, bár ezt a megoldást inkább az idézésen belüli idézet jelölésére használják.

Bármelyik megoldást választja is, mindig meg kell adni azokat a forrást jellemző bibliográfiai adatokat, amelyek segítségével az idézett mondat(ok) visszakerekedő(k).

2. Más szerző nézeteit saját szavaival is tükrözheti dolgozatában akár úgy, hogy átfogalmazza a szöveget, akár úgy, hogy röviden összefoglalja a szerző

gondolatait. A forrásról természetesen ebben az esetben is tájékoztatnia kell az olvasót.

3. Kutatási eredmények gyakran számszerűsíthető formában jelennek meg. Akkor lesz hiteles az adat, ha megadja a forrását.

Ha viszont tanulmányának folyamatos szövegét állandóan megszakítaná a hivatkozott mű teljes könyvészeti adatainak a közlésével, írásműve élvezhetetlenné válna az olvasó számára. Ezért a bibliográfiai hivatkozásnak kialakult formái, módszerei vannak, amelyek alkalmazásával elkerülhető a szöveg széttörése, ugyanakkor a hivatkozott mű is visszakereshető.

|| Több módszer áll rendelkezésre, de egyazon tanulmányban csak egyféle módszert alkalmazzon!

6.2.2 A bibliográfiai hivatkozás módszereinek áttekintése

A világ tudományos életében az egyes tudományágaknak vannak preferált hivatkozási módjai, amelyeknek a használata attól függ, hogy az illető tudományterület számára melyek a kutatás elsőrendűen fontos információi. Angol nyelvterületen nagy hagyományai vannak a különböző hivatkozási módszerek alkalmazásának, ami hatással van az egész tudományos világra.

Tanulmányában bármelyik hivatkozási módszert választja, mindig információt kell nyújtania az olvasónak, hogy **az idézett gondolat kitől származik és elegendő bibliográfiai adatnak kell tájékoztatnia arról, hogy az idézett gondolat hol jelent meg, illetve hol kereshető vissza.** Ez azt jelenti, hogy *ki kell jelölnie egy információs útvonalat*, ami összeköti a tanulmány szövegében idézett gondolatot a hivatkozásjegyzék azon tételével, amely a mű visszakereshetőségét biztosító bibliográfiai adatokat tartalmazza. A világ tudományos életében erre több módszer is kínálkozik, adott esetben folyóiratok, tanulmánykötetek szerkesztői, kiadói sajátos módszereket, „házi szabályokat” határoznak meg, amelyeket figyelembe kell venni.

Az ISO szabványok világméretekben elfogadott szabályokat tartalmaznak a hivatkozásban szükséges adatok körére és a központosításra, így készült ISO-szabvány a hivatkozás formájának szabályozására is, aminek magyarországi adaptációja az 1991. július 1-jén érvénybe lépett MSZ ISO 690. Szabályait ajánlásként fogalmazta meg, nem kötelező érvénnyel. A megjelenés évéből is látszik, hogy még nem foglalkozhatott az interneten megjelent forrásokkal, holott azok képlékenysége, gyakran az azonosítást megnehezítő adathiánya okozza a

legtöbb hivatkozási problémát. Az ISO 690 2010-es kiadása²⁶ már foglalkozik az elektronikus dokumentumokkal, de annak nincs magyar adaptációja.

A hivatkozási módszerek két nagy csoportja

- a) a szöveg közti zárójeles és
- b) a jegyzetekben (lábjegyzet, végjegyzet) történő hivatkozás.

E rendszerek két fő dologban térnek el egymástól:

1. eltérő az információ visszakeresésének módja és útvonala a szövegben (az első esetben szerző szerint, a második esetben számsorrend alapján),
2. eltérő a hivatkozott művek bibliográfiai adatait közlő tételek rendezési módja a felhasznált irodalom jegyzékében (szerzői betűrend, illetve hivatkozási számsorrend) és ebből eredően a hivatkozott műre történő bibliográfiai adatok helye a tanulmányban.

Bármelyik rendszert választja is, nagyon fontos, hogy legyen következetes, azaz egyazon tanulmányban a két rendszer ne keveredjen, a hivatkozott könyvek bibliográfiai adatait pedig a címloldalról írja le, ne a borítóról vagy a kötéstábláról!

A szöveg közti zárójeles hivatkozás

A szöveg közti zárójeles hivatkozás két részből áll:

- c) a dolgozat szövegében az idézett mondat után kerek zárójelben megadott rövid hivatkozás a szerzőre és más kiemelten fontos bibliográfiai adat és
- d) a dolgozat végén elhelyezett irodalomjegyzék, amiben feloldja a szöveg közti zárójelben megadott adatokat úgy, hogy a hivatkozott mű visszakereshető legyen.

A szöveg közti zárójeles hivatkozásnak két nagy irányzata alakult ki, amiben szerepet játszott, hogy a hivatkozási módot használó tudományág milyen információkat tart elsődlegesen fontosnak a hivatkozott irodalom gyors áttekin-téséhez. Azok a humán tudományok például, ahol a kutatás fontos kérdése, hogy az egyik szerző hogyan hat a másikra, a *szöveg közti hivatkozás* elsődleges közvetlen adata a szerző neve és az eredeti szövegnek az a helye, amire a felhasználó hivatkozik, azaz a hivatkozott mű oldalszáma. Az empirikus tudományok viszont, ahol a kutatási eredmények időbeliségének nagy szerepe van, a szerző neve mellett erre az időbeliségére helyezik a hangsúlyt, így a *szövegek közti*

²⁶ BS ISO 690, 2010 : Information and documentation : Guidelines for bibliographic references and citations to information resources. London : BSI, 2010. 52 p.

hivatkozásban a szerző neve mellett elsősorban a megjelenési évet tüntetik fel és csak azután az oldalszámot, ha az szükséges.

A szöveg közti zárójeles hivatkozás két nagy irányzata

1. A **szerző-oldalszám szisztéma**, más néven **MLA módszer** (The Modern Language Association of America), amit a humán tudományok alkalmaznak széles körben, a szerző neve mellett az oldalszámot tünteti fel a szöveg közti hivatkozásban.

Például:

Hivatkozás a *szövegben*, ahol a szerző neve után az idézet pontos oldalszáma olvasható:

„Erdeiben eszmélésétől fogva együtt él a lázadó és a megalkuvó, a kérlelhetetlen valóságkritikus, aki csukott szemmel is látja az ‘igazságot’, valamint a lelkiismeretes valóságkutató, aki a tapasztalatban keresi az igazságot, (Csepeli 142).

Ez a szöveg közti hivatkozás első, gyors áttekintésre azt jelenti, hogy egy Csepeli nevű szerzőnek ez a véleménye, ami valamilyen kiadvány 142. oldalán jelent meg. Ha a szerző írását vissza szeretnénk keresni, ahhoz több adatra van szükség, amit a dolgozat végén elhelyezett irodalomjegyzéknek kell tartalmaznia.

A hivatkozás feloldása a dolgozat *Felhasznált irodalom* fejezetében, ahol a cikk oldalszám-tartományát adja meg. (Ezen belül az idézet pontos helye a szöveg közti hivatkozásban olvasható. A második és harmadik sor – ha van – öt betűhellyel beljebb kezdődik):

Csepeli György. „Erdei Ferenc szociológiája”. *Tér és társadalom*, 25. 1. (2011): 141-150.

Az irodalomjegyzék már a szerző teljes nevéről is információt nyújt, tájékozódhatunk arról, hogy mi az írás címe és az a *Tér és társadalom* című folyóirat 2011. évi 25. évfolyamának 1. számában jelent meg a 141-150. oldalon.

2. A **szerző-év módszer**, más néven **Harvard szisztéma**

A **szerző-év módszert** Edward Laurens Mark zoológus, a Harvard Egyetemen létrehozott kutatási és oktatási központ, a Museum of Comparative Zoology munkatársa alkalmazta először egy 1881-ben megjelent tanulmányában. A hivatkozáshoz egyszerűen átvette a kutatóközpont könyvtárának katalógizálási rendszerét, amit más természettudományi gyűjtemények is alkalmaztak az Egyesült Államokban. A *British Medical Journal* egy 1945-ben megjelent szer-

kesztőségi cikkében a módszer nevének eredetét egy angliai látogató kijelentésének tulajdonítja, aki a Harvard Egyetemről hazatérve Angliába, „Harvard system”-nek nevezte azt. (Chernin 1988.)

A módszer szerte a világon elterjedt, folyóiratok, kiadók, egyetemek, tudományos társaságok adaptálták, így – amellet, hogy az adatok struktúrája az adaptációkban változatlan –, a központosításban lehetnek eltérések a különböző változatok között.

Például

Hivatkozás a *szövegben*, ahol az oldalszám az idézet pontos helyét jelöli:
 ■ (Csepeli 2011, p. 142.)

Hivatkozás feloldása a *Felhasznált irodalom* fejezetben, ahol az oldalszám a cikk teljes oldalszám-tartományát jelöli a folyóiratban:

Csepeli Gy. 2011. 'Erdei Ferenc szociológiája'. *Tér és társadalom*, 25. évf. 1. sz., p. 141-150.

A jegyzetekben történő hivatkozás

A szöveg közti hivatkozás alternatívája a felhasznált irodalom adatainak *jegyzetekben* (lábjegyzet, végjegyzet) történő elrendezése, amit összefoglalóan számozásos módszernek neveznek. A CMS, CMOS, vagy **Chicago** néven ismert szabálygyűjteményt (University of Chicago 2010) a Chicago University Press még a 20. század elején dolgozta ki és azóta is folyamatosan frissíti. Mind a szöveg közti, mind a jegyzetelő stílusra tartalmaz szabályokat. Ez utóbbi a történettudomány kedvelt hivatkozási módszere, de alkalmazzák a társadalomtudományok és a művészetek publikációiban is. Egy levéltári, vagy más elsődleges forrásra történő szövegközi hivatkozás például eléggé körülményes lenne, különösen, ha magyarázatot is igényel. Ebből a szempontból a Chicago stílus rugalmasabb, mint az MLA, vagy a Harvard. A lábjegyzetekben keverednek a bibliográfiai hivatkozások és a szöveges részhez fűződő egyéb megjegyzések, magyarázatok.

Például:

Hivatkozás a *szövegben* az idézett mondat után felső indexben:

■ „Erdeiben eszmélésétől fogva együtt él a lázadó és a megalkuvó, a kérlelhetetlen valóságkritikus, aki csukott szemmel is látja az ‘igazságot’, valamint a lelkiismeretes valóságkutató, aki a tapasztalatban keresi az igazságot,¹.

A hivatkozás adatai *lábjegyzetben* teljes alakban:

¹ Csepeli György. 'Erdei Ferenc szociológiája'. *Tér és társadalom*, 25. 1. (2011): 142.

vagy rövid alakban:

¹ Csepeli 142.

Ez a hivatkozás hasonlít az MLA stílus szöveg közti hivatkozására. A rövid formához a dolgozat végén mindig tartozik egy irodalomjegyzék, ahol az MLA stílushoz hasonlóan meg kell adni a felhasznált mű teljes bibliográfiai adatait.

A rövid alak alkalmazása esetén a hivatkozás feloldása a dolgozat *Felhasznált irodalom* fejezetében:

Csepeli György. 'Erdei Ferenc szociológiája'. *Tér és társadalom*, 25. 1. (2011): 141-150.

6.2.3 A szerző nevének alakja az irodalomjegyzékben²⁷

Mindenekelőtt szükséges a *szerző* fogalmának a tisztázása, illetve a szerző és a közreműködő funkciójának a megkülönböztetése. A *szerző* a dokumentum szellemi tartalmának a létrehozója, a szellemi tartalomért felelős személy vagy testület. A *közreműködő* pedig az a személy vagy testület, aki/ami közreműködik a szellemi tartalom szemléletesebbé tételében. Például lefordítja, sajtó alá rendezi, illusztrálja, szerkeszti, válogatja stb. az eredeti művet. Tehát mind a szerző, mind a közreműködő lehet természetes személy, de lehet testület is.

A modern névhasználatban a személy neve családnévből (vagy a családnév funkcióját betöltő felvett névből) és egyéni névelemből áll. A nemzeti névhasználatnak megfelelően a magyar, kínai, japán és új-zélandi személyek nevének első eleme a családnév, ezt követi az egyéni név. Más népeknél a névelemek sorrendje fordított, egyes országokban, illetve nyelvterületeken pedig atyai név (patronima) is részét képezi a személy nevének.

Például :

Anton	Pavlovics	Csehov
egyéni név	atyai név	családnév

A személy családnéve a modern névhasználatban lehet egyszerű név, összetett név és névelőzékes családnév, illetve ez utóbbiak kombinációi.

²⁷ A téma bővebb kifejtését lásd: Tóvári Judit *Bibliográfiai adatfeldolgozás 4. köt., Besorolási adatok egységesítése*. Nyíregyháza, Egregia, 1997. 168 p.

Az egyszerű név egy elemű családnevet jelent, például Petőfi Sándor.

Egyszerű nevek esetén a hivatkozásjegyzékben a személy névelemei közül elsőként a családnevet kell feltüntetni, ezt követi az egyéni név és az atyai név (ahol van). Idegen szerzőkre történő hivatkozáskor tehát az esetek többségében a névelemek megfordítására van szükség az eredeti névhasználathoz képest. A névelemek megfordulását a vessző jelzi.

Például:

Čehov, Anton Pavlovič

Ez a névalak lesz a hivatkozástétel betűrendbe sorolását lehetővé tevő alak, aminek az első szavát rendszónak nevezik. Ha az *eredeti* névalak nem latin betűs, a nevet – betűről betűre haladva – át kell írni latin betűkre, azaz transliterálni kell²⁸. Erre a tudomány egyetemessége, az információ nyelvi határoktól független visszakereshetősége miatt van szükség. A könyvkiadásban a szerző neve a *hangzás* szerinti átírás szabályai szerint kerül a címdoldalra. A fenti példában szereplő orosz szerző neve egy magyar fordítás címdoldalán Csehov alakban, míg egy német nyelvű fordítás címdoldalán Tschehov formában fordul elő. Mivel ugyanannak a szerzőnek a művei több nyelvterületen is megjelenhetnek, a szerzőre történő hivatkozás csak egyféle névalakban történhet, mégpedig abban az alakban, amelyik a betű szerinti átírás szabályai szerint minden nyelvterületen azonosan értelmezhető. Csak így lehetséges, hogy a szerző művei egy helyen, a szerző azonos névalakja alatt legyenek visszakereshetők.

A rendszót a névelemek eredeti sorrendjéből kiindulva kell megállapítani úgy, hogy ha az eredeti névhasználat szerint más névelem megelőzte, azt a névelemet hátra kell vetni. A névelemek sorrendjének megváltozását vessző jelzi.

Összetett a név, ha több családnév típusú elemből áll. Ezért ezek a családnevek együtt alkotják a rendszót akár kötőjellel kapcsolódnak egymáshoz, akár nem.

Például: Hérics-Tóth Jenő

Névelőzékes a név, ha a családnevet prefixumok előzik meg:

– *névelő* (el, l', la, le, les, li, lo)

Például: Manuel Antonio Las Heras

²⁸ A különböző írásrendszerek átírásáról szabványok rendelkeznek. Például: ISO DIS 843 A görög betűk transliterációja latin betűkre.

- **előljáró** (af, an, auf, auf dem, auf der, d', da, dagli, dai, dal, dalla, dalle, das, de, dei, de la, de las, de los, degli, delle, dos, in, ten, ter, van, van den, van der, van't, ver, von, von der, zu),

*Például: Friedrich **von** Schiller*

- előljáró és névelő

*Például: Jean **de La** Fontaine*

- előljáróval összevont névelő (am, auf'm, aus'm, del, della, des, du, im, vom, zum, zur)

*Például: Arnold **zum** Berg*

- minősítő névelőzések, mint
  - a) a *szent* szó különféle nyelvű változatai: Saint, Sainte, San, Santa, St., Szent, vagy

*Például: Jacques **Saint-Simon***

- b) a családi kapcsolatra utaló szavak: Ben, Fitz, M', Mac, Mc = fia valakinek ; A', Ap', O' = leszármazottja valakinek ; Sobrinho = unokafivér, Junior = ifjabb, Pai=apja, Net(t)o=unokája, Filho=fia előzik meg.

*Például: Henry **O'Connor***

A névelőzék a rendszó részévé válik,

- ha a névelőzékot kötőjel kapcsolja a családnévhez vagy azzal egybeírják,
- ha a prefixum minősítő névelőzék.

Például:

Nemzeti névhasználat szerinti névalak: Augustin de La-Rosa Toro
*A névalak a hivatkozásjegyzékben: **La-Rosa Toro**, Augustin de*

A példában a névelőzék (La) a rendszó első eleme, mert kötőjellel kapcsolódik a családnévhez.

Nemzeti névhasználat szerinti névalak: Claude Saint-Benoit
*A névalak a hivatkozásjegyzékben: **Saint-Benoit**, Claude*

A példában a névelőzék (Saint) a rendszó első eleme, mert minősítő névelőzék.

Nemzeti névhasználat szerinti névalak: Gilbert Albott A' Beckett

A névalak a hivatkozásjegyzékben: **A' Beckett**, Gilbert Albott

A példában a névelőzék (A') a rendszó első eleme, mert családi kapcsolatra utaló szó (minősítő névelőzék).

Más esetekben a személy nyelvi hovatartozása határozza meg, hogy a prefixum része-e a rendszónak vagy sem.

Összefoglalva tehát a névelőzékes nevek első elemének megállapításával kapcsolatos szabályt:

1. a *szent* szó különféle nyelvű változatai, a családi kapcsolatra utaló kifejezések (például O'; Mac, Mc stb.) és az előljáróval összevont névelő elválaszthatatlanok a családnévtől,
2. a névelő, előljáró helye viszont nyelvterületenként változik:

a) A névelőzék része a rendszónak a személy nyelvi hovatartozása alapján:

- angol nyelvterületen,
- Belgiumban (hivatalos nyelv a holland és a francia),
- a francia nyelvterületen, kivéve a de és a d' előljárót, például: La Fontaine, Jean de
- idegen eredetű magyar nevek esetében,
- spanyol nyelvterületen az előljáró nélküli névelő, minden egyéb névelőzék hátra kell vetni,

például: Las Heras, Manuel Antonio

b) A rendszó a családnév, a névelőzék hátra kell vetni

- a cseh
- szlovák,
- portugál,

például: Rego, José Lins do

- holland (kivéve a "Ver" névelőzék)

például: Ver Huell, Carel Johan

- német nyelvterületen,

például: Beethoven, Ludwig van

- spanyol (kivéve az előjáró nélküli névelő),

például: Pereda, José Maria de

- magyar nevek esetén ehhez hasonló eset a családnevet megelőző betű, amit hátra kell vetni.

például: Várkonyi Ágnes, R.

Az esetek egy részében a névelőzék nemzeti névhasználat szerinti nagybetűs írásmódja is jelzi, hogy a névelőzék része a rendszónak.

6.2.4 A bibliográfiai adatokban használt központozási jelek és jelölések a Felhasznált irodalom fejezetben

A jel	A jel jelentése
, (vessző)	külföldi szerző esetén a névelemek sorrendjét vessző jelzi. Magyar szerzők családneve és egyéni neve között ezért értelemszerűen nincs vessző!
dőlt betű	a forrásdokumentum, például könyv, folyóirat főcíme
‘ ’ (apoztróf)	elektronikus forrás, vagy időszaki kiadvány (például folyóirat) részdokumentumának a főcíme
. (pont)	a megjelenés éve után minden, logikailag összetartozó adatcsoport után rövidítések és sorszámnév után. például: Szépirod. Kvk. Ha a kiadó neve és a kiadó szó nem alkot egy nyelvtani szerkezetet, akkor a kiadó szót el kell hagyni. Ha viszont egy nyelvtani egységet alkot, mert például jelzős szerkezet, akkor a kiadó szó nem hagyható el, a névelemek viszont rövidíthetők.
... (három pont)	szóköz előzi meg és követi. A címből elhagyott szövegrész helyett használt jel
: (kettőspont)	alcím előtt
et al.	et alii= és a többiek
etc.	et cetera= és a többi
in	nyomtatott könyv fejezetére történő hivatkozásban meg-

A jel	A jel jelentése
	előzi a teljes könyv adatait
s.l. (sine loco)	jelentése: hely nélkül (a megjelenési hely megnevezése nélkül megjelent kiadványok esetén használják)
s.n. (sine nomine)	jelentése: név nélkül (a kiadó megnevezése nélkül megjelent kiadványok esetén használják)
p. (pagina)	jelentése: oldal
pp.	több oldal
[ ]	Az adat nem szerepel a forrásdokumentumban
< >	URL

6.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

6.3.1 Összefoglalás

Dolgozatában/tanulmányában felhasználhatja másoknak a gondolatait

- szó szerinti idézetként, vagy
- a mondanivaló összefoglalásaként.

Ezek a felhasználási módok keveredhetnek is, de bármelyiket használja, mindig információt kell nyújtania az olvasónak, hogy az idézett gondolat kitől származik és teljes bibliográfiai adatsornak kell tájékoztatnia arról, hogy az idézett gondolat hol jelent meg, illetve hol kereshető vissza. Ez azt jelenti, hogy *ki kell jelölnie egy információs útvonalat*, ami összeköti a tanulmány szövegében idézett gondolatot a hivatkozásjegyzék azon tételével, amely a mű visszakereshetőségét biztosító bibliográfiai adatokat tartalmazza. A világ tudományos életében erre több módszer is kínálkozik, adott esetben folyóiratok, tanulmánykötetek szerkesztői, kiadói sajátos módszereket is meghatározhatnak.

Az ISO szabványok világméretben elfogadott szabályokat tartalmaznak, így készült ISO-szabvány a hivatkozás formájának szabályozására is, aminek magyarországi adaptációja az 1991. július 1-jétől érvényes MSZ ISO 690. Szabályait ajánlasként fogalmazta meg, nem kötelező érvénnyel.

6.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Mit jelent a plágium?
2. Hogyan lehet felhasználni más szerzők gondolatainak etikusan?
3. A szöveg közti zárójeles hivatkozásnak milyen két nagy irányzatát ismeri?
4. Mikor alkalmazták először a szerző-év módszert, más néven Harvard szisztémát?
5. Mi az MLA?

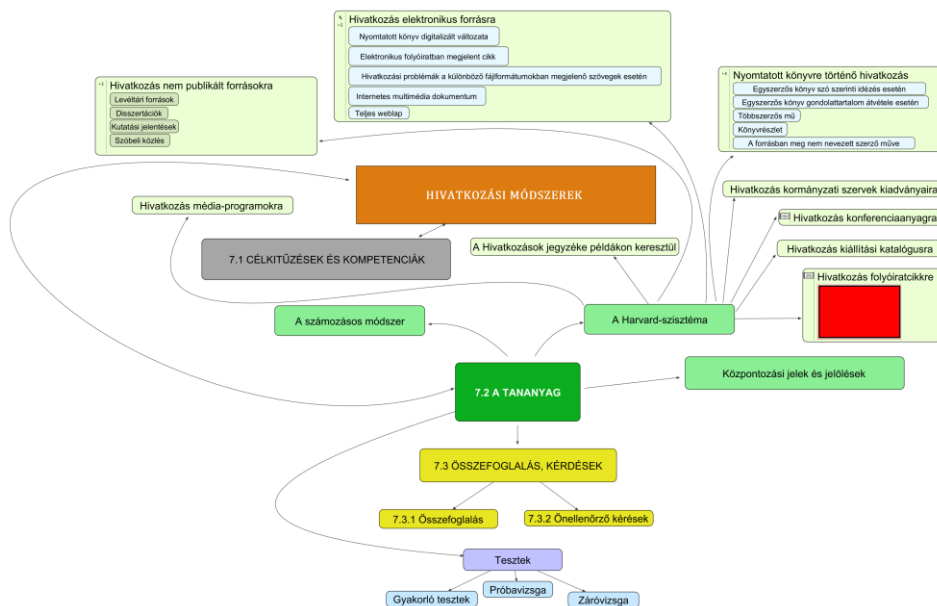

7. A HARVARD-SZISZTÉMA (SZERZŐ-ÉV MÓDSZER) RÉSZLETESEN

7.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A fejezet célja, megismertesse a hallgatókkal az előző fejezetben bemutatott szabványok gyakorlati kiteljesedését és név-év vagy szerző-év módszerként magyárosodott Harvard hivatkozási módszer részleteit.

7.2 A LECKE TÉMAKÖREI

28. ábra: Fogalomtérkép

7.2.1 A hivatkozás részei

A hivatkozás két részből áll:

1. A dolgozat **szöveges részében** kerek zárójelben elhelyezett *szerző neve* – *a mű megjelenési éve* – az idézet oldalszám-tartománya adattartalmú hivatkozás. A módszer lényege, hogy a dolgozat szöveges részében más szerzőtől átvett szöveg, vagy adat után zárójelben meg kell adni azt az információt, azt a

legrövidebb kapcsolódási pontot, amelyen keresztül a hivatkozások jegyzékéből visszakereshetővé válnak a közölt idézetet, vagy adatot tartalmazó dokumentum könyvészeti adatai.

Az az információ, ami a dolgozat szövegében közölt idézetet vagy számszerű adatot az adat forrásának azonosító (bibliográfiai) adataival összeköti,

a) a szerző neve,

b) a mű megjelenési éve és

c) az az oldalszám, ahonnan az idézet, vagy a számszerű adat származik. Számos, főleg elektronikus forrás esetén nem állapítható meg oldalszám. Ebben az esetben ezt természetesen nem tudja megadni. Ha viszont a forrás számozza a bekezdést, mint például a jogszabályok, vagy az e-book-ok, az oldalszám helyett a bekezdés-számot lehet megadni.

A szövegben tehát ezek az adatok képezik a hivatkozás alapját, innen kapta a szerző-év módszer nevet is.

A szövegben elhelyezett hivatkozásnak – akár parafrázis, akár idézet –, két-féle modellje képzelhető el:

1. A hangsúly a szerzőn van

a) idézés a szövegben:

Szilágyi (2010, p. 200.) kifejti, hogy „Az állam politikai entitás, amely az adott területen élő népesség fölötti főhatalom gyakorlására szolgál”.

b) parafrázis a szövegben:

Szilágyi (2010) az államot, mint politikai entitást tekinti, aminek feladata a főhatalom gyakorlása.

2. A hangsúly a gondolon (információn) van

a) idézés a szövegben:

„Az állam politikai entitás, amely az adott területen élő népesség fölötti főhatalom gyakorlására szolgál” (Szilágyi 2010, p. 200).

b) parafrázis a szövegben

Az államnak, mint politikai entitásnak a feladata a főhatalom gyakorlása (Szilágyi 2010).

Szó szerinti idézéskor dupla idézőjelben („”) kell közölni azt a szövegrészt, ami más szerzőtől származik. Hosszabb, több sort kitevő idézet esetén viszont jobban elválik az idézett rész, ha az idézet sorait beljebb kezdi és a sorok között a szöveg többi részétől eltérő nagyobb (vagy kisebb) sortávolságot hagy. Ebben az esetben nem szükséges az idézőjel.

Parafrázis, azaz más szerző gondolatainak nem szó szerinti, hanem a dolgozatíró saját szavaival történő közvetítése esetén a szerző nevét belefogalmazza a mondatba, ezért itt kerek zárójelben ezt az adatot nem kell megisméltetni. (Lásd 1/b).

A szerző nevére történő – szövegben megadott – hivatkozás visszakereséséhez tartozik egy, a tanulmány végén elhelyezett szerzői betűrendes jegyzék, aminek a neve vagy *Felhasznált irodalom*, vagy *Hivatkozások jegyzéke*, vagy *Hivatkozott irodalom*. Ennek adatai dokumentumtípusonként eltérnek, ezért azokat a későbbiek során dokumentumtípusonként ismertetjük.

A példaként felhozott előbbi hivatkozás feloldása a hivatkozásjegyzékben:

Szilágyi I. 2010. 'Nemzeti identitás, nemzetfelfogás és kulturális diplomácia a huszonegyedik században'. *Magyar tudomány*, 171. évf. 2. sz., pp. 198-206.

7.2.2 Hivatkozási problémák elektronikus források felhasználásakor

Az adathordozók differenciálódásának következtében ugyanaz a mű többféle hordozón, többféle bibliográfiai forrástípusban is megjelenik. Napilapoknak, folyóiratoknak például van nyomtatott és elektronikus kiadásuk is, de az eredetileg nyomtatásban megjelent könyveket, hangfelvételeket, filmeket stb. digitalizálják, így elektronikus változatuk is létrejön.

Ha többféle hordozón megjelenő dokumentumra hivatkozik, azt kell szem előtt tartani, hogy a hivatkozás célja annak a kiadásnak az azonosítása és visszakereshetővé tétele, amelyet valamilyen hordozón megjelent formában felhasznált (elektronikus bibliográfiai forrás esetén az, amelyiket számítógépének a meghajtójába helyezett, vagy amelyik virtuálisan létezik és a számítógép képernyőjén megjeleníthető).

A hivatkozott mű azonosíthatósága nemcsak a szellemi tartalom azonosíthatóságát jelenti, hanem a hordozóét is.

Ha eredetileg nyomtatásban megjelent dokumentum digitális változatára hivatkozik, különbözhet az eredeti kiadó és a digitalizált változat kiadója, illetve az eredeti és a digitalizált változat megjelenési éve. Ha az elektronikus forrást használta, akkor a hivatkozásban is az elektronikus változat adatait kell feltüntetni, de lehetőség van az eredeti megjelenési adatokra megjegyzést tenni.

Ugyanazok a szövegek, képek, hangok stb. különböző fájlformátumokban is elérhetők, a rájuk történő hivatkozás pontossága azonban eltérhet a fájlformátumok függvényében, ezért érdemes erre is odafigyelni. Fontos, hogy arra a fájlformátumra hivatkozzék, amelyikben olvasta a művet és ezt az információt az olvasó számára is nyilvánvalóvá kell tennie!

A html formátum lehetővé teszi, hogy az alfejezetekre tagolódó eredeti szöveg alfejezetei az elektronikus változatban is pontosan azonosíthatók legyenek, mert külön-külön URI-t kapnak, ezért a html formátum pontosabb hivatkozást tesz lehetővé.

A pdf formátumnak van ugyan saját URL-je, de az egyes fejezetek nem kapnak önálló azonosító címet. Idézés esetén csak a formátum URL-je adható meg, vagy a pdf formátum eredeti nyomtatott szövegének oldalszámára történő hivatkozás magyarázattal, mert az elektronikus forrásnak egyébként nincs oldalszáma.

A word és rtf formátumoknak nincs saját URI-jük, ezért a hivatkozás csak az információs oldal URL-jére lehetséges, ami a semminél több ugyan, de csak közvetett hivatkozást tesz lehetővé.

7.2.3 Hivatkozás könyvre

Egyszerűsített nyomtatott könyv

A hivatkozott mű könyvészeti (más néven bibliográfiai) adatait a tanulmány végén, a *Felhasznált irodalom* fejezetben közölni kell, hogy a forrásdokumentum minden kétséget kizáróan azonosítható és visszakereshető legyen.

Ezeknek az adatoknak a sémája:

Szerző családneve, egyéni névének kezdőbetűje. A könyv megjelenési éve. *A könyv címe : alcíme*. Kiadásjelzés, ha a könyv nem az első kiadás. (Például: 3. átdolg. kiad.). A megjelenés helye : A kiadó neve (ha a kiadó neve ismeretlen, [s.n.] jelzést alkalmazzon. A sorozat címe, száma (nem kötelező adat). ISBN (International

Standard Book Number) = Könyvek Nemzetközi Azonosító Száma
(nem kötelező adat)

Például:

Szó szerinti idézés a dolgozat szövegében:

"...a katonai kiadások növelését 100 demokrata helyesli, 300 ellenzi; a republikánusok közül 150 helyesli, 50 ellenzi." (Babbie 1996., p. 440.)

Számszerű adat közlése a dolgozat szövegében:

Az az 50 republikánus, aki ellenzi a katona kiadások növelését, kivonult az ülésteremből. (Babbie 1996., p. 440.)

A dolgozatot olvasó számára ez a zárójelben olvasható hivatkozás azt jelenti, hogy az idézet, illetve a számszerű adat egy Babbie nevű szerző 1996-ban megjelent valamelyik művének 440. oldaláról származik. Hogy vissza tudja keresni ezt a művet, a forrás további bibliográfiai adataira is szükség van, amit a dolgozat végén levő hivatkozásjegyzékben lehet megtalálni szerzői betűrendben:

BABBIE, E. 1996. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest : Balassi. ISBN 963 506 100 5

Parafrázis a dolgozat szövegében:

Babbie (1996) közli egyik tanulmányában a szenátus álláspontjának megoszlását a katonai kiadások tekintetében.

A hivatkozás feloldása a hivatkozások jegyzékében:

BABBIE, E. 1996. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest : Balassi. pp. 328-336. ISBN 963 506 100 5

A bibliográfiai adatok között szereplő oldalszám arról tájékoztat, hogy a szövegben hivatkozott állítás Babbie művének mely oldaltartományában fordul elő.

Többszerzős nyomtatott könyv

Három szerzőig mindhárom nevet közölni kell abban a sorrendben, ahogyan a könyv címdalán, vagy a folyóiratcikk címfejében, illetve aláírásában látható. A neveket az **és** kötőszó köti össze.

Például:

MÉREI F. és BINÉT Á., V. 2010. *Ablak – zsiráf*. Budapest : Móra. ISBN 978 963 11 8807 3

Ha háromnál több szerzője van a műnek, csak a sorrendben elsőt szokás leírni, a többi nevet az et al.²⁹ helyettesíti.

Például:

BINÉT Á., V. et al. 1949. *Negyedik könyvünk az általános iskolák számára* . Budapest : Tankvk.

Hivatkozás a forrásban meg nem nevezett szerző művére

Ha a forrás nem nevezi meg a szerzőt, akkor a hivatkozásban a szerző nevének helyére a cím kerül.

Hírlapcikk gyakran jelennek meg aláírás nélkül, ami nem jelenti feltétlenül azt, hogy a szerző ismeretlen. Jelentheti azt is, hogy nevét nem szeretné nyilvánosságra hozni, de jelentheti azt is, hogy valamely testület (például szerkesztőség) nevében ír. Legjellemzőbb példa erre, amikor a cikk "Munkatársunktól" aláírással jelenik meg. A hivatkozás ilyen esetekben a kiadvány címére történik.

Például:

Magyar hírlap 1999. 'Karrier A-tól Z-ig'. *Magyar hírlap*. 32. évf. 40. sz. (febr. 17.)

Szerkesztett egykötetes könyv fejezete

A könyv adatai között szerkesztővel többszerzős szakirodalmi művek esetén találkozhatunk, amikor a könyv fejezeteinek különböző szerzői vannak. A bibliográfiai hivatkozásban ekkor az alábbi adatokat kell közölni:

- Annak a résznek a szerzője, akitől idéz
- a kötet megjelenési éve.
- A fejezet címe.
- Az egész könyv szerzőjének vagy szerkesztőjének neve előtt az **in** annak jelölésére, hogy ezt követően annak a könyvnek az adatait fogja közölni, *amiben* a részlet (fejezet) megjelent
- Az egész könyv szerzőjének vagy szerkesztőjének, összeállítójának, válogatójának (összefoglalóan: közreműködőjének) a neve. Ha a közre-

²⁹ Jelentése: és a többiek

működött írja le, a név után a funkciót is meg kell nevezni kerek zárójelben

- *a könyv címe* dőlt betűkkel.
- kiadásjelzés, de csak akkor, ha a könyv nem az első kiadás.
- Megjelenés helye
- : Kiadó neve (ha a kiadó neve ismeretlen, [s.n.] jelzést alkalmazzon!).
- Könyvfejezet esetén az ISBN közlése nem szükséges.

Például:

A dolgozat szövegében szó szerinti idézés esetén:

"Ezek száma pl. Sárospatakon 1765-ben 870, ugyanakkor 320 togatus s csak 80 publicus." (Ravasz 1996., p. 193.)

A hivatkozás feloldása a Felhasznált irodalom fejezetben:

RAVASZ J. 1996. A reformátusok iskolaügye. In: Gazda I. (vál.) *Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból*. Budapest : Tárogató. p. 181-199.

A referencia első részében a fejezet szerzőjének a neve szerepel, hiszen az ő gondolatát idézte a szövegben. Biztosítani kell azonban, hogy az olvasó megtalálja azt a könyvet, amelyben ennek a szerzőnek az írása megjelent, ezért a tétel második részében, az "in" után a könyv azonosító adatai következnek.

Digitalizált online könyv fejezete

A hivatkozás első részében a fejezet adatait kell megadni, majd a teljes digitalizált könyv azonosításához alkalmas adatokat. A két részt nem kapcsolja össze az In, helyette a részlet címe idézőjelbe kerül.

A fejezet szerzőjének vezetékneve, egyéni nevének kezdőbetűje. A digitális megjelenés évszáma. 'A fejezet címe : alcíme, ha van'. A könyv egészének a szerzője. *A dokumentum főcíme*. Az elektronikus megjelenés helye : Kiadó neve. <webcím> (megtekintés dátuma: ééééhhnn)

Például:

Narancsik Á. 2009. 'Budapest peremén : Nagy Lajosra emlékezve'. Gondos E. (vál.). *Félmúlt : társadalomrajzok*. Budapest : MEK.

< <http://www.mek.oszk.hu/07300/07320/07320.htm#3> > (megtekintés: 2012. július 20.)

Szabad hozzáférésű internetes adatbázisból letölthető digitalizált könyv

Az eredetileg nyomtatásban megjelent művek digitalizálása meglehetősen költséges és esetenként bonyolult szerzői jogi eljárást feltételező tevékenység, ezért megfontolt tervezőmunkát igényel a digitalizálásra kerülő művek kiválasztása, a technikai infrastruktúra előteremtése, illetve a digitalizált szövegek metaadatokkal történő ellátása a megfelelően mély kereshetőség előmozdítása érdekében. Az eredetileg nyomtatásban megjelent dokumentumok digitalizálása ezért az esetek nagy részében projektek keretében történik, ami viszont befolyásolja az így felhasznált műre történő hivatkozás adattartalmát is.

A szerző(k) vezetékneve, egyéni nevének kezdőbetűje. Adatbázisba kerülés évszáma. 'A mű címe'. *Az adatbázis neve*, Az adatbázis üzemeltetője. <webcím> (megtekintés dátuma: ééééhhnn)

Például:

KONRÁD Gy. 2010. 'A városalapító'. *Digitális Irodalmi Akadémia*, Petőfi Irodalmi Múzeum.
<<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=477&secId=43751&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Konrad+Gyorgy&limit=1000&pageSet=1>> (megtekintés: 2012. febr. 1.)

Új címmel megjelent reprint kiadás

A hivatkozás az új (reprint) kiadásra történik.

Az adatok sémája a hivatkozások jegyzékében:

Szerző Reprint kiadás megjelenési éve. *Főcím*. A reprint kiadás megjelenési helye : Kiadó neve. Rpt (reprint): Eredeti kiadás címe. Eredeti kiadás megjelenési éve.

Például:

Bodor A. 1984. *Magyarország honismereti irodalma 1527-1944*. Budapest : Könyvért. Rpt: *Magyarország helyismereti könyvészete 1927-1944*. 1944.

Többkötetes nyomtatott könyv

A többkötetes könyv kötetei megjelenhetnek egyidőben, de több évre is elhúzódhat a kötetek megjelenése. Jellemzőjük, hogy a köteteknek van közös főcímük. Az egyes kötetek is rendelkezhetnek saját kötetcímmel, de ez nem minden esetben van így. A szerkesztő szerepe megnő, ami meghatározó lehet a

mű azonosítása során. Többkötetes könyvre történő hivatkozáskor területi adatként a kötetek számát kell feltüntetni.

Ha többkötetes könyvből idéz, akkor csak az egyik kötetet használta, aminek a hivatkozás adataiban is tükröződnie kell.

Ugyanaz a szerző, a köteteknek nincs saját kötetcímük, a kötetek ugyanabban az évben jelentek meg

A hivatkozás sémája a szövegben zárójelben, a hangsúly a szerzőn van:

(Megjelenés éve. A kötet sorszáma: az idézet pontos helye a kötetben)

Például:

A szövegben:

Churchill (1989. 1: p. 25.) kifejti visszaemlékezéseiben, hogy „nem az a diplomácia feladata, hogy a nemzet hősi halálának útját egyengesse...”

A hivatkozás sémája a szövegben zárójelben, a hangsúly a gondolaton van:

(Szerző vezetéknéve Megjelenés éve. A kötet sorszáma: az idézet pontos helye a kötetben)

„Nem az a diplomácia feladata, hogy a nemzet hősi halálának útját egyengesse...” (Churchill 1989. 1: p. 25.)

Az adatok sémája a Felhasznált irodalom fejezetben:

Szerző vezetéknéve, egyéni nevének kezdőbetűje Megjelenési év. A kötetek közös főcíme. Annak a kötetnek a sorszáma arab számmal, amiből idéz, kötetjelzés azon a nyelven, ahogy a forrásban előfordul. Megjelenés helye : Kiadó neve. Összes kötetszám

A Felhasznált irodalom fejezetben:

Churchill, W. S. 1989. *A második világháború*. 1. köt. Budapest : Európa. 2 köt.

Ugyanaz a szerző, a köteteknek van saját kötetcímük, a kötetek ugyanabban az évben jelentek meg

Az adatok sémája a hivatkozások jegyzékében:

Szerző Megjelenési év. *A kötetek közös főcíme.* Annak a kötetnek a sorszáma arab számmal, amiből idéz, kötetjelzés azon a nyelven, ahogy a forrásban előfordul. Megjelenés helye : Kiadó neve. Összes kötetszám

Például:

Pethő Á. 1988. *IBM PC-XT felhasználóknak és programozóknak.* 3. köt., *A ROM BIOS és ami mögötte van.* Budapest : SZÁMALK. 3 köt.

Különböző szerzők, a köteteknek van saját kötetcímük, a kötetek ugyanabban az évben jelentek meg több székhelyű kiadónál

Az adatok sémája a Felhasznált irodalom fejezetben:

Főszerkesztő vagy ahhoz hasonló funkció-megnevezés (főszerk.) megjelenés éve. *Közös főcím.* Annak a kötetnek a sorszáma, amiből idéz, kötetjelzés, A kötet szerkesztője (szerk.), *Kötetcím.* Megjelenés helye : Kiadó neve. Az összes kötet darabszáma

Például:

Csáki M. et al. (főszerk.) 1991. *A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében.* 2. köt., Jankovics József et al. (szerk.), *Kapcsolatok és kölcsönhatások a 19-20. század fordulóján.* Budapest ; Wien : Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság. 2 köt.

Többkötetes lexikon, a köteteknek van saját kötetcímük, a kötetek különböző években jelentek meg

Az adatok sémája a Felhasznált irodalom fejezetben:

Főszerkesztő vagy ahhoz hasonló funkció-megnevezés (főszerk.) Megjelenés éve. *Közös főcím.* Annak a kötetnek a sorszáma, amiből idéz, kötetjelzés, A kötet szerkesztője (szerk.), *Kötetcím.* Megjelenés helye : Kiadó neve, a kötet megjelenési éve. Az összes kötet darabszáma

Például:

Dahlhaus, C. és Eggebrecht, H.H. (szerk.) 1983-1985. *Brockhaus Riemann zenei lexikon* 2. köt., *G-N.* Budapest : Zeneműk., 1984. 3 köt.

Szerkesztett többkötetes könyv fejezete DVD-ROM-on

DVD-ROM-on egész könyvtárnyi anyag is elfér. Nagy odafigyelést igényel az olyan elektronikus megjelenésű műre történő hivatkozás, ami ilyen hordozón jelent meg, mert nehezebb, sokszor körülményesebb a bibliográfiai adatok visszakeresése, mint nyomtatott könyv esetén. Ha nem találja az adatokat, ajánlatos a DVD-ROM súgójából tájékozódni az adatok visszakeresésének módjáról. A kötelező adatok köre megegyezik a nyomtatott könyvnél tárgyaltakkal, csak az elektronikus forrás jellemzőire kell odafigyelni, például megállapíthatatlan oldalszám helyett a szoftver jellegzetességéből adódó, a szöveg pontos helyének megállapítására alkalmas adatot, például rekordazonosítót kell keresni.

Adatok a Felhasznált irodalom fejezetben:

A fejezet szerzője vagy szerkesztő(k)je (szerk.) a hivatkozott kötet elektronikus megjelenési éve. 'A fejezet címe', egyéb közreműködője, például fordító [DVD-ROM]. A kötetek közös szerkesztő(k)je (szerk.) *A kötetek közös főcíme*, annak a kötetnek a sorszáma arab számmal, amiből idéz, kötetjelzés azon a nyelven, ahogy a forrásban előfordul, A kötet címe, ha van. Az elektronikus megjelenés helye : Kiadó neve.

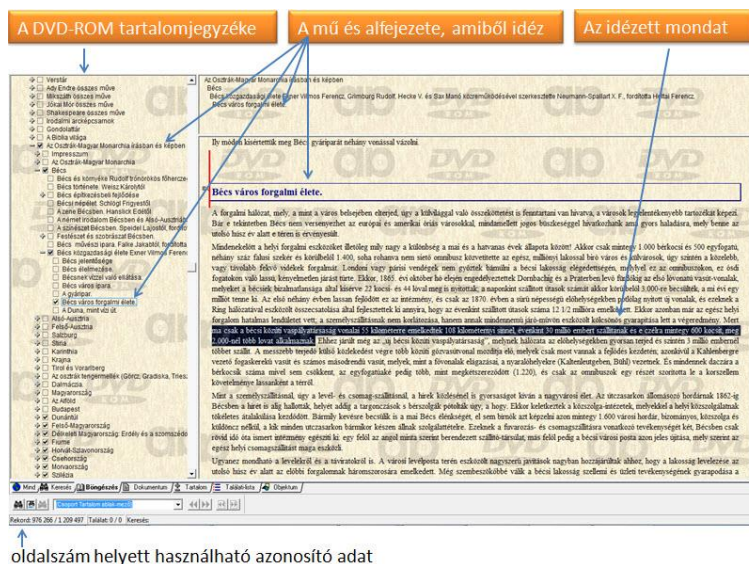

Például:

A szövegben:

„... ma a bécsi közúti vaspályatársaság vonalai 55 kilométerre emelkedtek 108 kilométernyi sínnel, évenként 30 millió embert szállítanak és e célra mintegy 600 kocsit, meg 2.000-nél több lovat alkalmaznak” (Neumann-Spallart szerk. 2001, rek. 976 268).

Oldalszám helyett – a szoftver sajátosságaiból adódóan – a rekordazonosító számot (rek.) lehet megadni, ami ezen a szoftveren mindig megjelenik az oldal alján. Az idézet az Osztrák-Magyar Monarchia című grandiózus, 21 kötetes nyomtatott mű második kötetének elektronikus változatából származik. Az elektronikus kiadásban minden kötet minden fejezete és alfejezetének minden bekezdése, az összes kép rendelkezik saját rekordazonosítóval, így az idézés helyét egészen pontosan meg lehet állapítani és a szövegek közti hivatkozásban ebben az esetben elveszti jelentőségét az eredeti kötetjelzés.

oldalszám helyett használható azonosító adat

29. ábra: DVD-ROM-on megjelent mű

A Felhasznált irodalom fejezetben:

Neumann-Spallart X. F. (szerk.) 2001. 'Bécs város forgalmi élete', ford. Hel-tai Ferencz. [DVD-ROM]. Jókai M. et al. (szerk.) Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. 2. köt., Bécs és Alsó-Ausztria kötete. Budapest : Arcanum.

30. ábra: Többkötetes könyv szerzőségi adatai DVD-ROM-on

7.2.4 Hivatkozás folyóiratcikkre

Nyomtatott folyóiratcikk

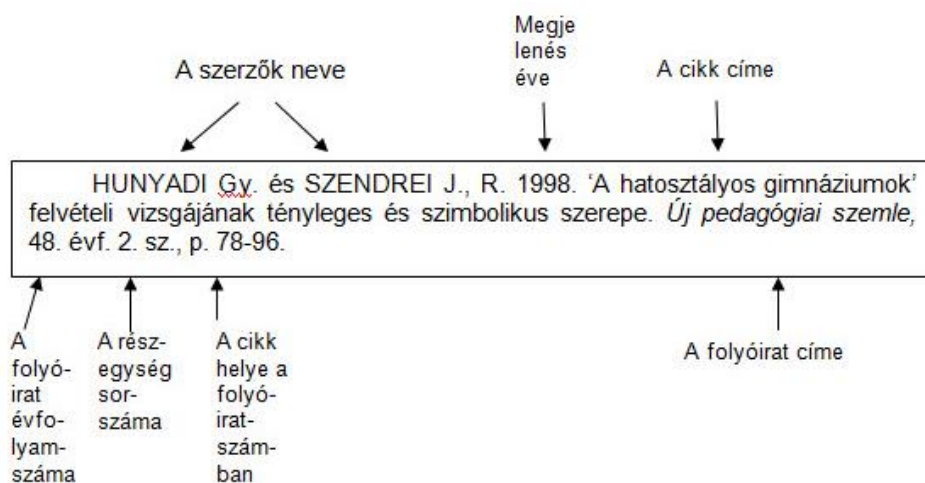
A hivatkozás elemei:

A cikk szerzőjének vezetékneve, egyéni nevének kezdőbetűje A folyóirat-szám megjelenésének éve. 'A folyóiratcikk címe szimpla idézőjelben'. A *folyóirat címe dőlt betűvel*, évfolyam sorszáma arab számmal, részegység sorszáma arab számmal, oldalszám

Időszaki kiadványoknak gyakran több szóból áll a címe. A több szóból álló cím helyesírása a dokumentációs munkában eltér az általános helyesírás szabályaitól: „...a szakirodalmi tájékoztatás (dokumentáció) területén ... csak az első elemet kezdik nagybetűvel” (MTA 1987, p. 81.)

Idézet a szövegben:

„Úgy tűnik, a hatosztályos gimnáziumokban a felvételi vizsgával kapcsolatos attitűdök valóban képviselik az iskola értékrendjét, filozófiáját.” (Hunyadi és Szendrei 1998., p. 96.)

31. ábra: 13 Hivatkozás részei a hivatkozásjegyzékben

Elektronikusan elérhető folyóiratcikk

Folyóiratcikk elektronikus formában többféle úton is elérhető. Eredetileg nyomtatásban megjelenő folyóiratnak lehetnek online elérésű változatai, de megjelenhet CD-ROM-on, vagy DVD-ROM-on is. Egyre gyakrabban találkozunk

csak elektronikus kiadásban megjelenő periodikumokkal. Tudományos folyóiratok elektronikus változatának cikkei többnyire csak fizetős adatbázisokból érhetők el, de szép számmal vannak szabad hozzáférésű folyóirat-, illetve cikk-adatbázisok is.

Ezeket a szempontokat figyelembe kell venni, ha elektronikusan megjelenő folyóiratcikkre hivatkozik, mert például URL-t csak nyilvános elérésű adatbázisból, vagy más, szabadon elérhető forrásból származó hivatkozás esetén szabad megadni.

Nyilvános elérésű adatbázisból származó folyóiratcikk

Oldalszámot csak pdf formátumban tárolt szövegnél lehet megállapítani, ami egy html formátumban tárolt forrásra történő hivatkozáskor gondot okozhat. Ezért az idézet pontos helyére a megjelenés éve után leírt más azonosító, például alfejezet-számozás utal.

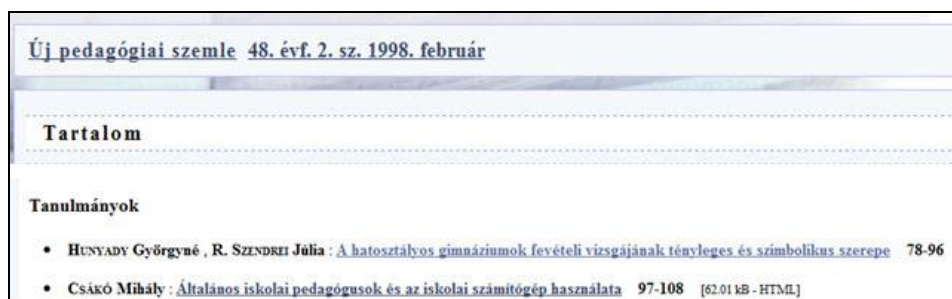
Idézet a szövegben:

„... a hatosztályos gimnázium előnyei között a tanuláson kívüli tevékenységekről alig esik szó, illetve hogy a tananyag strukturálásának olyan – jobb – lehetőségeit említik, amelyek az elméleti jellegű tantárgyakra vonatkoznak”. (Hunyadi és Szendrei 1998. 1.1.)

Adatok a hivatkozásjegyzékben:

HUNYADI Gy. és SZENDREI J. 1998. ‘A hatosztályos gimnáziumok felvételi vizsgájának tényleges és szimbolikus szerepe’. *Új pedagógiai szemle* [online], 48. évf. 2. sz. (február). p. 78-96.

<<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00013/1998-02-ta-Tobbek-Hatosztalyos.html>> (megtekintés: 2012. július 20.)

32. ábra: A folyóiratcikk Elektronikus Periodika Adatbázisból származó fejléce

A folyóirat tartalomjegyzéke megadja a folyóiratcikk pontos oldalszámát a folyóiratban, fejléce pedig tartalmazza a számozási adatokat.

Ezzel szemben maga a szöveg nem tartalmaz oldalszámot.

Előfizetési adatbázisból származó folyóiratcikk

A forrás azonosító adatai ugyanazok, mint a nyomtatott folyóiratcikk esetén, csak kiegészülnek vagy *adatbázis-szolgáltató* URL-jével (nem a cikk URI-jével!!), mint belépési ponttal, vagy az adatbázis-szolgáltató hostjának nevével.

Adatok a

Szerző Év. 'Cikk címe'. *Folyóirat címe*, számozási adata. A cikk helye a folyóirat-számban. *Adatbázis-szolgáltató neve*. Intézmény neve, ahol belépett az adatbázisba. (megtekintés: éééé. hónap nn).

Például:

Studemeister, M. 1997. 'Czar Nicholas II, His Majesty's Own Library, Winter Palace'. *Libraries and Culture* [online], vol. 32, no. 1 (Winter). p. 125-128. *EBSCOhost*. Eszterházy Károly Főiskola, Tittel Pál Könyvtár és Médiacentrum (megtekintés: 2012. szeptember 13.)

Hírlap weboldaláról származó cikk

A szövegben:

Deák András szerint Azerbajdzsán és Örményország között etnikai jellegű a konfliktus (idézi MH és MTI 2012)

A Felhasznált irodalom fejezetben:

Magyar Hírlap és Magyar Távirati Iroda 2012. 'Nem sérült a nemzetközi jog'. *Magyar hírlap online*, 2012. szeptember 04.

http://www.magyarhirlap.hu/kulfold/nem_serult_a_nemzetkozi_jog.html (megtekintés: 2012. szeptember 4.)

MH és MTI lásd Magyar Hírlap és Magyar Távirati Iroda

Hírportálról származó cikk

A szövegben:

A K&H bankcsoport az idén 37%-kal kisebb nyereséget ért el, mint tavaly – tudta meg az Index hírportál (MTI 2012).

A hivatkozásjegyzékben:

Magyar Távirati Iroda 2012. 'Csökkent a K&H nyeresége'. *Index*, 2012. szept. 05.

<http://index.hu/gazdasag/blog/2012/09/05/csokkent_a_k_h_nyeresege/>

(megtekintés: 2012. szeptember 05.)

MTI lásd Magyar Távirati Iroda

7.2.5 Konferencia-anyagok

Nyomtatott kötetben megjelent előadás-szövegek (az ún. proceedings)

Konferencián elhangzott előadások szövegeit a legtöbb esetben nyomtatott formában is megjelentetik, vagy a rendező szervezet honlapján közzéteszik. Ezek az anyagok a legváltozatosabb címekkel jelennek meg, ezért arra kell törekedni, hogy az azonosításhoz szükséges legfontosabb adatokat közölje. Mindig meg kell adni a konferencia nevét, számát (ha van), rendezésének évét, a rendezvény helyét és magának a kiadványnak az azonosításához szükséges adatokat.

Ha a konferenciakötet egészére hivatkozik, a hivatkozás első eleme a kötet szerkesztőjének a neve (szerk.), majd a kötet megjelenési éve. Ezt követi *a konferencia neve*. Rendezője, helye, időpontja. A kötet megjelenésének helye : Kiadó neve.

Például:

Nádasi A. (szerk.) 2012. *Agria Media 2011 : X. Információtechnikai és Oktatástechnológiai Konferencia és Kiállítás*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2011. október 11-12. Eger : EKF.

Ha a konferencia valamely előadására fog hivatkozni, akkor hasonlóképpen kell eljárnia, mint a könyvrészletek esetén:

Az előadás szerzőjének a neve, majd a kötet megjelenési éve. Az előadás címe. In: a konferenciakötet szerkesztőjének a neve (szerk.), *A konferenciakötet címe*, a rendezvény helye, időpontja. A kötet megjelenési helye : Kiadó neve, oldalszám-tartomány (pp.)

Például:

[Verók A. 2012. Gondolatok egy épülő németországi hungarika-adatbázisról. In: Nádasi A. szerk., Agria Media 2011 : X. Információtechnikai és Oktatástechnológiai Konferencia és Kiállítás. Eger, 2011. október 11-12. Eger : EKF, pp. 192-197.](#)

Konferencia-előadások archivált felvételei online

Az előadás-szöveg szerzőjének a neve, majd az adatbázisba kerülés éve. Az előadás címe [a forrás típusa]. A feltöltő, vagy a szerver tulajdonosa, A konferencia neve, időpontja, helye <webcím> (megtekintés ideje)

Hivatkozás a szövegben:
(Czeglédi 2010, 00:15:03')

Az adatok a Felhasznált irodalom fejezetben:

Czeglédi L. 2010. Az e-portfólió könyvtári vonatkozásai [konferencia-előadás]. NIIF Intézet, Networkshop 2010 konferencia, 2010. április 7-9, Debrecen < http://videotorium.hu/hu/recordings/details/726,Az_e-portfolio_konyvtari_vonatkozasai> (megtekintés: 2012. augusztus 03.)

7.2.6 Kutatási jelentések (az ún. "report"-ok)

Tudományos kutatások állásáról az intézmények időről időre beszámolókat, jelentéseket kérnek a kutatóktól. Ezeket a jelentéseket sokszorosított formában az intézmények közzéteszik, de nem kerülnek kereskedelmi forgalomba. A jelentések célja, hogy az érdeklődők tájékozódhassanak a kutatások állásáról. Hozzáférhetők az intézeti könyvtárakban.

- A szerző neve (testületi szerző is lehet, például valamely intézmény)
- A közzététel éve
- A *jelentés címe* dőlt betűkkel,
- A jelentés sorozati száma (kerek zárójelben),
- A közzététel helye
- A közreadó testület neve,

Például:

VARGA G. 1975. *Székelőföld a 16. században* (No.63.) Szeged : JATE.

7.2.7 Kormányzati és egyéb igazgatási szervek kiadványai

- A kormányzati szerv hatáskörének földrajzi neve
- A kormányzati szerv (például minisztérium) neve
- A kormányzati szerv alárendelt testülete
- Megjelenés éve
- *Cím (dőlt betűkkel)*
- A szerző neve, ha közli a kiadvány (vagy az elnök neve, ha a kiadvány valamely bizottság kiadványa)
- A jelentés, beszámoló száma kerek zárójelben
- Megjelenés helye.
- Kiadó neve.

Például:

Magyarország. Munkaügyi Minisztérium. Humánpolitikai Osztály 1999. Jelentés az 1998. évi munkanélküliségi ráta alakulásáról. (MM-HO.1999 /348). Budapest : MM.

A szerzőségi adat ebben az esetben kormányzati testületi név, aminek rendszava az a földrajzi név, amire a testület hatásköre kiterjed.

7.2.8 Kiállítási katalógusok

Egy-egy tanulmány adatokban gazdag forrásai lehetnek a kiállítási katalógusok. E kiadványtípusra történő hivatkozás azonban meglehetősen sok problémát vet fel. Ez abból adódik, hogy az esetek egy részében sem a borítóról, sem a címlapról nem derül ki, hogy hol és mikor volt a kiállítás, sőt még az is előfordul, hogy a kiállítás címe sem világos. Ezért a kiállítási katalógusokra történő hivatkozáskor arra törekedjék, hogy elegendő adatot adjon meg a *katalógus* azonosításához, amelyikből az adatokat vette.

Sok esetben a megjelenési év sem állapítható meg sem a borítóról, sem a címlapról. Ebben az esetben segítségére lehetnek a borító vagy a címlap hátoldalán található impresszum (nyomtatási) adatok. A nyomda neve mellett általában feltüntetik a nyomtatás évszámát vagy teljes alakban, vagy csak az évtized és az év közlésével. Ezt a nyomtatási évet leírhatja megjelenési évként.

Ha **egyéni kiállításról** van szó, a hivatkozás adatai általában a következők:

- A kiállító művész neve

- A katalógus megjelenésének éve.
- *A katalógus címe és alcíme* dőlt betűkkel
- Szögletes zárójelben a dokumentumtípus megnevezése: [kiállítási katalógus].
- A katalógus írójának, összeállítójának a neve.
- A megjelenés helye
- A kiadó neve (ha a kiadó neve ismeretlen, [s.n.] jelzést alkalmazzon,

Egyéni kiállításról készült katalógusra történő hivatkozás:

MEDGYESSY F. 1982. *Medgyessy Ferenc 1881-1958 életműve : vezető a debreceni Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum kiállításához* [kiállítási katalógus], írta Sz. Kürti Katalin. Debrecen : Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum.

Ha gyűjteményes kiállításról van szó:

- A kiállítást rendező testület neve,
- A katalógus megjelenésének éve.
- *A katalógus címe és alcíme* dőlt betűkkel
- Szögletes zárójelben a dokumentumtípus megnevezése: [kiállítási katalógus].
- A katalógus írójának, összeállítójának a neve.
- A megjelenés helye,
- A kiadó neve (ismeretlen kiadó esetén: [s.n.]),

Gyűjteményes kiállításról készült katalógusra történő hivatkozás:

Miskolci Képtár 1982. *Kétszáz év magyar festészete a Miskolci Képtárban* [kiállítási katalógus], írta Végvári Lajos. Miskolc : B-A-Z Megyei Múzeumi Igazgatóság.

7.2.9 Audiovizuális források

Rádió- és televízió-programok

Kötelező adatok:

- Szerző (a szellemi tartalom létrehozója műfajtól függően, például riportalany, rendező stb.) neve,
- Gyártás éve.
- *A dokumentum címe* dőlt betűkkel,

- A média-program típusa.
- A közvetítő csatorna neve,
- A közvetítés dátuma és időpontja.

Ha háromnál több riportalany van, a riporter minősül szerzőnek, ezért az ő neve lesz az első adat. Más médiaprogramoknál a szerző a rendező.

Esettanulmány

Televízióadásban sugárzott több részes ismeretterjesztő film:

A *Magyar írásbeliség regénye* című hét részes filmet 1995-ben készítette az Editor, a gyártás 2000-re fejeződött be, ismétlésekkel többször került adásba a Magyar Televízió 2-es csatornáján.

A dolgozathoz a film *Hogyan tanultunk meg írni?* című 7. epizódjának 2010. június 17-i adását használta fel.

Parafrázis a szövegben:

A fonomimika alkalmazását 1950-ben tiltották be az olvasástanításban, mert azt mondták, hogy az a burzsoá pedagógia eszköze. (Wegmann 2000. 08:02 min.)

A hivatkozás feloldása a hivatkozásjegyzékben:

Wegmann A. (rend.) 2000. '7. rész, Hogyan tanultunk meg írni? : a modern írásbeliség új útjai' *A magyar írásbeliség regénye*. MTV2, 2010 június 17. 16:52 óra

A film címkockája és stáblistája esetünkben elegendő információt szolgáltat a hivatkozáshoz szükséges adatok összegyűjtéséhez, ami kiegészül a MTV archívumának filmre vonatkozó egyéb adataival. Ha ez sem lenne elegendő, rendelkezésre áll a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) keresője (<http://kereso.nava.hu>) ahonnan a közszolgálati televíziók magyar gyártású anyagainak adatai visszakereshetők.

Film, videofelvétel, hangfelvétel önálló hordozón

Nem szöveges dokumentumból, például filmből történő idézés esetén természetesen nem lehet oldalszámot megadni, ezért ha bármilyen hordozón megjelenő filmből idéz, az elhangzás kezdő időpontját adja meg percben és másodpercben!

Ismeretterjesztő film DVD lemezen:

Idézés hivatkozása a szövegben:

(Császár é.n., 23:15. min.)

A hivatkozásjegyzékben:

CSÁSZÁR T. (rendező) é.n. *Pálosok : az ősi magyar rend.* [DVD videó]. Sopron : G-Promotion

Ugyanezek az adatok adhatók meg más hordozókon megjelent filmek esetén is, ekkor a [DVD videó] helyett az aktuális típust kell megadni, például videokazetta.

Lásd még: Konferencia-előadások archivált felvételei online

7.2.10Egyéb elektronikus források

Kutatómunkánk során elektronikusan megjelenő forrásokkal éppúgy találkozunk, mint nyomtatott anyagokkal, amelyekre hivatkozni kell. Ez lehet közvetlen elérésű CD-ROM-on, DVD-ROM-on megjelent mű, de lehet távoli elérésű (internetről letölthető) forrás is. A hivatkozás alapelve ebben az esetben is azonos az előzőekben leírtakkal, vagyis elegendő információt kell nyújtani az olvasónak ahhoz, hogy azonosítani tudja a dokumentumot és a művet, hozzáférjen ahhoz és saját maga is meggyőződhessek a hivatkozás valóságáról.

7.2.11Kép

Sokféle kép létezik, ami hivatkozásunk tárgyát képezheti.

Csak a leggyakoribbak:

- nyomtatott könyvben található reprodukció, ábra, diagram, grafikon, táblázat, térkép stb.
- egyedi, eredeti képzőművészeti alkotás,
- képmegosztókon, digitális könyvtárakban található kép,

A képek felhasználásához figyelembe kell venni a képtulajdonos szerzői jogi korlátozásait, vagy a Creative Commons licencek előírásait.

Nyomtatott diagramok, gráfok, ábrák, táblázatok

Az átvett táblázat, diagram, gráf, ábra stb. alatt fel kell tüntetni annak forrását:

Forrás: (Babbie, E. 1996. p. 240.)

A hivatkozásjegyzékben:

Babbie, E. 1996. 7., Nem arányos mintavétel és súlyozás [ábra]. In: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest : Balassi

A szövegben megadta azt az oldalszámot, ahol az ábra megtalálható, a hivatkozásjegyzékben pedig az ábra címe előtt feltünteti annak sorszámát.

Szabad hozzáférésű digitális gyűjteményből származó online kép

Digitális könyvtárból származó forrásra történő hivatkozás adatainak összegyűjtésében nagy segítséget jelent, hogy a forrás metaadatait maguk a gyűjtemények is közléstesszik, amit fel lehet használni.

Azonosító adatok:

Szerző Év. ‘Kép címe’ [kép] **In:** *Digitális Gyűjtemény neve*, A kép tulajdonos intézményének a neve. <URL> (megtekintés dátuma)

The screenshot shows the MDK website interface. On the left is a thumbnail of a botanical illustration of a plant with a single flower. On the right is a detailed metadata table for the document.

Eredeti dokumentum adatai:	
Cím:	Atlas der Alpenflora
Témakör:	Biológia, etológia
Évszám:	I. sz. XIX. század
Dokumentum nyelve:	német
Részgyűjtemény neve:	SZIE KDKL MDK
Tárgyszó:	növényföldrajz (tárgyszó/kulcsszó) Alpok (hely)
Szabad tárgyszó:	Eriophorum scheuchzeri Hoppe (tárgyszó/kulcsszó) Eriophorum Scheuchzeri Hoppe. (tárgyszó/kulcsszó) hegyi gyapjúsás (tárgyszó/kulcsszó) capitulum Hord. 1801. (tárgyszó/kulcsszó) Scheuchzer-gyapjúsás (tárgyszó/kulcsszó)
Egyéb cím:	Atlas der Alpenflora (eredeti cím)
Alkotó neve:	Hartinger, Anton (1806-1890) (grafikus)
Közreműködő neve:	Dalla Torre, Karl Wilhelm von (1850-1928) (író)
Évszám:	1884
Megjelenés helye:	Wien
Kiadó neve:	Deutschen und Oesterreichischen Alpenverein
Méret/terjedelem:	21 cm
Típus neve:	grafika könyvrészlet
Örzőhely:	SZIE Kossáry Domokos Könyvtár és Levéltár SZIE Kossáry Domokos Könyvtár és Levéltár
Raktári jelzet:	B 14.583
Jogtulajdonos neve:	SZIE KDKL

33. ábra: A forrást leíró metaadatok

Adatok a Felhasznált irodalom fejezetben:

Hartinger, A. 1884. ‘Eriophorum Scheuchzeri Hoppe’ [kép] In: *Magyar Digitális Képekgyűjtemény*, Szent István Egyetem Kossáry Domokos Könyvtár és Levéltár <http://www.kepkonyvtar.hu/?docId=0000033> (megtekintés: 2012. szeptember 04.)

7.2.12 Korlátozott hozzáférésű, hálózaton elérhető elektronikus tananyag

Jellegzetessége, hogy – mivel nem nyilvános elérésű forrás – az URL nem adható meg.

A hivatkozás adatai:

A szerző neve Adatbázisba kerülés éve. 'A tananyag alfejezetének sorszáma Az alfejezet címe'. *Kurzusazonosító szám, ha van Kurzus neve*, a forrás típusa. Megjelenés helye : A szerveret üzemeltető neve (megtekintés éééé hónap nn.)

A szövegben:

„A leírás tárgyáról alkotandó kép kiindulópontja a gondolat, a szellemi tartalom, a gondolkodónak a világról vagy annak egy szeletéről alkotott képe, más szóval maga a mű”.(Tóvári, Szabó 2010)

A Felhasznált irodalom fejezetben:

Tóvári J. és Szabó B. 2010. '9.3.1 Az entitások első csoportja'. *TAMOP_MA_IK105K3 Metaadat-tárolási technológiák*, Moodle e-tananyag. Eger : Eszterházy Károly Főiskola (hozzáférés: 2012. május 20.)

7.2.13 Blogok

A közösségi eszmecserében népszerűek a blogok, amelyeknek több típusa létezik.

A személyes blog szerzője saját naplóbejegyzéseit tartalmazza.

A tematikus blog, ahogyan a neve is mutatja, egy-egy témára koncentrál. Nyelvezete, hangvétele személyesebb, mint a szakmai publikációké. A politikai blogok, vagy a vállalati blogok is besorolhatók ebbe a csoportba.

A blogregényt „interaktív irodalmi projektnek” is nevezhetnénk, amikor a tartalom az olvasóközönség hozzászólásai mentén alakul.

A hírblog érdekesebbnek tartott hírkivonatokat tartalmaz.

Ide sorolhatók azok a hozzászólások, vélemény-nyilvánítások is, amelyekre elektronikus megjelenő periodikumok adnak lehetőséget.

Blog alatt elsősorban szöveges eszmecserét értenek, de egyre gyakrabban találkozunk a blogokban fényképekkel, videofelvételekkel, hanganyagokkal.

Ha blogbejegyzésre hivatkozik, az alábbi adatok szükségesek:

A blog szerzőjének a neve, a bejegyzés éve, az üzenet címe, a weboldal neve és címe, a feltöltés dátuma.

Például:

A szövegben egy tematikus blogból származó gondolat:

Takács Dániel (2012) szorgalmazza a könyvtár és a könyvek viszonyának újragondolását.

A forrás adatai a hivatkozásjegyzékben:

Takács D. 2012. 'A könyvtárak halálai'. *Élet és könyvtár* [blog] 2012. április 20. <<http://ek.klog.hu/2012/04/20/a-konyvtarak-halalai-temavazlat/>> (megtekintés: 2012. augusztus 03.)

7.2.14 Wikipédia

A szerző neve ebben az esetben nem lehet referencia-alap, mert felderíthetetlen. Helyette a wiki-cikk a hivatkozás első eleme. Ezt követi a legutolsó frissítés évszáma. (A tudományos közélet nem fogadja el megbízható, hiteles forrásnak!).

Például:

Szólóművelés-módok 2010. Wikipedia, wiki-cikk. <
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C5%91l%C5%91m%C5%B1vel%C3%A9s-m%C3%B3dok>> (megtekintés: 2012. augusztus 03.)

7.2.15 Hivatkozás teljes weblapra

Teljes weblapra a legritkább esetben lehet hivatkozni, például akkor, ha célirányosan szeretné az olvasót valamely intézmény honlapjához elvezetni. Tudományos munkánál azonban az esetek túlnyomó többségében a honlapon megjelenő forrás a hivatkozás tárgya, aminek van címe, többnyire a szerzője is ismert, van kiadója, annak székhelye és a közzététel évét is ki lehet deríteni.

Távoli elérésű forrás esetén nem elegendő tehát az URL megadása!

Az elektronikus forrás képlékenysége, változtathatósága miatt távoli elérésű forrás felhasználása esetén a hivatkozásban meg kell adni a megtekintés dátumát. Ezt saját hitelessége érdekében is célszerű megtenni, mert ha a tanulmány olvasója a hivatkozás információi alapján vissza szeretné keresni a hivatkozott irodalmat és nem találja az interneten, a megtekintés dátumából

következtetni lehet arra, hogy megváltozott az elérhetősége, vagy már nem szolgáltatják tovább a forrást.

7.2.16 Publikációk CD-ROM-on vagy DVD-ROM-on

A hivatkozás hasonló a nyomtatott dokumentumokra történő hivatkozáshoz. Lásd még: Többkötetes szerkesztett könyv fejezete DVD-ROM-on című fejezetet.

7.2.17 Hivatkozás nem publikált dokumentumokra

Disszertációk

A dolgozat szövegében idézetként:

(KÖRÖSPATAKY 1983.)

A Felhasznált irodalom fejezetben:

KÖRÖSPATAKY T. 1983. *A felnőttnevelés lélektana* [egyetemi doktori disszertáció]. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen.

Mivel a disszertáció nem jelent meg, a megjelenési adatok helyett a leelőhelyet kell megadni (intézmény neve, székhelye).

Levéltári források

Történettudományi forrásokra való hivatkozás szerző-év módszerrel kissé körülményes, ezért ez a tudományterület a jegyzetelő (számozásos) hivatkozást részesíti előnyben. (Lásd ott).

7.2.18 Másodkézből történő idézés, ha az eredeti forrás interneten nyilvánosan elérhető digitalizált folyóiratból származik

A lehető legritkább esetben folyamodjon olyan idézet közléséhez, amelyet valaki más idéz. Ha mégis elkerülhetetlen, a hivatkozásban a közvetlen forrást adja meg és ne azt, amire az eredetileg idéző szerző hivatkozik. Ha ugyanis ez utóbbit teszi, az mindig magában hordozza annak a veszélyét, hogy ha az idéző szerző tévesen adta meg az idézet valamely adatát, ezt a másodkézből történő felhasználó is tévesen fogja közölni, ez viszont már csak neki róható fel!

Ha tehát olyan idézetet épít be a dolgozat szövegébe, amelyet más is idéz valahonnan, a szövegben a közvetlen forrás (az idéző szerző művének) adatait adja meg!

Például:

Idézet a szövegben:

„A magyarság lényege érdekel, az, ami benne sajátos és összetéveszthetetlen, ami mindenkitől megkülönbözteti” – tűzi ki célját Babits.(Idézi Schöpflin 1940)

A forrás a Felhasznált irodalom fejezetben:

SCHÖPFLIN A. 1940. ‘Mi a magyar?’ *Nyugat*, 1940. 2. sz. Budapest : Arcanum, 2003.

<<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00649/20861.htm>> (megtekintés: 2012. 07.20.)

Schöpflin Aladár *Mi a magyar?* című írásában idézi Babits Mihály mondatát. Ha a dolgozatában Babits Mihály szavait idézi, a hivatkozásban a Schöpflin-cikk hozzáférhetőségének adatait kell megadnia, hiszen az idézetet onnan vette át. A példában az eredetileg nyomtatásban megjelent folyóirat digitalizált változatáról van szó, a szerző neve utáni évszám az eredeti megjelenési időre utal. A digitalizált forrásból megállapítható az elektronikus változat kiadójának a neve és az adatbázisba (EPA-ba) kerülés évszáma, ezért ebben az esetben szerepel megjelenési adat. A html formátumban tárolt szövegből nem állapítható meg oldalszám, ezért az nem szerepel a hivatkozásban.

7.2.19A „Felhasznált irodalom” fejezet az előzőekben felhozott példák alkalmazásával

A dolgozat/tanulmány végén levő jegyzékben a szerzők nevének betűrendjében követik egymást a hivatkozások. Ha egy szerzőnek több műve is szerepel a jegyzékben, a tételek időrendben követik egymást. Ha a szerző művei ugyanabban az évben jelentek meg, a megjelenési év mellett az abc kisbetűivel jelzik a sorrendet

BABBIE, E. (1996). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest, Balassi. ISBN 963 506 100 5

BINÉT Á., V. [et al.] (1949). *Negyedik könyvünk az általános iskolák számára*. Budapest, Tankvk.

FALUDY Gy. (1998). *Kalandozások Faludy Györggyel*. Magyar dokumentumfilm. TV. Duna TV, szeptember 22, 19.00 óra.

- FINÁCZY E. (2009). *Nevelélméletek a XIX. században* [html szöveg]. Budapest, MEK. A nyomtatott változat megjelenési adatai: Budapest, MTA, 1934.
URL: <http://www.mek.oszk.hu/07200/07285/index.phtml> (megtekintés: 2012. július 20.)
- GALBRAITH, J. K. (1988). *Egy kortárs emlékei*. Budapest, Európa. pp. 446-471. ISBN 963 07 4580 1
- HUNYADI Gy. – SZENDREI J., R. (1998). A hatosztályos gimnáziumok felvételi vizsgájának tényleges és szimbolikus szerepe. *Új pedagógiai szemle*, 47. 2. ISSN 1215-1807
- KÓSA É. (2004). A média szerepe a gyerekek fejlődésében [html szöveg, ábrák, filmrészletek, animáció, videofilm]. Budapest, ME. (Mindentudás Egyeteme). URL: <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/88-a-média-szerepe-a-gyerekek-fejlődésében.html> (megtekintés: 2012. 07. 21.)
- KÖRÖSPATAKY T. (1983). *A felnőttnevelés lélektana*. Egyetemi doktori disszertáció, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen.
- MAGYAR B. (1998). A közoktatás modernizációjának esélyei a közoktatási törvény módosítása után. *Új pedagógiai szemle*, 47. 2. ISSN 1215-1807
- Magyar hírnap (1999). Karrier A-tól Z-ig. *Magyar hírnap*. 32. 40. (febr. 17.) p. 18.
- Magyarország. Munkaügyi Minisztérium. Humánpolitikai Osztály. (1999). *Jelentés az 1998. évi munka-nélküliségi ráta alakulásáról*. (MM-HO.1999/348). Budapest, MM. pp. 32-41.
- MEDGYESSY F. (1982). *Medgyessy Ferenc 1881-1958 életműve : vezető a debreceni Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum kiállításához* [kiállítási katalógus]. Írta Sz. Kürti Katalin. Debrecen, Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum
- MÉREI F. és BINÉT Á, V. (2010). *Ablak – zsiráf*. Budapest, Móra. ISBN 978 963 11 8807 3
- Miskolci Képtár (1982) *Kétszáz év magyar festészete a Miskolci Képtárban* [kiállítási katalógus]. Írta Végvári Lajos. Miskolc, B-A-Z Megyei Múzeumi Igazgatóság.
- RAVASZ J. (1996). A reformátusok iskolaügye. In: GAZDA I. (vál.) *Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból*. Budapest, Tárogató. ISBN 9638491 930 2
- SCHÖPFLIN A. (1940). Mi a magyar? [html szöveg]. *Nyugat*, 1940. 2. Budapest, Arcanum, 2003.
URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00649/20861.htm> (megtekintés: 2012. 07.20.)

- SZILÁGYI I. (2010). Nemzeti identitás, nemzetfelfogás és kulturális diplomácia a huszonegyedik században. *Magyar Tudomány*, 171. évf. 2. sz. p. 198-206.
- TAKÁCS B. (1991). A hybrid character recognition algorithm. In: Conference on intelligent systems (6.)(1991)(Veszprém). *Fundamentals and European Cooperation in research an education of intelligent systems : proceedings*. Veszprém, NJSZT és OCG. pp. 71-81.
- VARGA G. (1975). *Székelgyföld a 16. században* (No.63.) Szeged, JATE.

7.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

7.3.1 Összefoglalás

Az egyik leggyakrabban alkalmazott hivatkozás módszer került bemutatásra a fejezetben. A módszer nehézsége a források különbözőségében rejlik. A fejezet tartalmához érdemes időről-időre visszatérni, és ha az alábbi forrásokkal találkozunk, akkor a fejezet segít a megfelelő hivatkozás kialakításában:

- Hivatkozási problémák elektronikus források felhasználásakor
  - Egyszerűsített nyomtatott könyv
  - Szó szerinti idézés a dolgozat szövegében:
  - Számszerű adat közlése a dolgozat szövegében:
  - Hivatkozás a forrásban meg nem nevezett szerző művére
  - Szerkesztett egykötetes könyv fejezete
  - Digitalizált online könyv fejezete
  - Többkötetes nyomtatott könyv
- Hivatkozás folyóiratcikkre
  - Nyomtatott folyóiratcikk
  - Elektronikusan elérhető folyóiratcikk
  - Hírlap weboldaláról származó cikk
  - Hírportálról származó cikk
- Konferencia-anyagok
  - Nyomtatott kötetben megjelent előadás-szövegek (az ún. proceedings)
  - Konferencia-előadások archivált felvételei online
- Kutatási jelentések (az ún. "report"-ok)
- Kormányzati és egyéb igazgatási szervek kiadványai
- Kiállítási katalógusok
- Audiovizuális források
- Korlátozott hozzáférésű, hálózaton elérhető elektronikus tananyag

- Blogok
- Wikipédia
- Hivatkozás teljes weblapra
- Publikációk CD-ROM-on vagy DVD-ROM-on
- Hivatkozás nem publikált dokumentumokra
- Másodkézből történő idézés, ha az eredeti forrás interneten nyilvánosan elérhető digitalizált folyóiratból származik
- A "Felhasznált irodalom" fejezet az előzőekben felhozott példák alkalmazásával.

7.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Mi a Harvard-szisztéma lényege?
2. A megadott példák alapján milyen különbségeket lát az adatközlés tartalmában és formájában a számozásos módszer és a Harvard-szisztéma szerint?
3. Hogyan hivatkozik nyomtatott könyvre a Harvard-szisztéma módszerével?
4. Hogyan hivatkozik könyvrészletre a Harvard-szisztéma módszerével?
5. Hogyan hivatkozik nyomtatott folyóiratcikkre a Harvard-szisztéma módszerével?
6. Hogyan hivatkozik elektronikusan megjelent folyóiratcikkre a Harvard-szisztéma módszerével?
7. Hogyan hivatkozik konferencia-anyagra a Harvard-szisztéma módszerével?
8. Hogyan hivatkozik interneten megjelent multimédia forrásra a Harvard-szisztéma módszerével?
9. Hogyan hivatkozik levéltári forrásra a Harvard-szisztéma módszerével?

8. A JEGYZETEK BEN MEGADOTT HIVATKOZÁS

8.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A jegyzetelő (számozásos) hivatkozási módszert a történelemtudomány részesíti előnyben, mert az elsődleges forrásokra – amelyekhez gyakran magyarázatot is fűz – egyszerűbb, áttekinthetőbb lábjegyzetben, vagy végjegyzetben hivatkozni.

A fejezetben megismerhetjük az alkalmazásának megfelelő megvalósítását!

8.2 A LECKE TÉMAKÖREI

8.2.1 Számozásos módszer

A számozásos módszer azt jelenti, hogy amikor a dolgozat szövegében levéltári, irattári, vagy más forrásra hivatkozik, másnak a gondolatait idézi, vagy máshonnan vett tényeket közöl, azonosítható módon meg kell adnia azt a forrást, ahonnan az adatai származnak, de a folyamatos szöveget itt sem szakíthatja meg a forrás adatainak szövegközi közlésével, mert az nagyon zavaró lenne.

A hivatkozás kódja, ami összeköti a szövegben közölt idézetet (vagy egyéb adatot) a forrásdokumentum adataival, egy arab szám. Ha egyenél több hivatkozása van, a számok számsort alkotnak, azaz minden hivatkozás más-más számot kap, amelyek mechanikusan növekvő számsorrendet alkotnak.

A szövegben a számot közvetlenül az idézet, vagy az adat után kell közölni kerek zárójelben, vagy felső indexben, például így: ¹³.

A hivatkozás kódjának a feloldása – ami tartalmazza a hivatkozott dokumentum adatait –, megtörténhet

- lábjegyzetben annak az oldalnak az alján, ahol az idézetet közölte, vagy
- a fejezet végén, vagy
- a dolgozat végén.

Bárhol helyezi is el, a hivatkozások jegyzéke számsorrendes!

A szöveg közti zárójeles (például Harvard) szisztémától eltérően a közvetlen számozásos módszerrel jegyzetként megadott bibliográfiai

adatokban a nem magyar szerzők névelemeinek sorrendjét nem kell megváltoztatni. (Lásd az 8.2.2. alfejezet 7. számú példáját). A ráutalásos hivatkozás viszont a szerzőnek csak a vezetéknévét tartalmazza, aminek alapján az irodalomjegyzékből visszakereshető a mű.

8.2.2 A jegyzetekben megadott hivatkozás variánsai

A közvetlen számozásos módszer

Ez azt jelenti, hogy minden egyes hivatkozás hivatkozási száma után megadják a forrás azonosításához szükséges adatok teljes körét. A hivatkozás adatai négy fő csoportba oszthatók:

- a) a szerző neve a névelemek eredeti sorrendje szerint,
- b) a cím,
- c) a megjelenési adatok (megjelenés helye, kiadó neve, megjelenés éve)
- d) annak az oldalnak a sorszáma, ahonnan az idézet származik.

A közvetlen számozásos módszer – különösen, ha a forrás bibliográfiai adatait lábjegyzetben helyezik el – a forrás adatainak kényelmes visszakeresését teszi lehetővé, mert az éppen olvasott oldal alján azonnal láthatók az adatok. Ugyanakkor rendkívül gazdaságtalan is, hiszen ha egy műre többször hivatkozik, a forrás adatait annyiszor kell megismételni, ahány hivatkozás arra a dokumentumra történt.

Az ismétlések csökkentésére alkalmazzák a teljes bibliográfiai adatsor helyett az *Uo.*³⁰, vagy az *Id.*, *Ibid.*³¹ rövidítést. Ez csak akkor járható út, ha egymást követő hivatkozásokban fordul elő, de még így is kényelmetlen, ha az eredeti, teljes adatsort tartalmazó hivatkozás például az előző oldalon van.

Például:

Az adatok lábjegyzetben:

¹ ZSINKA Ferenc, Szilády Áron hagyatéka Kecskemétre került. *Magyar könyvszemle*, Úf. 30. köt. 3-4. sz. (1923). p. 278-281.

² RAVASZ János, A reformátusok iskolaügye. In: GAZDA István vál. *Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból*. Budapest, Tárogató. 1996. p. 193.

³⁰ Jelentése: ugyanott

³¹ Mindkettő a latin ibidem (ibi+dem) rövidítése, jelentése: ugyanott, ugyanazon a helyen

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*, p. 38.

⁵ *Ibid.* 1.

⁶ Nagypál László, *Gépesített bölcsészet*. Elektronikus levél. 2012. október 15. KATALIST <
<https://mail.google.com/mail/u/0/?hl=hu&shva=1#inbox/13a6437f88c4059b>>
 (megtekintés: 2012. október 17.)

⁷ John Keneth Galbraith, *Egy kortárs emlékei*. Budapest, Európa, 1988. pp. 446-471.

A 3. számú hivatkozással azt fejezi ki, hogy a szövegben idézett mondat vagy gondolat ugyanannak a műnek ugyanazon oldaláról származik, mint ami a 2. számú hivatkozásban látható. A 4. számú hivatkozás pedig az előző hivatkozásban megadott művel azonos, de annak a 38. oldalán olvasható. Az 5. számú hivatkozás azt jelenti, hogy ugyanarról az irodalomról van szó, mint az 1. sz. hivatkozásban.

E módszer alkalmazása esetén általában nem készül külön hivatkozásjegyzék, így a felhasznált dokumentum teljes oldalszáma nem fejezhető ki.

A ráutalásos számozásos módszer

E módszer alkalmazása esetén a hivatkozási szám után lábjegyzetben vagy végjegyzetben csak a szerző vezetéknévét és az oldalszámot adja meg. Ennek a hivatkozásnak a feloldásához szükséges egy szerzői betűrendben összeállított irodalomjegyzék is.

Az előbbi példa ezzel a megoldással:

Referenciaszám felső indexben a dolgozat szövegében:

Galbraith kifejti emlékiratában, hogy.....⁷

A szöveg egy másik helyén ugyanerre a műre hivatkozik szó szerinti idézetel:

„... xxxxxxxx”⁸

Hivatkozás lábjegyzetben:

⁷ Galbraith 446-471.

⁸ Uo. 239.

⁹ Magyar 6.

A hivatkozás feloldása a szerzői betűrendes felhasznált irodalom jegyzékében:

GALBRAITH, John Keneth, *Egy kortárs emlékei*. Budapest, Európa, 1988.

MAGYAR Bálint, A közoktatás modernizációjának esélyei a közoktatási törvény módosítása után. *Új pedagógiai szemle*, 47. évf. 2. sz. (1997), p. 3-16. ISSN 1215-1807

8.2.1 A számozásos módszer előnyei és hátrányai

A közvetlen számozásos módszer jól áttekinthető megoldást kínál a hivatkozások követésére, azonnal elérhetők a hivatkozott forrás bibliográfiai adatai, ugyanakkor jelentős hibaforrással is szolgál. Ez akkor fordul elő, ha nem szövegszerkesztővel dolgozik, vagy nem veszi igénybe a szövegszerkesztő program automatikus lábjegyzet-készítő menüpontját. Szinte kivétel nélkül előfordul, hogy a dolgozat szövegét többször is át kell szerkeszteni, míg kialakul annak végleges formája. Ez azt is maga után vonja, hogy az egyszer már sorszámozott hivatkozások számadata megváltozik. Ha ezt nem javítja azonnal a jegyzékben is, a hivatkozási sorszám más irodalomra mutat, mint kellene. Ez a hibaforrás kiküszöbölhető, ha használja a szövegszerkesztő automatikus lábjegyzet-készítő programját. Kiválaszthatja, hogy az oldal alján, a fejezet, vagy a dokumentum végén helyezze-e el a program a hivatkozást. Ha a szöveget átszerkeszti, nem kell külön figyelnie a sorszámozásra, mert a program automatikusan átszámozza, ha arra szükség van.

Számozásos módszer alkalmazása esetén a jegyzetekben vegyesen fordulnak elő forrás- és szakirodalmi hivatkozások, illetve a szöveghez, vagy a forráshoz fűzött magyarázatok. Erre a szöveg közti zárójeles szisztéma nem ad lehetőséget.

Esettanulmány

Az alábbiakban egy történettudományi szakkönyv³² ráutalásos hivatkozásai láthatók alfejezetenként újra kezdődő sorszámmal végjegyzetben, ahol keverednek a szakirodalmi hivatkozások és a szöveghez fűzött megjegyzések. (A hivatkozások sorszámozása történhet folyamatos számozással is!)

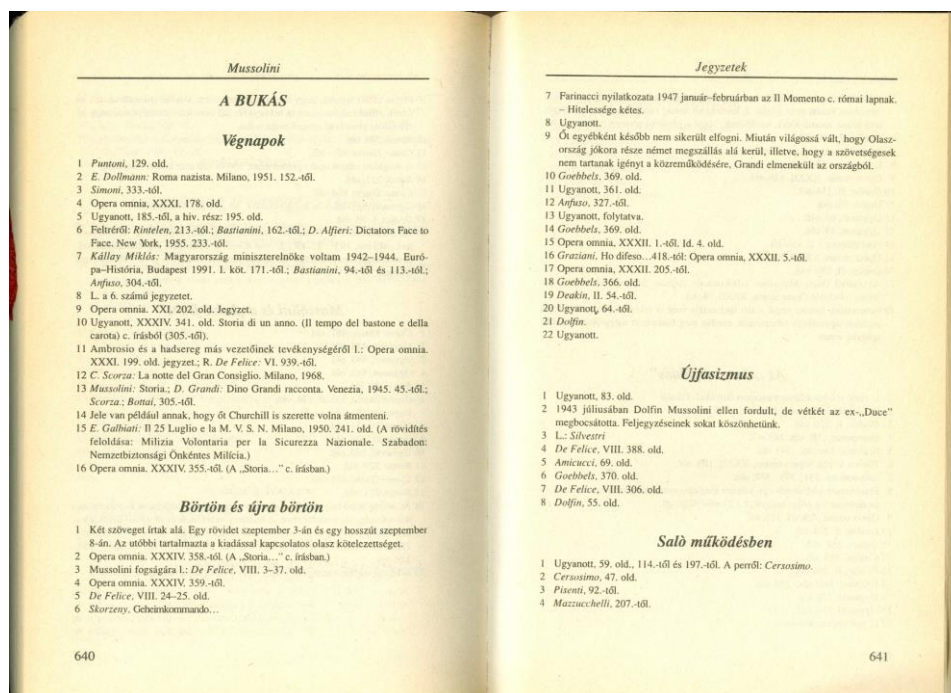
Ugyanarra a műre többször is hivatkozik a Szerző – például a *Börtön és újra börtön* című alfejezetben Goebbels Naplója –, így az annyiszor ismétlődik más-más jegyzetszámmal, ahányszor előfordul (10., 11., 14., 18.) és minden előfordulás a hivatkozott könyvnek arra az oldalszá-mára utal, ahonnan a Szerző az idézetet vette. A 10. számú hivatkozás például parafrázis, ahol Ormos Mária saját

---

³² Ormos Mária, *Mussolini*. 2 köt. Budapest, PolgArt, 2000.

szavaival adja vissza Goebbels véleményét Mussoliniról. Ez a vélemény Goebbels 1994-ben Budapesten a Dunakönyvnl megjelent Naplójának 369. oldalán olvasható, innen vette át, ezért erre a kiadásra hivatkozik Ormos Mária. (Goebbels Naplója több kiadásban is megjelent, ezért fontos a megjelenési adatok feltüntetése).

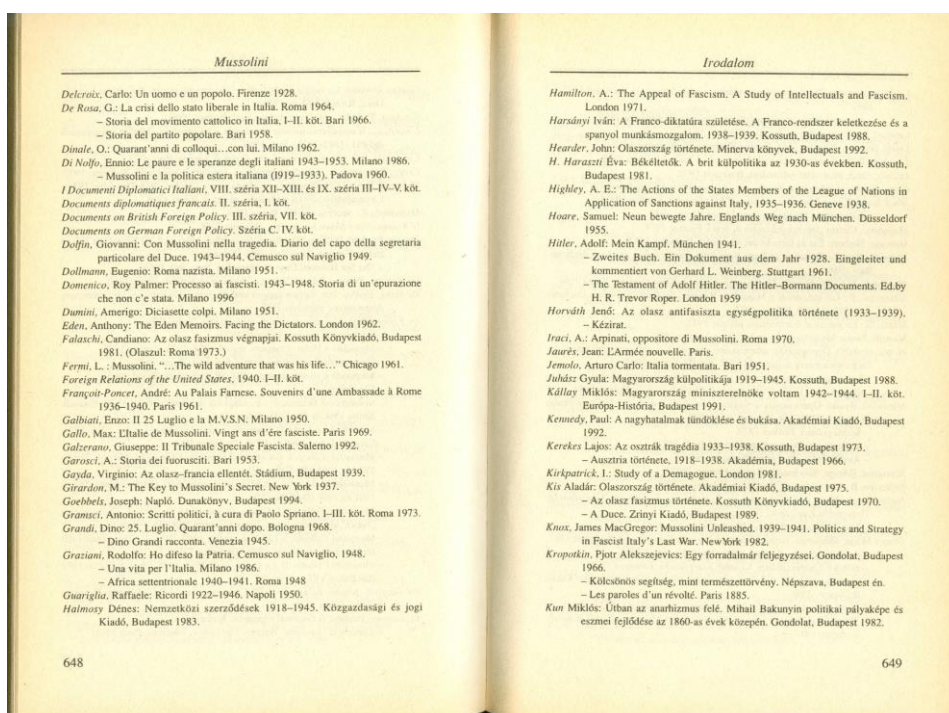

34. ábra: Ráutalásos hivatkozás végjegyzetben, alfejezetenként növekvő szám-sorrendben

Goebbelsnek határozottan az volt a véleménye, hogy Mussolini „olaszsága” megakadályozza benne, hogy igazán „nagy forradalmár” lehessen.¹⁰ Ő egyébként már a július 25-i eseményekkel kapcsolatban leszögezte Mussolini felelősségét. Naplójában ezt olvashatjuk: „Azt hiszem, ezzel véget ért a fasizmus. Mussolini késlekedése és hosszú tétlensége lehetővé tette, hogy az ellenzék a fejére nőjön: gyakori „őrségváltásai” is azt eredményezték, hogy elvesztette minden igazi, feltétlen hívét.”¹¹

35. ábra: Hivatkozások sorszámai a szövegben³³

A Jegyzetekben megadott hivatkozott szerző neve alapján az *Irodalom* című felhasznált irodalom fejezetben lehet visszakeresni a hivatkozott dokumentum könyvészeti adatait.

36. ábra: A felhasznált irodalom jegyzéke szerzői betűrendben

³³ Uo. p. 553.

A számozásos módszer alkalmazása esetén **a felhasznált irodalom jegyzékében** a tételek szerzői betűrendben követik egymást, ahol a szerző vezetéknéve képezi a betűrendbe sorolás alapját.

8.3 PÉLDÁK KÖZVETLEN SZÁMOZÁSOS MÓDSZERREL KÉSZÜLT HIVATKOZÁSOKRA

8.3.1 Hivatkozás levéltári forrásokra és egyéb kéziratokra

Levéltári forrásokra történő hivatkozás esetén lépésenként kell elvezetni az olvasót az irat őrzési helyére, a nagyobb egységtől haladva a kisebb felé. Míg a könyvtárak tematikusan rendezik állományukat, azaz egy-egy könyv tartalma szerinti tudományterületnél lesz megtalálható, addig a levéltárak rendje első-sorban az irat eredetét tükrözi (proveniencia elve), azaz egy-egy iratképző szerv (például iskola) anyaga együtt marad. A levéltárak anyagaikat az irat eredetét tükröző tárgyi csoportokba, *fondokba* rendezve őrzik. A fondokon belül az iratok állagokat, azon belül csomókat (fasciculusokat) alkotnak, ahol az egyes iratok időrendben követik egymást.

Egy konkrét levéltári irat visszakereséséhez tehát az alábbi adatok szükségesek:

- A levéltár neve és székhelye,
- A fond száma és neve,
- Az állag jelzete,
- A fasciculus száma (ha van),
- Az irat száma,
- Az irat címe (ha van).

Hivatkozás iratok csoportjára:

¹BAZ. M. LVTÁR, Miskolc, XXX. 3. Családtörténeti gyűjtemény. *Leszih Miksa családtörténeti iratai*.

²EV. ORSZ. LVTÁR, Budapest, Tiszai Egyházkerület Levéltára, Hegyaljai Egyházmegye iratai 8. cs. XLIII. csop. *A miskolci gimnázium iratai*

Hivatkozás egy konkrét iratra:

³BAZ. M. LVTÁR, Miskolc, IV. Tanácsi iratok 1201/e, 481/1848 *Követválasztók névsora*.

8.3.2 Hivatkozás levelezésekre

A levelezések három nagyobb kategóriába sorolhatók:

- levéltárakban őrzött nem publikált levelezések,
- nyomtatott könyv formában kiadott levelezésgyűjtemények,
- levelezőlistán publikált levelezések

Nem publikált levelezések

Nem publikált levélre történő hivatkozás hasonló a levéltári iratokra történő hivatkozáshoz.

Kézirat lelőhelye a Ráday Gyűjteményben:

⁴RÁDAY GYŰJTEMÉNY, Budapest. Szemere Tár, 13. köt. 1833. 76. sz. p. 317-320. *Szemere Bertalan levele Szemere Pálhoz* [kézirat]. Pozsony, 1833. okt. 27.

Megjelent levelezésgyűjtemények

Megjelent levelezésgyűjtemény valamely levelére történő hivatkozás hasonlít a gyűjteményes kötetben megjelent tanulmányra történő hivatkozáshoz. A levél keltezését a cím után fel kell tüntetni.

Például:

⁵Szemere Bertalan, ' – levele Klapkához ' 1849. január 15, Miskolc. In: *Szemere Bertalan levelei 1849-1862*. 2. kiad. Budapest : Ráth, 1873. p. 27-28.

Online levelezőlistán publikált levelek és fórumbejegyzések

A levél írójának a nevét a levél tárgyaként megadott cím követi, majd a forrás típusának megnevezése (elektronikus levél) után a levelezőlista nevét, a lista online címét és a megtekintés időpontját kell megadni.

Például:

⁶Nagypál László, *Gépesített bölcsészet*. Elektronikus levél. 2012. október 15. KATALIST <
<https://mail.google.com/mail/u/0/?hl=hu&shva=1#inbox/13a6437f88c4059b>>
(megtekintés: 2012. október 17.)

8.3.3 Könyvre történő hivatkozás számozásos módszerrel

A könyv adatai a hivatkozások jegyzékében:

- Szerző(k) neve. A családnév nyomtatott nagy betűkkel, ezt követően az egyéni név. A *könyv címe* dőlt betűkkel.
- Kiadásjelzés, de csak akkor, ha a könyv nem az első kiadás. (Például: 3. átdolg. kiad.)
- A megjelenés helye,
- A kiadó neve,
- A könyv megjelenési éve,
- Oldalszám(ok), jele: p., vagy pp.

Például:

Referenciaszám felső indexben a dolgozat szövegében:

Galbraith kifejti emlékiratában, hogy.....⁷

A könyv adatai lábjegyzetben:

⁷ John Keneth Galbraith, *Egy kortárs emlékei*. Budapest, Európa, 1988. pp. 446-471.

8.3.4 Könyvrészletre történő hivatkozás

Például:

⁹ RAVASZ János, A reformátusok iskolaügye. In: GAZDA István vál. *Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból*. Budapest, Tárogató. 1996. p. 193. ISBN 9638491 930 2

8.3.5 Folyóiratcikkre történő hivatkozás számozásos módszerrel

Referenciaszám felső indexben a dolgozat szövegében:

„Az 1996-ra kialakított...normatíva 8100 forintról 10800 forintra emelkedett...”⁸

Lábjegyzetben a bibliográfiai adatok:

⁸ MAGYAR Bálint, A közoktatás modernizációjának esélyei a közoktatási törvény módosítása után. *Új pedagógiai szemle*, 47. évf. 2. sz. (1997), p. 6. ISSN 1215-1807

8.4 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

8.4.1 Összefoglalás

Dolgozatában/tanulmányában felhasználhatja másoknak a gondolatait

- szó szerinti idézetként, vagy
- a mondanivaló összefoglalásaként.

Ezek a felhasználási módok keveredhetnek is, de bármelyiket használja, mindig információt kell nyújtania az olvasónak, hogy az idézett gondolat kitől származik és teljes bibliográfiai adatsornak kell tájékoztatnia arról, hogy az idézett gondolat hol jelent meg, illetve hol kereshető vissza. Ez azt jelenti, hogy *ki kell jelölnie egy információs útvonalat*, ami összeköti a tanulmány szövegében idézett gondolatot a hivatkozásjegyzék azon tételével, amely a mű visszakereshetőségét biztosító bibliográfiai adatokat tartalmazza. A világ tudományos életében erre több módszer is kínálkozik, adott esetben folyóiratok, tanulmánykötetek szerkesztői, kiadói sajátos módszereket is meghatározhatnak.

Az ISO szabványok világméretekben elfogadott szabályokat tartalmaznak, így készült ISO-szabvány a hivatkozás formájának szabályozására is, aminek magyarországi adaptációja az 1991. július 1-jétől érvényes MSZ ISO 690. Szabályait ajánlásként fogalmazta meg, nem kötelező érvénnyel.

Ebben a leckében a hivatkozások két leggyakrabban használt módszerével foglalkozunk:

- a "szerző – év", más néven szövegközi zárójeles módszerrel, amit Harvard-szisztémának is szoktak nevezni és
- a számozásos módszerrel.

E rendszerek két fő dologban térnek el egymástól:

1. eltérő az információ visszakeresésének módja és útvonala (az első esetben szerző szerint, a második esetben számsorrend alapján),

2. eltérő a hivatkozott művek bibliográfiai adatait közlő tételek rendezési módja (szerzői betűrend, illetve hivatkozási számsorrend) és ebből eredően a hivatkozott műre történő bibliográfiai adatok helye a tanulmányban.

A „szerző neve – évszám” módszer eljárása szerint a hivatkozás alapját a dolgozat szövegében közölt idézet után kerek zárójelben közölt szerzői név és a mű megjelenési éve képezi, ezek alapján kereshetők vissza a mű bibliográfiai adatai a dolgozat végén elhelyezett Hivatkozások jegyzékéből.

A hivatkozások jegyzéke tartalmában különbözik a felhasznált irodalom jegyzékétől. Bár mindkettő bibliográfia, a *Felhasznált irodalom* fejezet bővebb a *Hivatkozások jegyzéke* fejezetnél. Az előbbi célja, hogy tájékoztatást nyújtson mindarról az irodalomról, amelyet a dolgozat megírásához valamilyen szinten felhasznált.

A számozásos módszer azt jelenti, hogy amikor a dolgozat szövegében másnak a gondolatait idézi, vagy máshonnan vett tényeket közöl, a szövegben közölt idézetet (vagy egyéb adatot) egy felső indexben, vagy zárójelben közölt arab szám köti össze a dokumentum adataival. Ha egynél több hivatkozása van, a számok számsort alkotnak, azaz minden idézet más-más számot kap, mechanikusan növekvő számsorrendben. A számozásos módszer alkalmazása esetén **a hivatkozások jegyzékében** a tételek a hivatkozás sorszáma szerinti növekvő számsorrendben követik egymást.

A jegyzék helye lehet

- lábjegyzet annak az oldalnak az alján, ahol az idézetet közölte, vagy
- a fejezet végén, vagy
- a dolgozat végén.

Ha szó szerint idéz, a forrásdokumentum oldaltartományát is meg kell adni, ahol az idézet olvasható. Ha nem szó szerint, csak saját szavaival mondja el valaki másnak a gondolatait, akkor nem tud pontos oldalszámot megadni. Az oldal jele: p., a pagina latin szó rövidítése. pp. jelet használ, ha a könyv meghatározott oldaltartományaira hivatkozik. A jel ekkor megelőzi az oldal számadatát.

Szó szerinti idézéskor mindig idézőjelben kell közölni azt a szövegrészt, ami más szerzőtől származik. Az idézet után meg kell adni azt az információt, azt a legrövidebb kapcsolódási pontot, amelyen keresztül a hivatkozások jegyzékéből visszakereshetővé válik a közölt idézet forrása.

Bármelyik rendszert választja is, nagyon fontos, hogy legyen következetes, azaz egyazon tanulmányban a két rendszer ne keveredjen, a hivatkozott könyvek bibliográfiai adatait pedig a címoldalról írja le, ne a borítóról vagy a kötéstábláról!

8.4.2 Önellenőrző kérdések

1. Mit jelent a ráutalásos számozásos módszer?
2. Milyen előnyei és hátrányai vannak a számozásos módszernek?
3. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel egy levéltári forrásra?
4. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel nem publikált levelezésre?
5. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel fórumbejegyzésre?
6. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel egy könyvre?
7. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel egy könyvrészletre?
8. Hogyan hivatkozik számozásos módszerrel egy folyóiratcikkre?

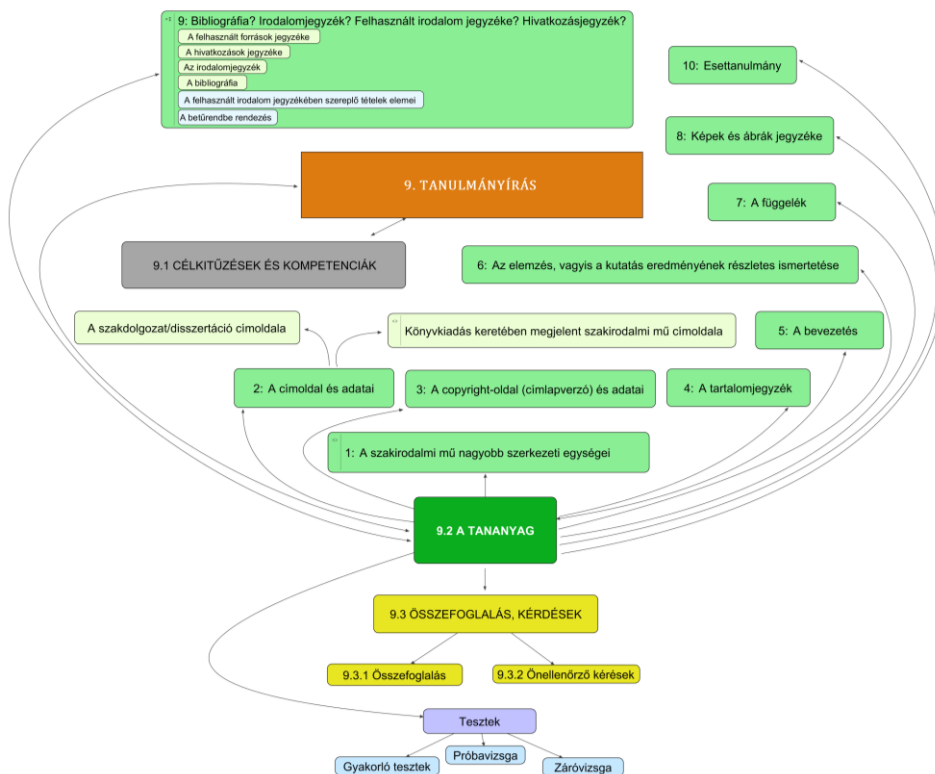

9. TANULMÁNYÍRÁS

9.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

Ez a lecke a szakdolgozat/disszertáció végső formába öntéséhez kíván segítséget nyújtani.

9.2 A LECKE TÉMAKÖREI

37. ábra: Fogalomtérkép

9.2.1 A szakirodalmi mű nagyobb szerkezeti egységei

- Címloldal
- Tartalomjegyzék

- Bevezetés
- A kutatási eredmények részletes ismertetése
- Összefoglalás
- Függelék
- Képek, ábrák jegyzéke
- Felhasznált források jegyzéke
- Hivatkozások jegyzéke
- Felhasznált irodalom jegyzéke

9.2.2 A címloldal és adatai

A szakdolgozat/disszertáció címloldala

Az intézmények általában előírják, hogy mit kell tartalmaznia a címloldalaknak. Dolgozatának beadásakor ezt figyelembe kell vennie!

A címadatokról érdemes megjegyezni, hogy tanulmányának többféle címadata is lehet, úgymint főcím, alcím, esetleg párhuzamos cím, amikor a főcímet más nyelven vagy más írásrendszerben megismétli.

A címadatok közül a *főcím* az elsődleges, azt tipográfiaiailag is ki kell emelni. A tanulmány megírásának folyamatában az *utolsó szakasz* a végleges főcím megfogalmazása. Ez talán furcsán hangzik, de ha figyelembe veszi, hogy a főcímnek a mondanivaló tartalmát kell kifejeznie, akkor világossá válik, hogy azt csak akkor tudja megadni, ha már véglegesítette a tartalmat. Amikor például szakdolgozati témát választ, nem szűken vett címet, hanem *témát* választ. A kutatómunka folyamatában dől el, hogy a témán belül mi lesz az a szűken vett terület, amiről írni fog.

A főcím megfogalmazására érdemes nagy figyelmet fordítani! A főcím a tartalom ígérete is egyben. Ha többet ígér, mint amit a tanulmányában teljesít, félrevezeti az olvasót. Ha pedig kevesebbet sejtet a tartalomról, negatív irányban befolyásolja az olvasót, még mielőtt belekezdett volna az olvasásba.

A túl hosszú főcím zavaró lehet, ezért egy ügyesen megfogalmazott *alcím*-mel kiegészítheti, pontosíthatja, magyarázhatja a rövid főcímet.

Szakdolgozat és disszertáció esetén a címloldalnak a címadatokon kívül információt kell adnia

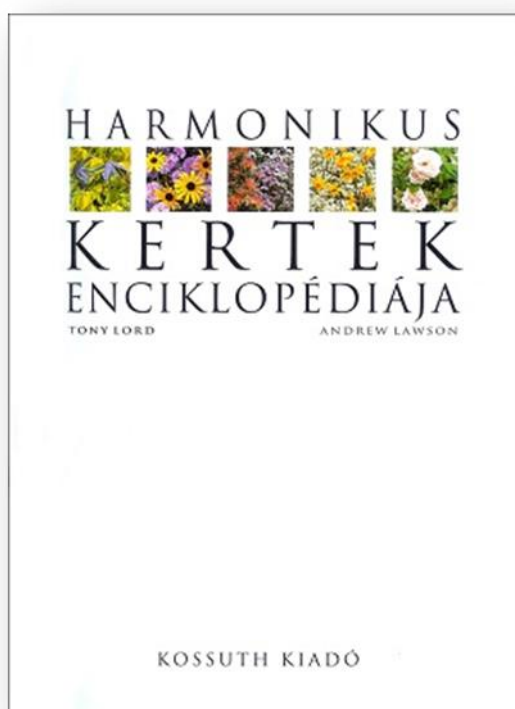
- a szerző nevééről (és szakjáról),
- a fogadó intézmény nevééről,

- a benyújtás évéről és
- a témavezetőről.

Könyvkiadás keretében megjelent szakirodalmi mű címoldala

A címlap homlokoldalát más szóval címoldalnak, idegen szóval rektónak nevezik.

Címoldalnak akkor minősül valamely oldal, ha a főcímen kívül a megjelenési adatok legalább egyikét, többnyire a kiadó nevét (vagy a megjelenés helyét, vagy a megjelenés évét) is tartalmazza.

38. ábra: Megjelenési adat (a kiadó neve) a címoldal alján

A megjelent könyv címadatai

A címoldal a könyv címadatai közül a főcímet, párhuzamos címet, alcímet, egyéb címadatot és esetleg a sorozati címet tartalmazhatja. Ezek a címadatok más-más funkciót töltenek be a dokumentum azonosításakor és annak érdeké-

ben, hogy egymástól megkülönböztethetők és felismerhetők legyenek, tartalmi és formai különbséget kell közöttük tenni, azaz meg kell határozni a fogalmakat.

- ☞ A főcím a címdoldalon közölt, a könyv tartalmára vonatkozó szó, jel, mondat vagy kifejezés, ami a címadatok közül tipográfiaiilag egyértelműen kiemelt. Kiválasztásánál nagyon fontos szabály, hogy a tipográfiai kiemelés alapján *csak több címadat közlése* esetén lehet választani.

Több címadata van a könyvnek, ha ugyanazon a nyelven főcímet, alcímet és egyéb címadatot is közöl, illetve, ha a címeket több nyelven közli, vagy sorozati címet is megad.

Még számos más variáció is előfordulhat, de a főbb típusok ezek. Ha tehát a címdoldalon több címadatot közöl a könyv, akkor válik szükségessé a választás, a címadatok minősítése.

- ☞ Azonos nyelvű címadatok közül főcím a tipográfiaiilag kiemelt cím, de ha ez alapján nem lehet dönteni, akkor a sorrendben elsőként közölt cím minősül főcímnek.

Ha a címdal azonos nyelven több címadatot közöl, akkor azok közül az egyik a főcím, a másik pedig többnyire az alcím vagy az egyéb címadat. Ez utóbbi kettő a tipográfiai megformálás alapján könnyen megkülönböztethető a főcímtől.

- ☞ A különböző nyelvű címek közül a szöveg nyelvével megegyező nyelvű cím lesz a főcím. Ha a szöveg is többnyelvű, akkor többes címdal esetén automatikusan a jobboldali oldalon közölt cím, egy címdal esetén pedig a tipográfiaiilag kiemelt cím a főcím.

A szerzőségi adatok

A címdoldalon a [szerzőségi adatok](#) közül a szerző(k) teljes nevét kell feltüntetni. (Ennek ellenére előfordul, hogy a szerzőnek csak a vezetéknévét közli a címdoldalon a kiadó, a teljes nevet pedig a [verzón](#) tünteti fel.) Ha a könyvnek háromnál több szerzője van, e szerzők neve a címdal helyett a verzón is feltüntethető. Többszerzős műveknél mindig van szerkesztő, összeállító vagy válogató, aki(k)nek a nevét – a megfelelő közreműködői funkció feltüntetésével – a címdoldalon közölni kell, ha a szerzők neve a verzóra kerül.

A leggyakrabban előforduló szerzőségi funkciók:

- || A szerző a mű szellemi tartalmának létrehozója, aki a tartalomért elsősorban felelős, tehát a legfontosabb szerzőségi adat.

Itt nemcsak írásművekre kell gondolni, hanem a szellemi alkotások legszélesebb körére. Ahogyan szerző egy regény írója, úgy szerző a zeneművet megalkotó zeneszerző, a gondolatait képi eszközökkel kifejező grafikus, a fotóművész, de szerző például az Országgyűlés is, az általa elfogadott törvényekkel kapcsolatban.

A közreműködő hozzájárul a szellemi tartalom létrejöttéhez, azt kifejezőbbé, közérthetőbbé teszi

- **illusztrálja,**
- **fordítja,**
- egy vagy több szerző írásaiból **válogatja és összeállítja** a gyűjteményt,
- **sajtó alá rendezi,**
- **közreadja** a művet,
- **szerkeszti** a tartalmat.

A kiadásjelzés

A kiadásjelzés keretében kell közölni a könyvön azokat a kiadással kapcsolatos szerzőségi adatokat, amelyek csak az adott kiadásra jellemzőek, és azt is, ha a könyv tartalma ismételt kiadáskor megváltozik.

A megjelenés adatai

Igen lényeges címoldal-alkotó elem a *megjelenés adatainak* a feltüntetése:

- a megjelenés helye,
- a kiadó neve, illetve emblémája,
- a megjelenés éve.

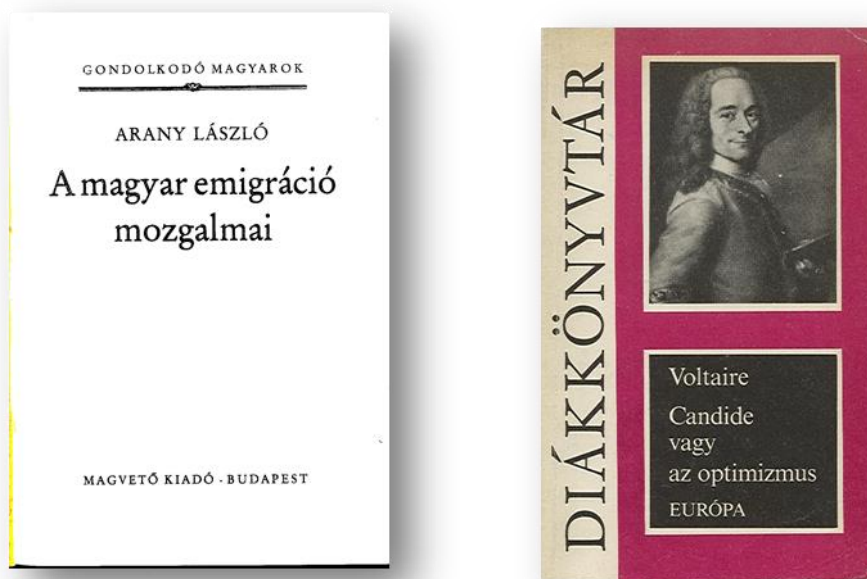
A megjelenés adatait a címoldal alsó részén közlik.

A sorozat adatai

Ha a sorozat adatait a címoldalon tüntetik fel, akkor az a címoldal felső részén, tipográfiailag elkülönítetten jelenik meg, és az alábbi adatokat tartalmazhatja:

- a sorozat címét,
- a sorozati számot (ha van),
- a sorozat szerzőségi adatait (szerkesztőjét, illetve közreadóját. Ez az adat gyakran a verzóra kerül.)

Sorozatcímet a címoldalon kívül a **borító** és a **kötéstábla** is tartalmazhat, de csak a könyv saját címével együtt. Ez esetben azonban a tipográfiai megoldások nagyobb szabadságot kapnak.

39. ábra: Sorozatcím a címoldalon és a borítón

9.2.3 A copyright-oldal (címlapverző) és adatai

☞ A lap hátoldalát idegen szóval verzőnek nevezik. A címoldal hátoldala a címlapverző.

Itt tüntetik fel azokat a szerzői funkcióban levő személyek és testületek nevét, akik és amelyek a címoldalon nem szerepeltek. Leggyakrabban a fordító, a szerkesztő, az elő- és utószó írója, az összeállító, az illusztrátor stb. neve szerepel itt, de a verzőra kerülnek a hivatkozások, a magyarázó jegyzetek, az irodalomjegyzék összeállítójának a nevei is.

Idegen nyelvből fordított művek esetén a verzőra kerülnek a **fordítás alapját képező kiadás adatai** is.

A verzőn tüntetik fel a könyv nemzetközi azonosító számát, az **ISBN**-t. Ha a könyv sorozat keretében jelent meg, a sorozat is kap nemzetközi azonosító számot, az **ISSN**-t. Mindkettő feltüntethető a kolofonban is, de ha a könyvnek

ISBN-je és ISSN-je is van, e két azonosító számot együtt, ugyanazon a helyen kell közölni.

Ugyancsak a verzón van a helye a szerzői jogra vonatkozó adatoknak, amelyek a © copyright-jel után olvashatók. Erről ezt az oldalt copyright-oldalnak is nevezik.

9.2.4 A tartalomjegyzék

Szépirodalmi művekben a tartalomjegyzék helye a kötet végén, szaktudományos munkákban pedig az elején, a címoldal után van. Ennek az az egyszerű oka, hogy az írásmű kézbevétele után azonnal áttekintést ad a tanulmány szerkezetéről. A tartalomjegyzéket mindig szövegszerkesztővel készítse, így többféle mutató és áttekinthető stílusból tud választani és az oldalszám is automatikusan generálódik. Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha a fejezeteket, alfejezeteket is a megfelelő címsor-stílussal szerkesztette.

9.2.5 A bevezetés

Mielőtt egy hosszabb-rövidebb tanulmányt elkezd olvasni valaki, szeretne áttekintést kapni arról, hogy

- a téma hol helyezkedik el a megelőző kutatások rendszerében,
- miben volt egyetértés vagy vita a téma korábbi kutatói között,
- mi volt a célja a vizsgálattal,
- azt milyen módszerrel folytatta és ezzel összefüggésben szükség lehet a források részletesebb bemutatására, végül
- célszerű saját eredményeinek nagyon rövid összefoglalása, mintegy az olvasó további érdeklődésének fenntartása érdekes mondanivaló ígéretével. Itt a szerző nagyon röviden előrevetíti, hogy miről fog írni a téma részletes kifejtése során.

9.2.6 Az elemzés, vagyis a kutatás eredményének részletes ismertetése

Mindenekelőtt elengedhetetlen anyanyelvünk magas fokú ismerete! Ha szükséges, tanulmányozzon stilisztikai könyveket!

Rendkívül bosszantók, adott esetben meg is rendíthetik a szerző szakmai megbízhatóságába vetett bizalmat a helyesírási hibák, elgépelések, az alany és az állítmány egyeztetésének hiánya, a múlt és a jelen idő indokolatlan váltogatása, a sűrűn előforduló vesszőhibák, a pongyola fogalmazás. Sajnos helyesírás-

sunkra, stílusunkra negatív befolyást gyakorolnak az sms-ek, ahol kevés karakterrel sokat szeretnénk üzeni, ezért bizonyos szavakat már csak kezdőbetűjük helyettesít. Ez nem járható út, ha tudományos munkát végzünk!

Soha ne hagyatkozzon a szövegszerkesztő helyesírás-ellen-őrzőjére! Önmagában értelmes szó adott szövegkörnyezetben értelmetlen mondatot eredményezhet!

A kutatási eredmény leírásának világos okfejtéssel, a szakkifejezések megfelelő használatával kell történnie. A mondanivaló áttekinthetőségét elősegíti, ha a dolgozatot fejezetekre, illetve alfejezetekre bontja. Már a fejezet, illetve alfejezet címe is sok mindent elárul a mondanivalóról, mintegy előre összefoglalja azt, orientálja az olvasót.

Nehézséget szokott okozni a számszerű adatok szöveges elemzése. A számszerű adatok halmazában az olvasót ellenőrizhető módon el kell igazítani. Biztosítani kell, hogy a szerző számításait az olvasó maga is ellenőrizhesse, utószámításokat végezhesen (ha akar). A kutatási eredmény részletes leírásában az *adatok – elemzés – értelmezés* hármas egységét biztosítani kell. Ezek az egységek nem élhetnek önálló életet, egységes egésszé kell összeállniuk a szöveggel.

Konkrétabban: számszerűsíthető adatait közölheti táblázatokban, grafikonok, diagramok formájában, de csak illusztrációként és a szövegnek azon a részén, ahol az elemzés ezt az illusztrációt megkívánja.

Az azonosíthatóság érdekében adjon címet és sorszámot a táblázatoknak és az ábráknak. Ezzel saját dolgát is megkönnyíti, mert a szövegben egyszerűen tud azokra hivatkozni. Áttekinthetőbb a mondanivaló, ha a táblázat megelőzi azt a szöveget, amelyik értelmezi azt.

A tanulmány lényeges (mert önálló gondolkodást tükröző) része saját következtetéseinek a levonása. Ezért ennek kifejtésére különös gondot kell fordítania.

És végezetül foglalja össze röviden mindazt, amit elmondott, különös hangsúlyt fektetve az elért eredményekre.

Olvassa át dolgozatát ismételten, hogy kiderüljenek a megfogalmazás-beli buktatók, elgépelések!

9.2.7 A függelék

Míg a tanulmány szöveges részének a feladata a kutatási eredmények ismertetése, a következtetések levonása, a mondanivaló bizonyítása, addig a függelék feladata, hogy a bizonyításhoz konkrét adatokat, tényeket és egyéb

bizonyító erejű dokumentumokat közöljön. Ezeknek olyan esetekben van jelentőségük, amikor nem nyomtatásban megjelent dokumentumra hivatkozik, vagy eredményeit empirikus kutatással érte el és azt szeretné bizonyítani konkrét adatokkal.

Függelékbe tehát túlnyomórészt olyan adatok kerülnek, amelyek

- konkrét információkkal támasztják alá a szöveges részben leírtakat, segítenek az ott közölt adatok értelmezésében, megértésében,
- adatokat közölnek vagy összegyűjtött adatok elemzését teszik közzé (kérdőíves vizsgálatok, felmérések adatainak elemzése),
- nyomtatásban meg nem jelent iratok (például levelek az érintettek hozzájárulásával), amelyeknek adatai nem kerülnek be a tanulmány bibliográfia részének tételei közé.

Ezekre a függelékbe került nem publikált dokumentumokra ilyesféle hivatkozás történhet a szövegben:

"A felmérés (1.sz. függelék), amelyet 80 családnál végeztünk és a válaszok (2. sz. függelék) világosan jelzik, hogy..."

Vagyis az 1. sz függelékben látható az a kérdőív, amellyel a felmérést végezték, a 2. sz függelék pedig a válaszok összesítését tartalmazza.

Például:

A 2. sz függelékben:

3. sz. kérdés: Az elmúlt egy hétben vásárolt-e Julius Meinl-csomagolású tejet?

A 80 megkérdezett családból 75 válaszolt a kérdésre:

45 nem

25 igen

5 nem tudja

Ne szaporítsa a függeléket olyan dokumentumok közlésével, amelyeknek nincs bizonyító erejük a szöveges rész állításaival szemben!

9.2.8 Képek és ábrák jegyzéke

Ha dolgozatában több ábra és kép van, érdemes jegyzéket készíteni a könnyebb visszakereshetőség érdekében. A szövegszerkesztővel ezt a munkát

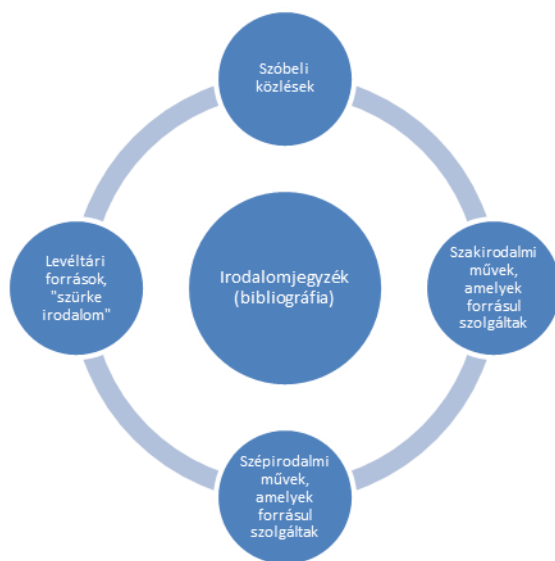
automatikusan elvégeztetheti, dolgozatának információs értékét pedig növelheti.

9.2.9 Bibliográfia? Irodalomjegyzék? Felhasznált irodalom jegyzéke? Hivatkozásjegyzék?

Adott esetben már nem egészen kezdő kutatóknak is gondot okozhat, hogy mi kerüljön a dolgozat végén elhelyezett forrásjegyzékbe, hivatkozásjegyzékbe, mi az irodalomjegyzékbe. Gondoljuk végig, mi a célunk ezekkel a jegyzékekkel és akkor világosabbá válik, mit kell tenni!

A hivatkozásjegyzék és az irodalomjegyzék viszonya

A hivatkozások jegyzéke egy összefoglaló elméleti elnevezés, ami alatt elsődleges források és feldolgozások egyaránt értendők.

40. ábra: A hivatkozások jegyzékének tartalma

Egy társadalomtudományi dolgozat legértékesebb részét a szerzőnek azok a gondolatai jelentik, amelyek eredeti források elemzése után saját véleményét tükrözik. Ezért ezeket a forrásokat célszerű külön jegyzékbe foglalni, így a *forrásjegyzék* a levéltári, irattári, vagy más, meg nem jelent elsődleges forrásokat tartalmazza.

A saját vélemény kialakulását befolyásolják más szerzők munkái. Azt már az előző fejezetben is kifejtettük, hogy a szakmai etika úgy kívánja, hogy az elő-

ző kutatások eredményeire hivatkozunk (akár más szerzők munkái azok, akár a sajátunk)! Amit a dolgozat megírásához olvasott, tanulmányozott, valamilyen szinten beépül dolgozatába. Szakirodalmi mű irodalomjegyzéke csak azokat a műveket tartalmazza, amelyekre a szövegben hivatkozás is történt. Ennek az irodalomjegyzéknek nem feladata a megjelent szakirodalom ajánlása, azt az önállóan megjelenő ajánló bibliográfiák végzik. Ha hivatkozási módnak a Harvard-szisztémát, vagy a ráutalásos számozási módszert választotta, egyértelmű, hogy a szöveg megfelelő helyein elhelyezett szűkszavú hivatkozási adatot valahol visszakereshetővé kell tenni. Erre szolgál a dolgozat végén, vagy nagyobb terjedelmű munkák esetén a fejezetek végén elhelyezett *irodalomjegyzék*. Ez utóbbi megoldás hátránya, hogy egyrészt keresgélni kell a kérdéses fejezet végét, másrészt óhatatlanul előfordulnak ismétlések, ha egy műre többször is hivatkozik a szerző, harmadrészt nem láthatók együtt azok a művek, amelyeket a szakirodalmi hivatkozás mélységéig felhasznált a szerző. Végjegyzetként ezek a hátrányok kiküszöbölhetők.

Közvetlen számsorrendes hivatkozásnál (amikor a hivatkozás lábjegyzetben történik) nem szoktak összesített irodalomjegyzéket összeállítani.

Egyetlen komoly szaktudományos munka sem képzelhető el irodalomjegyzék (hivatkozások) nélkül! Az irodalomjegyzék már a nevével is orientál: másodlagos forrásokat, azaz szakirodalmi feldolgozások adatait tartalmazza. A dolgozat/tanulmány hitelességéről, megbízhatóságáról, a szerző kutatómunkájának alaposságáról az első benyomást az irodalomjegyzék adja. Ez nem csupán számszerű adat a felhasznált másodlagos forrásokról, hanem kép arról, hogy a szerző a szaktudomány lektorált, más szaklapok által szemlézett folyóiratait, tudományos fórumok, kiadók kiadványait használta-e forrásul, vagy éppen azt, ami legkönnyebben elérhető volt. Már az irodalomjegyzék áttekintése után is megrendülhet a bizalom a szerzőben, ha irodalomjegyzéke tételeinek szerkesztése nem szabályos, vagy nem a szakmai közvélemény által elfogadott szerkezetben készült, adatai hiányosak, vagy értelmezhetetlenek.

A bibliográfia

De ezek után mi a bibliográfia?

Igen leegyszerűsítve a kérdést:

- **meghatározott szabályok szerint szerkesztett irodalomjegyzék, ami a téma megjelent irodalmáról tájékoztat. Megjelenhet önállóan, ekkor mutató segítségével lehet benne keresni, de rejtett bibliográfiaként a dolgozat, vagy a fejezet végén van a helye. Ekkor természetesen nem tartozik hozzá mutató. A rejtett bibliográfia feladata nem a téma teljes irodalmának a**

feltárása, hanem csak annak az irodalomnak az összegyűjtése, amire a szövegben hivatkozás történt, azaz ami a szerző gondolataira hatást gyakorolt.

A *hivatkozott irodalom jegyzéke* tehát egyfajta bibliográfia, amibe csak azoknak a műveknek az adatai kerülnek, amelyekből idézett is, vagy valamilyen okból szükség volt rájuk hivatkozni. Az irodalomjegyzék a felhasznált források jegyzéke után következik.

Ha hivatkozásjegyzéket is készítene és mellette még irodalomjegyzéket is összeállítana, az irodalomjegyzékben meg kellene ismételni a hivatkozásjegyzékben feltüntetett művek adatait, ami fölösleges. Emellett a dolgozat olvasója számára nem világos, hogy az irodalomjegyzékben feltüntetett műveknek mi volt a válogatási szempontja.

Az irodalomjegyzék tehát tulajdonképpen egy bibliográfia, egy olyan hivatkozásjegyzék, ami áttekintést ad arról az irodalomról, amiből szó szerint idézett, konkrét, számszerű adatokat vett át, vagy egyszerűen csak gondolati tartalmat közölt, ami hatást gyakorolt gondolataira. Adatainak alkalmasnak kell lenniük a dokumentum azonosítására. A tételek elrendezése szerzői betűrendes, így a szövegközi hivatkozás alapján a visszakereséskor a hivatkozott szerző neve alapján könnyen megtalálható a keresett mű. A *Felhasznált irodalom* – vagy egyszerűen csak *Irodalomjegyzék* – fejezet ebben a felfogásban csak azokat a forrásokat tartalmazza, amelyekre a szövegben hivatkozás is történt.

Az elsődleges (például levéltári) forrásokat viszont ajánlatos külön *forrásjegyzékben* feltüntetni.

Adott esetben a kiadók, konzulensek speciális hivatkozási előírásait figyelembe kell venni!

A felhasznált irodalom jegyzékében szereplő tételek elemei

A tanulmány végén közölt bibliográfia célja azoknak az információknak a közvetítése, amelyeken keresztül a művek visszakereshetők és azonosíthatók. A bibliográfia-tételnek ezért a dokumentum jellegéhez igazodóan tartalmaznia kell mindazokat az adatokat, amelyek azonosítják és visszakereshetővé teszik a dokumentumot. Például nyomtatott könyv esetében tartalmaznia kell

- a szerző nevét,
- a mű címét,
- a megjelenés helyét,
- a kiadó nevét,
- a megjelenés évét,

- az oldalszámot,
- az ISBN-t.

A tételeket elláthatja sorszámmal is, de ez nem elsőrendű követelmény.

A felhasznált irodalom jegyzéke általában szerzői betűrendben tartalmazza a tételeket. A betűrendbe rendezés azonban nem is olyan egyszerű, mint amilyennek látszik. Ez különösen akkor okoz gondot, ha szerző hiányában a cím képezi a betűrendbe rendezés alapját. Az alábbiakra oda kell figyelni:

A címkezdő névelőt (minden nyelvterületen) figyelmen kívül kell hagyni a betűrendbe rendezéskor, azaz a névelő utáni első szó határozza meg a tétel betűrendben elfoglalt helyét.

A számmal kezdődő cím – mivel a szám nem illik bele az abc-be – megelőzi a betűket. Nem tesznek különbséget arab és római szám között, a rendezés a számok növekvő sorrendjében történik.

A szimbólummal kezdődő cím megelőzi a számokat.

A betűrend nagyobb egységei tehát:

1. szimbólumok,
2. számok,
3. betűk.

9.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

9.3.1 Összefoglalás

A lecke a szakirodalmi mű nagyobb szerkezeti egységeinek leírásával foglalkozik.

A szakdolgozat formai elemeit az intézmények határozzák meg.

A megjelent könyv címoldalának vannak kötelező alkotóelemei:

- a) a főcím és
- b) a megjelenési adatok valamelyike: megjelenés helye, kiadó neve, vagy a megjelenés éve.

Szakirodalmi mű tartalomjegyzéke a dokumentum elején, a szépirodalmi műé a végén található. Tanácsos a szövegszerkesztő tartalomjegyzék-készítő opcióját használni, amelynek során beállítható a tartalomjegyzék stílusa, a fő- és alfejezetek szintjei és választani lehet, hogy oldalszámra hivatkozzék-e, vagy hipertextes formában link vezessen-e a tartalomjegyzéktől a fejezethez.

A bevezetés információt nyújt a hipotézisről, a kutatás menetéről, a felhasznált források köréről, a munka céljáról.

A kutatási eredmény leírásának világos okfejtéssel, a szakkifejezések megfelelő használatával kell történnie. A mondanivaló áttekinthetőségét elősegíti, ha a dolgozatot fejezetekre, illetve alfejezetekre bontja. A tanulmány lényeges része saját következtetések levonása, ezért a főrész zárásaként foglalja össze röviden mindazt, amit elmondott, különös hangsúlyt fektetve az elért eredményekre.

Olvassa át dolgozatát ismételten, hogy kiderüljenek a megfogalmazás-beli buktatók, elgépelések!

A függelék feladata, hogy a bizonyításhoz konkrét adatokat, tényeket és egyéb bizonyító erejű dokumentumokat közöljön. Túlnyomórészt olyan adatok kerülnek ide, amelyek konkrét információkkal, elsődleges forrásokkal támasztják alá a szöveges részben leírtakat, segítenek az ott közölt adatok értelmezésében, megértésében.

Képek, ábrák jegyzékének összeállítása nem kötelező, de növelheti dolgozatának információs értékét.

A felhasznált források jegyzéke az elsődleges források, a hivatkozások jegyzéke pedig azoknak a forrásoknak az adatait tartalmazza, amelyekből idézett. A felhasznált irodalom jegyzéke a témában való tájékozódás során elolvasott műveknek a bibliográfiája.

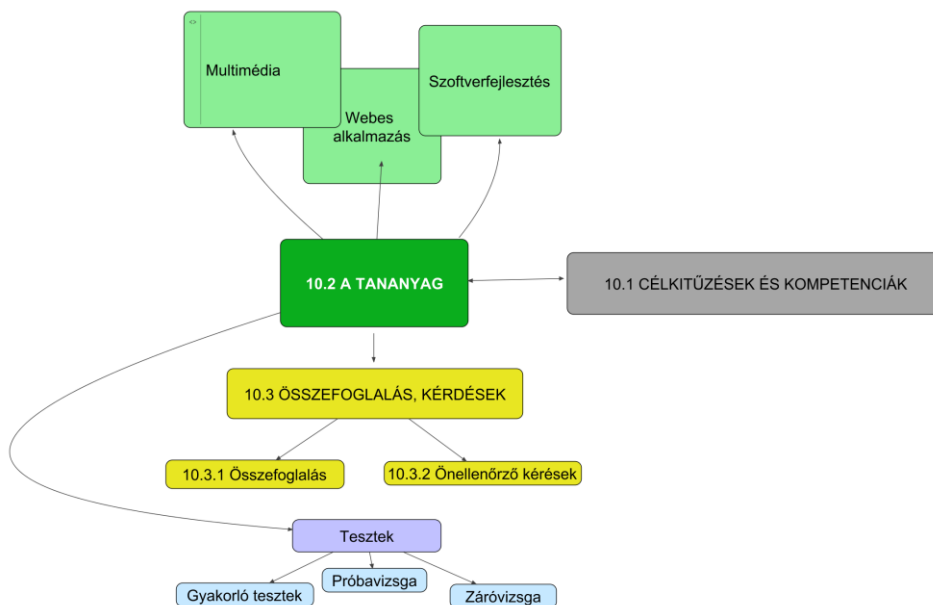
9.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Melyek a nagyobb szerkezeti egységei egy szaktudományos munkának?
2. Melyek a címloldal-képző adatelemek?
3. Szaktudományos munkákban általában hol található a tartalomjegyzék?
4. Mi a dolgozat bevezetés fejezetének a célja?
5. Sorolja fel, hogy mire kell különös figyelmet fordítani a téma kifejtése során!
6. Milyen információt szolgáltat a képek jegyzéke?
7. Mi a bibliográfia?
8. Mit tartalmaz a hivatkozásjegyzék?
9. Mit tartalmaz a forrásjegyzék?
10. Mit tartalmaz a felhasznált irodalom jegyzéke?

10. MELYIK PLATFORMOT VÁLASSZAM?

10.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

Multimédia – webes alkalmazás – szoftverfejlesztés? Értékes munkát al-
kothatunk, ha a szakdolgozatunkat kiegészítjük egy produktum elkészítésével. A
fejezet célja segítséget nyújtani, hogy mit kell végig gondolni a platform, illetve
az alkalmazás kiválasztása során.

41. ábra: Fogalomtérkép

10.2 TANANYAG

10.2.1 Multimédia

A multimédia-készítés fénykorát a 2000 év fordulóján élte. Azonban a mai napig fontos megjelenési formája az informatikai alkalmazásoknak. Ennek egyik oka, hogy a multimédia-készítés szabályai nem évülnek el. Érdekes betartani az ajánlott lépéseit még az esetben is, ha a végcél nem egy multimédia alkalmazás exe formátumában fog testesülni.

Másik részről a mai napig számos olyan terület létezik, ahol multimédiákat használnak. Az alapszabálya a „több érzékszervre hat”-ás a technika fejlődésének köszönhetően egyre inkább ki tud teljesedni.

Gondoljunk csak a játékprogramok területére. Egy kinect játékszoftver bemeneti eszköze maga az ember, és nem kell az egérre vagy billentyűzetre korlátozni az alkalmazást. A multimédiás programok leggyakrabban DVD formájában jelennek meg. Ez is garantálja a további hosszú felmaradását, mivel fizikai védelemmel, másolás elleni chiprendszerrel láthatják el a termékeket, ami ha nem is jelent tökéletes védelmet, de az informatika terén nem olyan jártas személyek számára tényleges korlátot jelent. Míg a DVD-t lassan leváltja a blueray, a kompakt disc-ek eltűnése nem prognosztizálható.

Nemcsak a játékszoftver készítése esetén gondolhatunk multimédiafejlesztésre, konferenciákon és egyéb bemutató helyeken még mindig ez a legjobban használható szóróanyag a cég tevékenységének bemutatására.

Nagyon fontos felhasználási területe az oktatás. Az ismeretátadás több érzékszervre ható előnyeit kihasználva a diákok számára egy érdekes, és informatív anyagot lehet kihasználni. A drága kísérletek számítógépen történő bemutatása sokkal olcsóbb megoldás, hiszen a reprodukálása nem kerül pénzbe a kísérletekkel szemben. Az interneten elérhető szimulációkhoz képest pedig látványosabb és hosszabb terjedelmű kísérletek bemutatására van lehetőség multimédiát készítve, hiszen az optikai lemezzel történő bemutatás jóval gyorsabb, mint a netes lejátszás.

„Az oktatásban a számítógép alapú (CBT) tréningek révén jelent meg, mely kezdetben lokális, majd hálózati online formában is elérhető formát öntött. A multimédia mára már a mobil (celluláris) eszközökön is elérhető.

Az oktatási célú alkalmazással egy időben jelent meg a marketingkommunikáció szakterületén és a képzőművészetekben. Ez utóbbiban a performance-okban kapott fontos szerepet, azáltal, hogy több médiumot használtak fel egyszerre. Az oktatáson kívül széleskörűen alkalmazzák a szórakoztatóiparban, ahol az interaktivitás révén a felhasználó aktív játékosná változhat. Fontos szerepe van a tervezés, gyógyítás, és tudományos kutatások területén is.”³⁴

10.2.2Webes alkalmazás

A második fejezetben szó esett arról, hogy olyan témát érdemes választani szakdolgozati munkánk, mellyel profitálhatunk is. A webes alkalmazásfejleszt-

---

³⁴ Forgó Sándor, Lengyelne Molnár Tünde: Multimédiafejlesztés. Eger: Médiainformatika Intézet 2013.

tés biztosan ez a kategória. Szinte minden cégnek van weboldala (ha nincs akkor különösképpen igaz), melyet a képzés során tanult friss ismeretek birtokában átalakítható, fejleszthető. Már meglévő honlap esetén érdemi része lesz a záró munkánknak a jelenlegi honlap hibáinak feltárása, elemzése, majd az új struktúra kialakítása. Ha olyan jó honlappal rendelkezik a cég, hogy ez a terület nem az igazi, akkor nézzük meg olyan szemmel a web-struktúrát, hogy nincs-e hiány a szolgáltatások terén. A képzés során tanult weblapkészítési, web-programozói illetve webbiztonság témakörei kellő alapot adhatnak a fejlesztésre.

Ha webes alkalmazás fejlesztésébe kezdünk, az első probléma amivel meg kell küzdenünk a platformfüggetlenség közel sem egyszerű terepe. A két legfontosabb problémája a webes platformfüggetlenségnek:

- Az animációk kérdése. Az apple cég hajthatatlansága a flash animációkkal szemben, komoly fejtörést jelent a programozóknak. A megoldást a HTML 5. platformfüggetlen felülete, ami azonban egyelőre nem olyan elterjedt, hogy tényleges megoldást jelentsen, ráadásul a nem minden böngésző támogatja.
- A másik probléma a böngészők színes világa. Hogy kivédjük a böngészők eltérő megjelenítéséből adódó meglepetéseket, minél szélesebb skálán teszteljük elkészült anyagunkat.

Weblap készítésekor ügyelni kell az akadálymentességre. Ez a szempont kiemelt szerepet kap a társadalom gondolkodásának alakítása során, melyre érdemes figyelni, és elébe menni. Egy akadálymentes weboldal minden cég számára a pozitív gondolkodásmódot, a részletekre ügyelést jelenti a felhasználók szemében. A közsféra területén pedig kormányrendelet van előkészítésben, mely minden állami intézmény honlapját kötelezné az akadálymentes felület átalakítására.

Az akadálymentes weboldal nem a sárga mosolygó ikonhoz tartozó második weboldal elkészítését jelenti. Akkor jó igazán a weboldal, ha már eleve az akadálymentesség alapelveit betartva hozzuk létre. Az akadálymentesség alapelveit a WCAG szabvány határozza meg. A jelenleg érvényben lévő WCAG 2.0 útmutatóját az alábbi linken lehet elérni:

<http://www.w3.org/TR/WCAG20/>

A szabvány magyar nyelvű alapelveit is elérhetjük:

<http://www.w3c.hu/forditasok/WCAG20/>

10.2.3 Szoftverfejlesztés?

IT szakon kiemelkedő zárása a képzésnek, ha egy szoftver kifejlesztésére, továbbfejlesztésére szánjuk rá magunkat. Meg kell keresni azt a területet melynek programokkal történő támogatása terén hiányt tapasztalunk. Ha sikerül meglátni a piaci szegmenst is a program mögé, annak egyrészt meg van az előnye, hogy tökéletesen alkalmaztuk a második fejezet tanácsát („Legokosabban akkor járunk el, ha találunk egy olyan területet, amelyben való elmélyülés egyben a karrierépítésünket is szolgálja.”), illetve rögtön a közvetlen felhasználók igényeinek megfelelően alakíthatjuk ki a tevékenységeket. Gondoljuk végig a szoftverfejlesztés tantárgy tematikáját, és tartsuk be alapelveit.

10.2.4 Melyik válasszuk?

A bemutatott három terület közti választást eldönti a témakör, és az igény. A konkrét kérdés abban nyilvánul meg, hogy milyen szoftverrel dolgozzunk, milyen platformot válasszunk. A kérdéssel foglalkoztunk a multimédiatárgy keretén belül is, idézzük fel a legfontosabb szempontokat! Mérlegelni kell, hogy a választandó szoftver...

- Milyen mélységben programozható?
- Milyen formátumokat kezel úgy bemenetként, mint output-ként.
- Alkalmas-e speciális látványelemek alkalmazására?
- Használhatunk-e valódi adatbázisokat, pl. tudunk-e beolvasni DB állományokból adatokat?
- Kezel-e 3D-s objektumokat?
- Mennyibe kerül?

10.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

10.3.1 Összefoglalás

A fejezet tartalma akkor ad hasznos tanácsokat, ha mestermunkánk túl lép a szakirodalmi feltáráson, és informatikai alkalmazás készítésével egészíti ki az írásos munkát.

Akkor lehet a kivitelezés tökéletes, ha jól sikerül megfogni azt a területet ahol fel is használhatják majd az alkotásunkat. Keressük a piacot, és válaszoljunk az igényeire!

10.3.2Önellenőrző kérdések

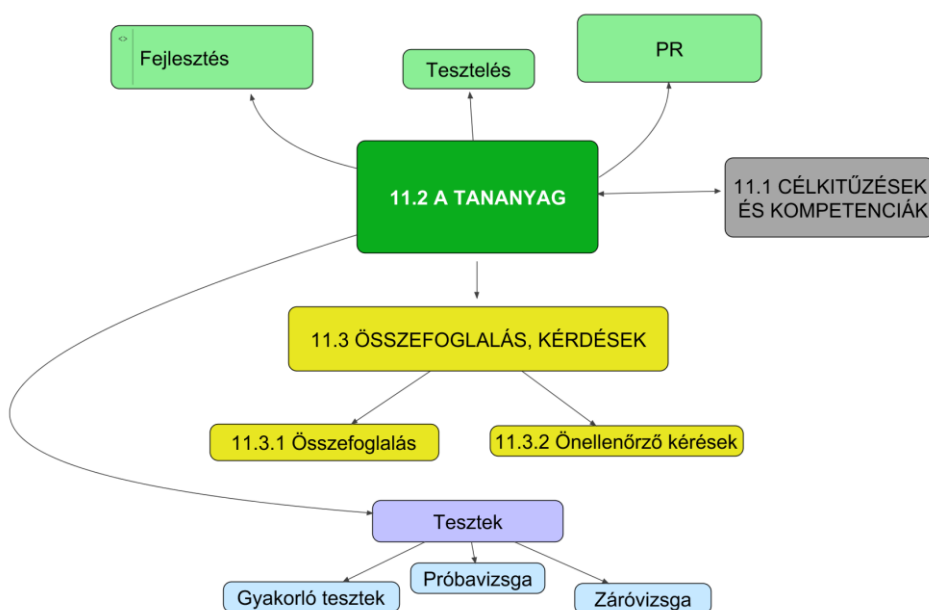
1. Miért okoz problémát weblapszerkesztés során az animációk kérdése?
2. Milyen elveket kell szem előtt tartani weblapszerkesztéskor?
3. Mit mérlegel a megfelelő szoftver kiválasztása során?

11. TESZTELÉS. UTÓMUNKÁLATOK. A PROJEKTMUNKA PR-JA

11.1 CÉLKITŰZÉSEK ÉS KOMPETENCIÁK

A fejezetben átnézzük a kész produktum megjelentetése előtt illetve után elvégzendő feladatokat, valamint áttekintjük azokat a lehetőségeket, melyeket kihozhatunk termékünkéből.

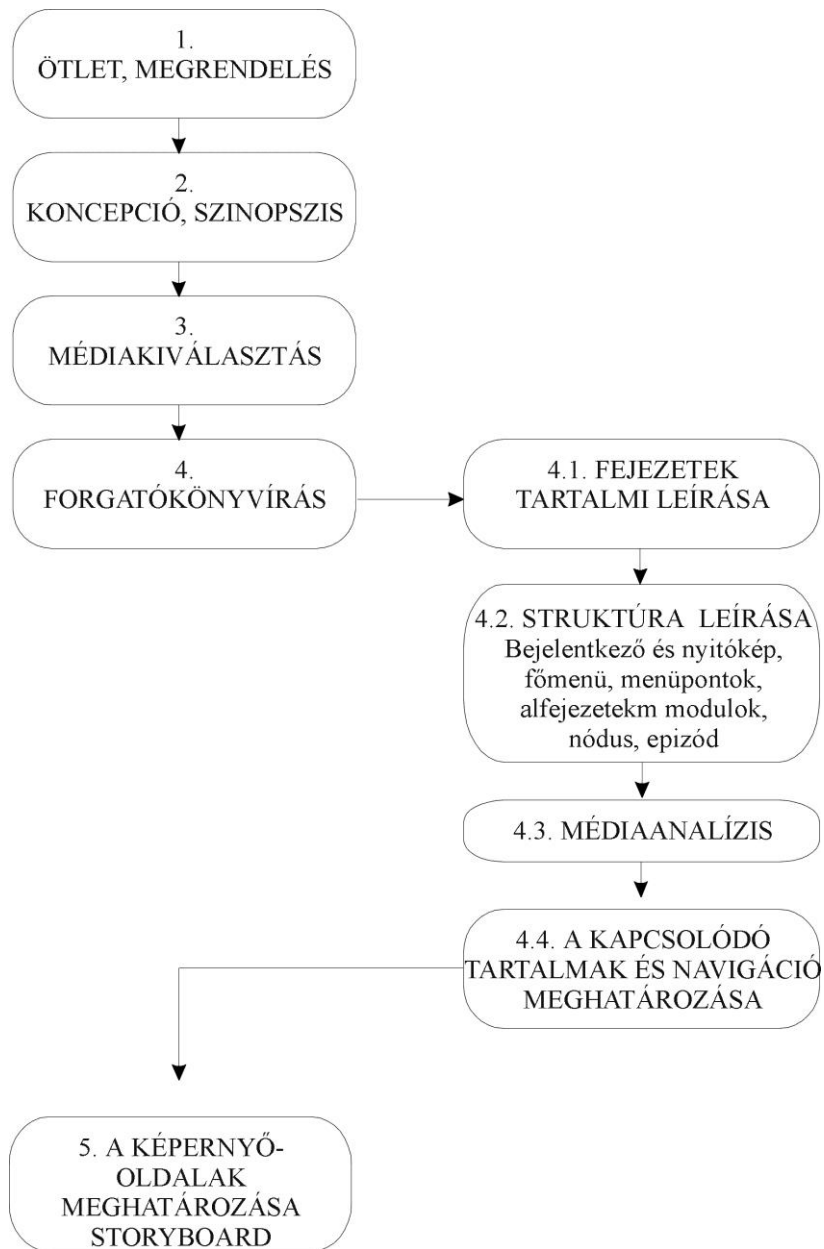

42. ábra: Fogalomtérkép

11.2 TANANYAG

11.2.1 Fejlesztés lépései

Ha informatikai alkalmazást fejlesztünk, akkor fontos, hogy betartsuk a fejlesztés lépéseit! Az alábbi ábra a multimédiafejlesztés lépéseit mutatja be, de ha a termékünk webfejlesztés vagy szoftverfejlesztés eredményeként áll elő, akkor is be kell tartani őket.

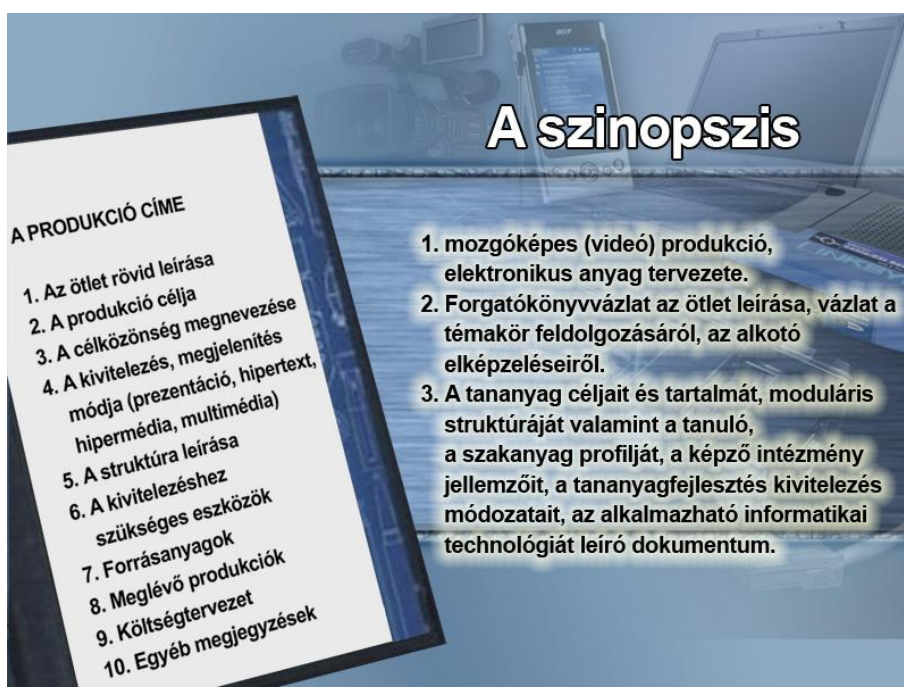

43. ábra: A multimédia tervezésének lépései

Az első lépés mint már az előző fejezetekből is kiderült az ötlet, megrendelés, mely alapját adja a munkánknak.

Ezt követően kell megfogalmazni a konkrét feladatot melyet meg fogunk valósítani, és készíteni egy tervet amely a munkánk részletes leírását tartalmazza.

„A szinopszis tartalmazza az ötlet rövid leírását, célját, struktúráját, a célközönség megnevezését, kivitelezési, megjelenítési módját, a kivitelezéshez szükséges eszközöket, forrásanyagokat és a várható költségeket.”³⁵

44. ábra: Szinopszis

A médiakiválasztás a multimédiafejlesztés egyik legfontosabb eleme, de a webfejlesztés és a szoftverfejlesztés során is meg kell hozni azt a döntést, hogy milyen dokumentumokat lehessen elérni, milyen űrlapok kerüljenek kitöltésre, milyen képek, videók kerüljenek bemutatásra, azaz a mediális tartalmát tervezzük meg a végső produktumnak.

A következő feladat a fejlesztés lépéseinek meghatározása. Milyen menüpontjaink lesznek? Milyen beviteli űrlapok? Milyen információt teszünk nyilvánossá? Melyik oldalról melyik oldalra lehet eljutni? Hogyan fog felépülni a nyitó oldal? ... Ezeket a kérdéseket végig kell gondolni, és egy forgatókönyvben rögzíteni, mely a további munka alapját kell, hogy jelentse.

³⁵ Forgó Sándor, Lengyelne Molnár Tünde: Multimédiafejlesztés. Eger: Médiainformatika Intézet 2013.

Utolsó lépés a konkrét képernyő oldalak megtervezése, illetve szoftver esetén a kommunikációs interface előállítása.

11.2.2 Tesztelés

Ha túl jutottunk az előző lépéseken, és az eredmény is összeállt, akkor következhet a tesztelés.

„A tesztelés során összetett, mindenre kiterjedő ellenőrzésnek kell alávetni a programot. Ebbe beletartozik a nyelvi-stilisztikai, műfaji és a működésbeli vizsgálat. A nyelvi-stilisztikai ellenőrzést az olvasószekesztő ellenőrzi, a műfaji szempontot az elektronikus rendezéssel foglalkozó szakember. Itt meg kell vizsgáltatni a vizuális és narratív elemek összhangját, egyensúlyát, a súlypontosítást és az esztétikumot egyaránt. Ügyelni kell a technikai pontatlanságokra (képvágás, kameramozgás egyenletessége, kompozíció), színdinamikai, vizuál-ergonómiai vezérelvek betartására.

A működés vizsgálata során először azt ellenőrzik, hogy az alkalmazás a megadott módban működik-e. Ellenkező esetben ki kell javítani az alkalmazás használatát nehezítő megoldásokat.”

A fenti ellenőrzések után következhet a célcsoporton történő tesztelés. Olyan személyekkel kell kipróbáltatni, akik használni fogják a kész programunkat. Nem elég a programozó társunkkal megnézetni!

Ha megnézzük a folyamatábráját a fejlesztésnek, láthatjuk hogy a tesztelést a felfedezett hibák javítása követi, szükség esetén iteratív módon újra kell tesztelni, és javítani.

11.2.3 Utómunkálatok

Ha kész a végső verzió, akkor következhet az output előállítása. Ez több a munka CD-re írásánál, hiszen el kell döntenünk melyik információhordozó lesz a tökéletes platform. Milyen borítót készítsünk, ha CD mellett döntöttünk? Milyen URL-t használunk ha weboldalt készítettünk? Illetve az esetek többségében a szakdolgozatban az elkészült produktumot be is kell mutatni, nem elegendő mellékelni. A bemutatás során térjünk az előző alfejezetben ismertetett lépésekre, írjuk le a kivitelezésük vezérelveit, valamint a gyakorlatban előállt színopszist, forgatókönyvet. Mutassuk be milyen szoftverrel dolgoztunk, őszintén beszélhetünk a fejlesztés nehézségeiről, esetleges buktatóiról. Mutassunk be néhány képet a munkánkból nyomtatott formában is: a nyitóképet, egy-egy klasszikus oldal képernyőképét...

Végül érdemes a felhasználás jövőképével zárni a bemutatást.

11.2.4A projektmunka PR-ja

Ha leadtuk a szakdolgozatunkat, mestermunkánkat, akkor következik az igazi munka: jöhet az értékesítés. Meg kell találni a célközönséget (ha még eddig nem történt meg). Kell készíteni egy kis demót a munkánkból. Érdemes hirdetésnyi leírást készíteni róla, és emailben, levélben célzottan megmutatni néhány cégnek.

Ha nem sikerült ilyen határozott témát választanunk, akkor se mondjunk le a PR-ról. Ha eddig nem volt, eljött az ideje, hogy készítsünk egy saját weboldalt, ahol bemutatkozunk, elhelyezzük az önéletrajzunkat, illetve adunk egy kis ízelítőt munkásságunkból. Ez az a pont, ahová el lehet helyezni a kis demót a munkánkról, vagy akár a kész produktumhoz vezető linket, hiszen az legalább olyan jó PR, ha teljesen ingyenesen nyilvánossá tesszük a munkánkat, mivel ez megalapozhatja hogy hasonló tevékenységre felkérjenek minket.

Nem csak cégek, munkáltatók jelenthetik a szakdolgozati munkánk koronáját. Érdemes már a munka legelején gondolni arra, hogy TDK bemutatjuk a kortársainknak teljesítményünket. A Tudományos Diákköri Konferenciák a munkáltatók szemében is tükrözi a résztvevők eltökéltségét, a munkához való pozitív hozzáállását.

Érdemes szétnézni, nincs-e valamilyen ösztöndíjra lehetőségünk! Nagyon sok olyan pályázat létezik, ahol a szakdolgozat írást pénzzel támogatják. Ennek oka sokféle lehet:

- Adott megye / régió / város létrehoz egy ösztöndíjat, hogy ösztönözze lakóit a diploma megszerzésére

45. ábra: Nemzeti fejlesztési ügynökség

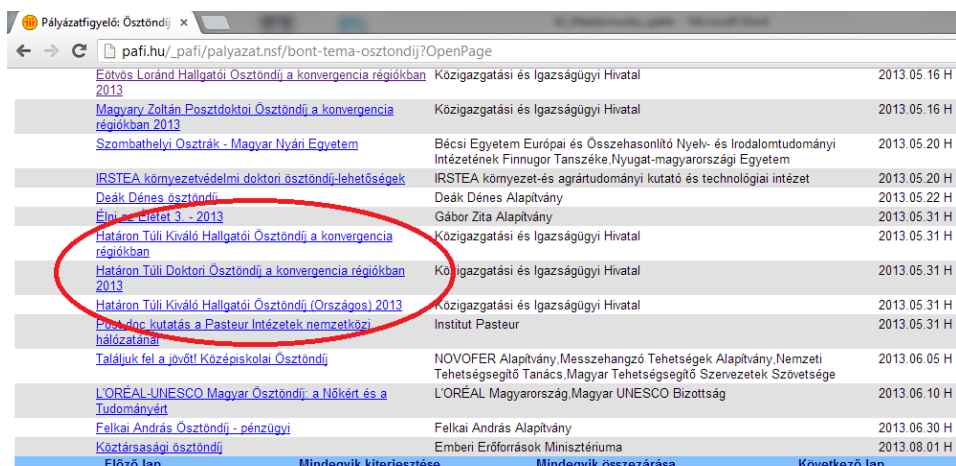
Elérhetősége: <http://www.nfu.hu/>

Az ügynökség pályázatkereső rendszer lehetőséget ad az egyes régiókban elérhető pályázatok szűrésére.

1. Pályázatkereső rendszer működése

- Határontúl élő, vagy egyéb hátrányosabb helyzetből induló diákok segítésére létrehozott ösztöndíj rendszer
  - pl: <http://pafi.hu/>

1. Ösztöndíjkeresés a pafi.hu pályázati oldalon.

Ösztöndíj neve	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	Dátum
Erdős Loránd Hallgatói Ösztöndíj a konvergencia régiókban 2013	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	2013.05.16 H
Magvary Zoltán Posztdoktori Ösztöndíj a konvergencia régiókban 2013	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	2013.05.16 H
Szombathelyi Ösztörák - Magyar Nyári Egyetem	Bécsi Egyetem Európai és Összehasonlító Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének Finnugor Tanszéke Nyugat-magyarországi Egyetem	2013.05.20 H
IRSTEA környezetvédelmi doktori ösztöndíj-lehetőségek	IRSTEA környezet-és agrártudományi kutató és technológiai intézet	2013.05.20 H
Deák Dénes ösztöndíj	Deák Dénes Alapítvány	2013.05.22 H
Élőjelet 3 - 2013	Gábor Zita Alapítvány	2013.05.31 H
Határon Túli Kiváló Hallgatói Ösztöndíj a konvergencia régiókban 2013	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	2013.05.31 H
Határon Túli Doktori Ösztöndíj a konvergencia régiókban 2013	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	2013.05.31 H
Határon Túli Kiváló Hallgatói Ösztöndíj (Országos) 2013	Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	2013.05.31 H
Érdemdok kutatás a Pasteur Intézetek nemzetközi hálózatában	Institut Pasteur	2013.05.31 H
Találjuk fel a jövőt Középiskolai Ösztöndíj	NOVOFER Alapítvány, Messzehangzó Tehetségek Alapítvány, Nemzeti Tehetségsegítő Tanács, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége	2013.06.05 H
L'ORÉAL-UNESCO Magyar Ösztöndíj a Nőkért és a Tudományért	L'ORÉAL Magyarország, Magyar UNESCO Bizottság	2013.06.10 H
Felkai András Ösztöndíj - pénzügyi	Felkai András Alapítvány	2013.06.30 H
Köztestületi ösztöndíj	Emberi Erőforrások Minisztériuma	2013.08.01 H
Előző lap	Mindegyik kiterjesztése	Mindegyik összefoglalása
		Következő lap

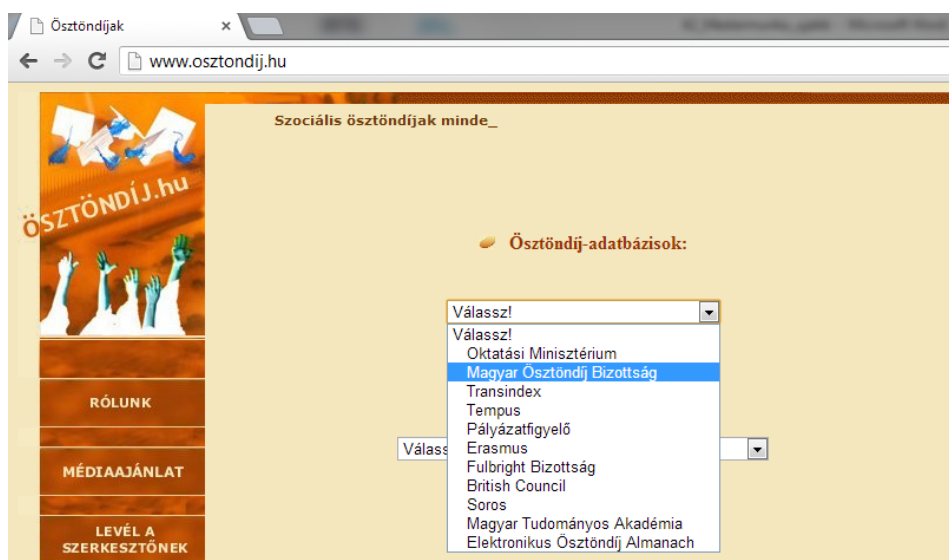
46. ábra: Ösztöndíj lehetőségek

- A téma alapján elnyerhető ösztöndíj.
- Ilyen ösztöndíjak eléréséhez rá kell találni a lehetőségre. Keressük meg lakóhelyünk önkormányzatát és kérdezzünk rá az első kategóriába tartozó ösztöndíjakról érdeklődve. Figyeljük az alábbi oldalakat, illetve keressünk hasonló pályázatokat tartalmazó portálokat!

47. ábra: OKTA

Elérhetősége: <http://otka.hu/>

48. ábra: Ösztöndíj lehetőségek

Elérhetősége: <http://www.osztondij.hu/>

49. ábra: Palyazat.lap.hu gyűjteménye

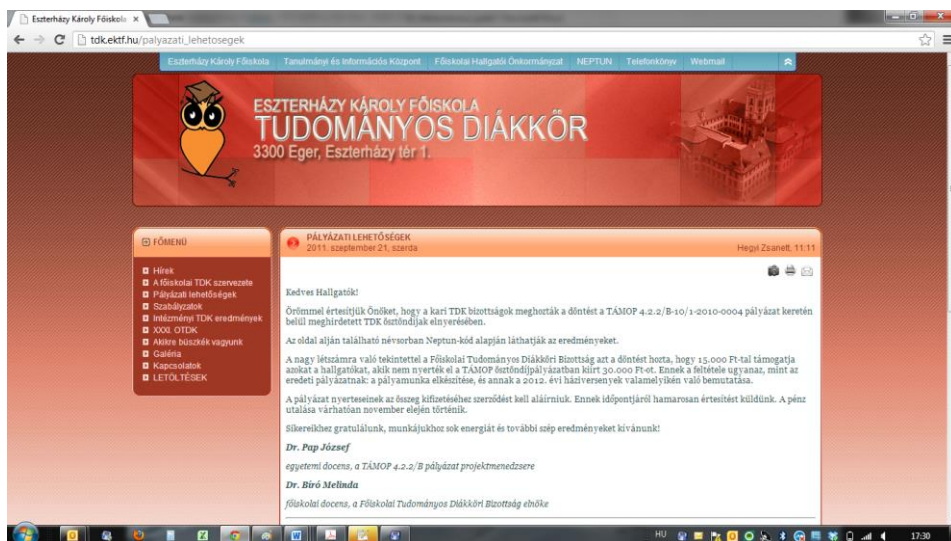
Elérhetősége: <http://palyazat.lap.hu/>

- TDK pályázati lehetőségek:
  - OTDT lehetőségei a kitüntetések menüpont alatt érhetőek el.

50. ábra: <http://otdt.hu/cms/kituntetesek/>

- Helyi TDK pályázati lehetőségek:

51. ábra: http://tdk.ektf.hu/palyazati_lehetosegek

11.3 ÖSSZEFOGLALÁS, KÉRDÉSEK

11.3.1 Összefoglalás

A fejezetben az elkészült mestermunka utolsó folyamatait tekintettük át, melyben különösen fontos szerepet kap a tesztelés.

A fejezet próbálja ösztönzi a hallgatókat hogy ne hagyják abba a munkát ha elkészült a szakdolgozat, próbálják meg kihasználni a ráépülő lehetőségeket.

11.3.2 Önellenőrző kérdések

1. Sorolja fel a kivitelezés lépéseit!
2. Milyen utómunkálatokat ismer?
3. Milyen lehetőségei vannak ha elkészült a mestermunka?

12. ÖSSZEFOGLALÁS

12.1 TARTALMI ÖSSZEFOGLALÁS

Bármilyen tudományterületen kezd valaki kutatómunkába, legelső feladata a tájékozódás arról, hogy választott témájában mások milyen eredményeket értek már el. Ez azért nagyon fontos, mert kutatómunkánkban – természetesen megfelelő hivatkozásokkal – ezekre az eredményekre támaszkodhatunk, nem kell mindent előlről kezdenünk, egyetérthetünk más kutatók eredményeivel, de meg is cáfolhatjuk azokat. Ehhez szükség van a könyvtárak állományában található, a könyvtári szolgáltatásokon keresztül kutatható és az interneten elérhető források ismeretére. A lényeg, hogy legyen információnk az előzményekről. Első megközelítésben lényegtelen, hogy a számunkra fontos információ megjelent-e nyomtatásban vagy sem, folyóiratban jelent-e meg vagy könyvben, nyomtatásban, vagy elektronikusan, értjük-e azt a nyelvet, amin megjelent, vagy sem. Ezek másodlagos kérdések, amelyek majd akkor kapnak jelentőséget, ha felhasználásra kerülnek. Ekkor kell majd például arról döntenünk, hogy szükségünk lesz-e idegennyelvi fordító munkájának az igénybevételére, vagy magunk is megértjük az adott nyelvet.

Adott tehát a feladat, össze kell gyűjteni a szakirodalmi információkat, azaz irodalomkutatást kell végezni. Az irodalomkutatás eredménye az az irodalomjegyzék, amelyre a kutatómunka során a továbbiakban támaszkodni fogunk. Munkánk eredményességét nagymértékben befolyásolja, mennyire lelkiismeretesen végeztük a feladatot.

A rendszeres irodalomkutatás kiindulópontja a könyvtár. A tájékozódást érdemes a kutatott téma könyvtárban hozzáférhető másodlagos forrásaival, például a kutatott téma kézikönyveivel, lexikonjaival kezdeni.

Nem hagyhatók figyelmen kívül a különböző típusú referenz-művek, amelyek megjelenhetnek mind nyomtatott, mind elektronikus formában. Direkt tájékoztatást nyújtanak, azaz azonnal felhasználható adatokat, információkat nyújtanak

- a szótárak,
- lexikonok,
- enciklopédiák,
- életrajzi források,
- évkönyvek,
- atlaszok,

- statisztikai kiadványok,
- folyóiratok,
- teljes szövegű adatbázisok,
- digitális könyvtárak keresőfelületei.

Indirekt tájékoztatást nyújtanak, azaz nem közvetlenül a felhasználható adatot, információt kínálják, hanem az adat forrásához vezetnek el

- az indexek,
- a bibliográfiák,
- a könyvtári katalógusok,
- „kapuk” internetes források szolgáltatóihoz.

12.1.1 Hivatkozási módszerek

Dolgozatában/tanulmányában felhasználhatja másoknak a gondolatait

- szó szerinti idézetként, vagy
- a mondanivaló összefoglalásaként.

Ezek a felhasználási módok keveredhetnek is, de bármelyiket használja, mindig információt kell nyújtania az olvasónak, hogy az idézett gondolat kitől származik és teljes bibliográfiai adatsornak kell tájékoztatnia arról, hogy az idézett gondolat hol jelent meg, illetve hol kereshető vissza. Ez azt jelenti, hogy *ki kell jelölnie egy információs útvonalat*, ami összeköti a tanulmány szövegében idézett gondolatot a hivatkozásjegyzék azon tételével, amely a mű visszakereshetőségét biztosító bibliográfiai adatokat tartalmazza. A világ tudományos életében erre több módszer is kínálkozik, adott esetben folyóiratok, tanulmánykötetek szerkesztői, kiadói sajátos módszereket is meghatározhatnak.

Az ISO szabványok világméretben elfogadott szabályokat tartalmaznak, így készült ISO-szabvány a hivatkozás formájának szabályozására is, aminek magyarországi adaptációja az 1991. július 1-jétől érvényes MSZ ISO 690. Szabályait ajánlásként fogalmazta meg, nem kötelező érvénnyel.

Ebben a leckében a hivatkozások két leggyakrabban használt módszerével foglalkozunk:

- a "szerző – év", más néven szövegközi zárójeles módszerrel, amit Harvard-szisztémának is szoktak nevezni és
- a számozásos módszerrel.

E rendszerek két fő dologban térnek el egymástól:

1. eltérő az információ visszakeresésének módja és útvonala (az első esetben szerző szerint, a második esetben számsorrend alapján),

2. eltérő a hivatkozott művek bibliográfiai adatait közlő tételek rendezési módja (szerzői betűrend, illetve hivatkozási számsorrend) és ebből eredően a hivatkozott műre történő bibliográfiai adatok helye a tanulmányban.

A „szerző neve – évszám” módszer eljárása szerint a hivatkozás alapját a dolgozat szövegében közölt idézet után kerek zárójelben közölt szerzői név és a mű megjelenési éve képezi, ezek alapján kereshetők vissza a mű bibliográfiai adatai a dolgozat végén elhelyezett Hivatkozások jegyzékéből.

A hivatkozások jegyzéke tartalmában különbözik a felhasznált irodalom jegyzékétől. Bár mindkettő bibliográfia, a *Felhasznált irodalom* fejezet bővebb a *Hivatkozások jegyzéke* fejezetnél. Az előbbi célja, hogy tájékoztatást nyújtson mindarról az irodalomról, amelyet a dolgozat megírásához valamilyen szinten felhasznált.

A számozásos módszer azt jelenti, hogy amikor a dolgozat szövegében másnak a gondolatait idézi, vagy máshonnan vett tényeket közöl, a szövegben közölt idézetet (vagy egyéb adatot) egy felső indexben, vagy zárójelben közölt arab szám köti össze a dokumentum adataival. Ha egynél több hivatkozása van, a számok számsort alkotnak, azaz minden idézet más-más számot kap, mechanikusan növekvő számsorrendben. A számozásos módszer alkalmazása esetén **a hivatkozások jegyzékében** a tételek a hivatkozás sorszáma szerinti növekvő számsorrendben követik egymást.

A jegyzék helye lehet

- lábjegyzet annak az oldalnak az alján, ahol az idézetet közölte, vagy
- a fejezet végén, vagy
- a dolgozat végén.

Ha szó szerint idéz, a forrásdokumentum oldaltartományát is meg kell adni, ahol az idézet olvasható. Ha nem szó szerint, csak saját szavaival mondja el valaki másnak a gondolatait, akkor nem tud pontos oldalszámot megadni. Az oldal jele: p., a pagina latin szó rövidítése. pp. jelet használ, ha a könyv meghatározott oldaltartományaira hivatkozik. A jel ekkor megelőzi az oldal számadatát.

Szó szerinti idézéskor mindig idézőjelben kell közölni azt a szövegrészt, ami más szerzőtől származik. Az idézet után meg kell adni azt az információt, azt a legrövidebb kapcsolódási pontot, amelyen keresztül a hivatkozások jegyzékéből visszakereshetővé válik a közölt idézet forrása.

Bármelyik rendszert választja is, nagyon fontos, hogy legyen következetes, azaz egyazon tanulmányban a két rendszer ne keveredjen, a hivatkozott könyvek bibliográfiai adatait pedig a címloldalról írja le, ne a borítóról vagy a kötéstábláról!

12.1.2 Tanulmányírás

A lecke a szakirodalmi mű nagyobb szerkezeti egységeinek leírásával foglalkozik.

A szakdolgozat formai elemeit az intézmények határozzák meg.

A megjelent könyv címloldalának vannak kötelező alkotóelemei:

- a) a főcím és
- b) a megjelenési adatok valamelyike: megjelenés helye, kiadó neve, vagy a megjelenés éve.

Szakirodalmi mű tartalomjegyzéke a dokumentum elején, a szépirodalmi műé a végén található. Tanácsos a szövegszerkesztő tartalomjegyzék-készítő opcióját használni, amelynek során beállítható a tartalomjegyzék stílusa, a fő- és alfejezetek szintjei és választani lehet, hogy oldalszámra hivatkozzék-e, vagy hipertextes formában link vezessen-e a tartalomjegyzéktől a fejezethez.

A bevezetés információt nyújt a hipotézisről, a kutatás menetéről, a felhasznált források köréről, a munka céljáról.

A kutatási eredmény leírásának világos okfejtéssel, a szakkifejezések megfelelő használatával kell történnie. A mondanivaló áttekinthetőségét elősegíti, ha a dolgozatot fejezetekre, illetve alfejezetekre bontja. A tanulmány lényeges része saját következtetések levonása, ezért a főrész zárásaként foglalja össze röviden mindazt, amit elmondott, különös hangsúlyt fektetve az elért eredményekre.

Olvassa át dolgozatát ismételten, hogy kiderüljenek a megfogalmazás-beli buktatók, elgépelések!

A függelék feladata, hogy a bizonyításhoz konkrét adatokat, tényeket és egyéb bizonyító erejű dokumentumokat közöljön. Túlnyomórészt olyan adatok kerülnek ide, amelyek konkrét információkkal, elsődleges forrásokkal támasztják alá a szöveges részben leírtakat, segítenek az ott közölt adatok értelmezésében, megértésében.

Képek, ábrák jegyzékének összeállítása nem kötelező, de növelheti dolgozatának információs értékét.

A felhasznált források jegyzéke az elsődleges források, a hivatkozások jegyzéke pedig azoknak a forrásoknak az adatait tartalmazza, amelyekből idézett. A felhasznált irodalom jegyzéke a témában való tájékozódás során elolvasott műveknek a bibliográfiája.

13. KIEGÉSZÍTÉSEK

13.1 IRODALOMJEGYZÉK (CÍMSOR 2)

- Arter, J. A. és mtsai(1995): Portfolios for Assessment and Instruction. ERIC Digest, p.2.
- Barton, J.-Collins, A. (1993): Portfolios in Teacher Education. *Journal of Teacher Education*, 44/3, 200-210.p. 203.
- Chernin, E. (1988). The Harvard system: a mystery dispelled. *British Medical Journal*. October 22, 1988, pp. 1062–1063. <
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1834803/pdf/bmj00308-0078.pdf>> (megtekintés: 2012. szeptember 20.)
- GIBALDI, Joseph (1999). *MLA handbook for writers of research papers*. 5th ed. New York : The Modern Language Association. ISBN 0-87352-976-6
- Falus Iván – Kimmel Magdolna: A portfólió. Budapest: Gondolat Kiadó, 2009.
- Forgó Sándor, Lengyelne Molnár Tünde: Multimédiafejlesztés. Eger: Médiainformatika Intézet 2013.
- Magyar Tudományos Akadémia (1987). *A magyar helyesírás szabályai*. 11. kiad. Budapest : Akad. K. ISBN 963 05 4555 1
- MSZ ISO 690 (1990). *Bibliográfiai hivatkozások*. Budapest : MSZH.
- MTA lásd Magyar Tudományos Akadémia
- Sallai Éva: E-portfólió értékelés mesterszintű tanár szakon / EKF TKTK Neveléstudományi Tanszék
- University of Chicago (2010). *The Chicago Manual of Style*. 16th ed. Chicago: Univ. of Chicago Press. ISBN 978-0-226-10420-1

Elektronikus dokumentumok / források

- A portfólió. Oktatás kutató és fejlesztő Intézet.
<http://mag.ofi.hu/magtar-otletek/portfolio>
- Bagdy Emőke: A segítő kapcsolat pszichológiája
<http://art.pte.hu/muveszetterapia/download/bagdy/segito-kapcsolat-pszichologiaja.doc>
- Cs. Czachesz Erzsébet: Portfólió készítése – oktatási segédlet.
<http://www.arts.u-szeged.hu/karunkrol/formai-tartalmi/portfolio-keszitese>
- Eszterházy Károly Főiskola tanulmányi és vizsgaszabályzata.
<http://tik.ektf.hu/szabalyzatok>

Hóllósi Hajnalka Zsuzsanna, Szabó Antal: Tanári portfólió.

http://www.nyf.hu/pkk/sites/www.nyf.hu.pkk/files/tanarkepzo_anyagok/tanari_mesterkepzes/osszef_szakm_gyak/06_tanari_portfolio.pdf

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara: Rádió- és hangtechnikai műszerész.

Mestervizsga szakmai követelmények

http://jnszmkik.hu/userfiles/dokutar/Rdi_s_hangtechnikai_mszersz.doc

A tudományos és művészeti-diákköri tevékenység.

<http://otdt.hu/cms/tdk/>